

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет дошкільної та технологічної освіти
Кафедра дошкільної освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ р.
«__» _____ 20__ р.

Реєстраційний No _____

«__» _____ 20__ р.

РОЗВИТОК ПРОСТОРОВИХ ОРІЄНТУВАНЬ СТАРШИХ
ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІШИХ ПРОГУЛЯНОК

Кваліфікаційна робота студентки
групи ЗДОМ-22
ступінь вищої освіти магістр
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Дементьєвої Ксенії Юріївни

Керівник кандидат педагогічних наук,
доцент Бадіца М.В.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS __ Кількість балів __

Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПРОСТОРОВИХ ОРІЄНТУВАНЬ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІШИХ ПРОГУЛЯНОК	
1.1. Розвиток просторових орієнтувань в природному довкіллі в контексте наукового дискурсу	6
1.2. Особливості розвитку просторових орієнтувань у дітей передшкільного віку в процесі щоденних прогулянок.....	13
1.3 Піша прогулянка як засіб всебічного гармонійного розвитку дитини старшого дошкільного віку.....	18
Висновки з розділу 1.....	37
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПРОСТОРОВИХ ОРІЄНТУВАНЬ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ НА ПІШІЙ ПРОГУЛЯНЦІ	
2.1. Аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду закладів дошкільної освіти з розвитку просторових орієнтувань старших дошкільників в процесі організації піших прогулянок.....	39
2.2. Методика організації піших прогулянок для розвитку просторових орієнтувань старших дошкільників.....	43
Висновки з розділу 2.....	70
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74
ДОДАТКИ.....	83
Додаток А. Практичний доробок з організації піших прогулянок для розвитку просторових орієнтувань дітей передшкільного віку.....	83
Додаток Б. Роздатковий матеріал для індивідуальної роботи.....	124

ВСТУП

Актуальність дослідження. Модернізація змісту дошкільної освіти відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» [51], Державної національної програми «Освіта» (Україна XXI століття) [23], Базового компоненту дошкільної освіти [1], у змісті освітніх ліній «Особистість» і «Дитина в природному довкіллі» та європейських стандартів актуалізують пошук нетрадиційних підходів до формування здоров'язбережувальних компетенцій у дошкільників у процесі створення розвивального простору. Такий підхід реалізується за допомогою адаптації й модифікації європейських практик у заклади дошкільної освіти України.

Організація сучасного простору передбачає врахування закономірностей розвитку дитини. Воно повинно бути раціональним, комфортним, динамічним, безпечним; забезпечувати активність і позитивно-емоційне навантаження на дитину, розвиток її здоров'язбережувальних навичок. На думку М. Szuksta «Головне завдання вихователя – створити фізичне середовище, що доступне почуттям. Найважливішими чинниками, що сприяють розвитку дитини дошкільного віку, є правильна діяльність, зручний одяг, що не обмежує рухи дитини, найпростіші іграшки з деревини та шкіри, ритмічні пісні, ігри, рухливі ігри і привітне обличчя вихователя» [71, с. 31].

Відтак, різні аспекти проблеми розвитку просторових орієнтувань досліджували: Л. Березовська [3], О. Г. Брежнева [13], Н. І. Воловик [14], Н. М. Голота [19; 20; 21], А. В. Сазонова [27], О. В. Коваленко [30], К. Й. Щербакова [68] тощо.

Аналіз наукових джерел показує, що проблема організації піших прогулянок в закладі дошкільної освіти привертає сьогодні увагу як українських так і зарубіжних дослідників (Н. Бакуліна [2], Г. Беленька [5], О. Гнізділова [16], Л. Лохвицька [35], М. Машовець [5], Н. Миськова [40], О. Михальчук [41], П. Салберг [55], М. Szuksta [71], М. Mendel [71]). Вони акцентують увагу на дієвості та доцільності організації піших прогулянок на

свіжому повітрі, які дозволяють зміцнити та загартувати організм дитини; забезпечують довільність психічних процесів в різних видах діяльності.

Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати про малодосліджуваність проблеми розвитку просторових орієнтувань старших дошкільників у процесі організації піших прогулянок.

Актуальність теми дослідження, її практичне спрямування зумовили тему кваліфікаційного дослідження. Отже, темою нашої кваліфікаційного дослідження обрано **«Розвиток просторових орієнтувань старших дошкільників у процесі організації піших прогулянок»**.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та проаналізувати ефективність розвитку просторових орієнтувань старших дошкільників у процесі організації піших прогулянок.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати проблематику дослідження в психолого-педагогічній і науково-методичній літературі та зарубіжному досвіді.

2. Розкрити особливості розвитку просторових орієнтувань у дітей передшкільного віку в процесі щоденних прогулянок.

3. Охарактеризувати організаційно-методичні основи пішої прогулянки як ефективного засобу розвитку просторових орієнтувань у дітей старшого дошкільного віку;

4. Розробити зміст прогулянок із розвитку просторових орієнтувань у дітей шостого року життя.

Об'єкт дослідження: розвиток просторових орієнтувань у дітей шостого року життя.

Предмет дослідження: способи організації пішої прогулянки для розвитку просторових орієнтувань у дітей передшкільного віку.

Для досягнення мети та реалізації задач дослідження використані такі методи: **теоретичні:** аналіз філософської, педагогічної, психологічної наукової й методичної літератури, нормативних документів з обраної теми, що дозволило уточнити понятійний апарат дослідження; порівняльний

аналіз, синтез; систематизація й узагальнення даних наукової літератури для узагальнення окремих поглядів, визначення основних ідей і понять з досліджуваної проблеми; **емпіричні:** обсерваційні та діагностичні (педагогічне спостереження, опитування; аналіз передового педагогічного досвіду; моделювання процесу розвитку просторових орієнтувань старших дошкільників у процесі організації піших прогулянок).

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у спрямованості результатів дослідження на вдосконалення процесу розвитку просторових орієнтувань старших дошкільників у процесі організації піших прогулянок у закладі дошкільної освіти.

Апробація результатів дослідження: Основні положення та результати дослідження представлено на VII Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (28–29 березня 2023 р., м. Вінниця) та відображено: в 1 публікації (Тема: «Особливості організації піших прогулянок в умовах закладу дошкільної освіти. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти:* збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 28-29 березня 2023 р.) / за ред. О.П. Демченко, Н.О. Пахальчук, Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля» 2023. Вип. 12. С. 402–406.) та системі організації піших прогулянок, яку впроваджено в освітній процес комунального закладу дошкільної освіти комбінованого типу №101 Криворізької міської ради.

Структура роботи: Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (71 джерело) і додатків. Загальний обсяг роботи – 141 сторінка (основна частина – 73 сторінки). Кваліфікаційна робота містить 2 додатки на 58 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПРОСТОРОВИХ ОРІЄНТУВАНЬ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПШИХ ПРОГУЛЯНОК

1.1. Розвиток просторових орієнтувань в природному довкіллі в контексті наукового дискурсу

Сучасні зміни дошкільної освіти спрямовані на розвиток здорової, щасливої, компетентної особистості. Європейські тенденції реалізуються в контексті компетентнісної парадигми та інноваційних підходів до всебічного розвитку дитини дошкільного віку.

Аналіз законодавчо нормативної бази дозволяє побачити освітні напрямки розвитку дитини через призму діяльнісного підходу, де дитина виступає суб'єктом пізнавальної діяльності.

Різноманітність видів освітньої діяльності в закладі дошкільної освіти спрямовані на вирішення завдань освітніх напрямків Базового компоненту дошкільної освіти [1] та комплексної програми «Українське дошкілля» [7]: «Особистість дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Дитина у природному довкіллі», що реалізуються в роботі з дітьми старшого дошкільного віку через наступні завдання: розвиток довільності всіх психічних й пізнавальних процесів; вміння оперувати чуттєвими уявленнями, враженнями та судженнями в процесі різноманітних видів діяльності з дітьми.

Дуже важливим в контексті нашого дослідження є наступне завдання – привчати дітей гратись у природних умовах з використанням особливостей погоди в різні пори року; засвоювати рухові навички в різних ситуаціях; долати природні перешкоди; формування знань про безпечне поведіння в природному довкіллі; розвивати інтелект і обдарованість [1].

Уміння орієнтуватися в просторі передбачає: знати та вміти «орієнтуватися в просторових напрямках, рухатися в певному напрямку; з'ясовувати місцезнаходження за заданою умовою та відносно інших предметів; уживати вирази, що означають віддаленість предметів від себе; розшири уявлення дітей шостого року життя про схеми-моделі просторового розміщення» [7, с. 154–156].

Проблема пізнавальної діяльності досліджувалася психологами та педагогами: Л. С. Виготським, С. Л. Рубінштейном, Н. І. Білоконною [8; 9], М. В. Бадіцею [8; 9], К. Й. Щербаковою [68] тощо.

Вивченню теоретичних основ розвитку просторових орієнтувань у дитини дошкільного віку представлено в наукових працях: Ю. В. Березна [30], Л. Березовської [3], О. Г. Брежнєвої [13], О. В. Коваленко [30], А. В. Сазонової [27], К. Й. Щербакової [68].

Просторово-часові уявлення як основа життєдіяльності та творчості дитини-дошкільника конкретизовано в працях Н. М. Голоти [18; 19; 20]. Авторка розкриває сучасні проблеми та специфіку відображення просторово-часових уявлень дітьми дошкільного віку в зображувальній діяльності.

Чимало досліджень присвячено вивченню: особливостей формування просторових уявлень (А. О. Тіназова [61]); системи формування просторових орієнтувань (В. В. Сторожева [59]), засобам підвищення рухової активності у дітей старшого дошкільного віку в процесі проведення туристичних прогулянок (Є. Дихал [62], С. Тітаренко [62]).

Історичні передумови розвитку пішохідно-прогулянкових просторів, особливості їх проектування визначено Г. О. Осиченко [46; 48], О. В. Кондрашенко [48]. Зокрема, особливості організації різних видів прогулянки в закладі дошкільної освіти розкрито: Г. Беленькою [6], М. Машовець [5], Т. В. Нестеренко [43], О. Стаєнною [58], І. Товкач [6], Ю. М. Черкасовою [65]. Методику організації та проведення прогулянок конкретизовано Г. Беленькою [5], І. Терещенко [60], З. Черкасовою [66].

Здоров'язберігаючі та здоров'яформуючі освітні технології розвитку просторового орієнтування в процесі організації просторово-предметного компонента освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами досліджено: І. В. Бобренко [10], Н. І. Воловик [14]. Використання рухливих і дидактичних ігор для покращення просторового орієнтування дітей з особливими освітніми потребами розкрито в працях О. В. Бессарабової [4], І. Бобренко [12]. Особливості формування просторових уявлень як складової психічної діяльності в нормі та порушеннями розвитку охарактеризовано в праці Т. Д. Каменшук [28]; із порушенням мовленнєвого розвитку – К. О. Кібальна [29], С. С. Попович []; з глибоким порушенням зору досліджувала С. Кондратенко [33]; у дітей з синдромом Дауна у процесі образотворчого діяльності – О. М. Мозолюк-Коновалова [42]; систему організації корекційного навчання з формування навичок просторового орієнтування у дошкільників зі зниженим зором охарактеризовано Л. І. Чопик [67].

Таким чином, проаналізувавши низку досліджень ми побачили, що даною проблематикою зацікавлені як науковці так і вихователі-практики. Актуальною проблема залишається в роботі з дітьми унормованого рівня розвитку та з дітьми з особливими освітніми потребами.

Аналіз наукових підходів дозволяє конкретизувати зміст поняття «пізнавальна діяльність».

На думку Н. І. Білоконної, М. В. Бадіци «пізнавальна діяльність» – «організований цілеспрямований процес засвоєння дитиною нових знань, набуття нових умінь і навичок, уточнення і закріплення знань, умінь і навичок, набутих у попередньому досвіді з допомогою дорослих чи самостійно [9, с. 426].

На думку вчених вона має певну структуру: мету, завдання, мотив, спосіб виконання, дії, операції, умови, оцінку і контроль [9].

Зокрема, ряд науковців поділяє пізнавальну діяльність на два різновиди: загальну та спеціальна. Загальна охоплює всі види діяльності і

спрямована на формування універсальних компетентностей (Soft Skills), а спеціальна реалізується в межах однієї діяльності та спрямована на розвиток спеціальних компетентностей (Hard Skills).

Навички Hard Skills («жорсткі навички») представлені вмінням обчислювати; володінням іноземними мовами тощо. Навички Soft Skills (м'які навички) дозволяють людині логічно та критично розмірковувати, проявляти увагу та концентрацію в процесі виконання різних видів завдань, зокрема пізнавальних і інтелектуальних; працювати в команді; ефективно комунікувати; розвивати емоційний інтелект. Психологами доведено, що лише прояв активної позиції дитиною старшого дошкільного віку забезпечує успішність пізнавальної діяльності. Джерелом розвитку пізнавальної активності є пізнавальна потреба. Одним із видів пізнавальної діяльності виступає логіко-математична діяльність дитини передшкільного віку.

На нашу думку, даний вид діяльності організовується як в закладі дошкільної освіти так і на прогулянковій ділянці. Специфіка його залежить від індивідуальних особливостей дітей, рівня розвитку їх пізнавальних дій і створених умов.

Різноманітні форми оздоровчого туризму, зокрема прогулянку та активізацію рухового режиму дошкільника в процесі її організації досліджували Т. Осокіна, В. Поліщук. Вони наголошували про доцільність її організації з пізнавально-розвивальною метою. На різноманітність фізкультурних занять, в умовах сьогодення, наголошують В. Овсянкін (заняття комплексного характеру) Г. Шалигіна (заняття–пішохідні прогулянки), В. Шишкіна (заняття–прогулянки за межі закладу дошкільної освіти) тощо [44].

На думку Г. Шалигіної, туристична прогулянка-похід чітко структурована. Вона має три структурні елементи, серед яких домінуючою є перша частина прогулянки з привалами. Вона стверджує, що розпочинати роботу доцільно з четвертого року життя. Проте, підготовка до неї та її організація передбачає той же алгоритм, як під час організації пішого

переходу за межі закладу дошкільної освіти (продумування маршруту, підготовка обладнання та матеріалу для ігор на свіжому повітрі, зокрема спортивних, привал, повернення в заклад дошкільної освіти).

На думку В. Крутецького, саме діяльність спрямована на задоволення потреб особистості, зокрема, на розвиток їх пізнавальних і емоційно інтелектуальних здібностей у процесі опанування знань, умінь і навичок і навпаки.

Отже, це двосторонній процес, що забезпечує набуття та розвиток дитиною необхідних компетентностей.

Природа, як джерело розвитку дошкільника, його почуттєвої сфери забезпечує емоційно інтелектуальний розвиток дитячої особистості. В свою чергу інтелектуальні почуття проявляють відношення дитини до власних думок і результатів власної діяльності. Почуття задоволення та радості (естетичні переживання) дитина відчуває в процесі спілкування з природою.

Образність природного довкілля, дії з предметами та природними об'єктами формують просторові уявлення у дитини шостого року життя та розвивають її естетично інтелектуальні почуття.

В контексті нашого дослідження вважаємо за необхідне проаналізувати зміст понять «простір», «просторові уявлення» та «просторова орієнтація».

На думку філософів «простір» – це «форма прояву будь-якої спостережувальної реальності, що позначає межі руху» [50, с. 93]. Вона характеризується через протяжність, співіснування, координацію, сумісне покладання [50].

Існують різні філософські концепції щодо природи простору: субстанційна, атрибутивна, психологічна, реляційна.

Субстанційна, на думку Демокріта, Арістотеля, Ньютона – це особлива субстанція, яка існує поряд з матеріальним і є вмістилищем для матеріальних тіл.

Атрибутивну концепцію філософи уявляють як атрибут матеріальних утворень, що характеризує такі властивості як: протяжність, розміри,

порядок, взаємне розташування. Психологічна концепція пояснює специфіку протікання психічних процесів та орієнтування людини в контактах із дійсністю (Августин, Кант). Реляційну концепцію Енштейн характеризує як «наслідок взаємодії між матеріальними тілами» [50, с. 93].

Оскільки природній простір спрямований на естетизацію людини, доречним є розгляд простору у культурі як категорії, що характеризує зовнішньо-внутрішні особливості культурного розвитку дитини. При цьому, культура виступає як результат освоєння людиною простору, оскільки:

- кожна культура має просторові межі;
- характеризується розширенням впливу у просторі;
- особливі способи сполучення природи є вихідними елементами культури (символи тощо);
- ступінь культурної особистості представлено як «переведення просторових вимірів буття у часові» [50, с. 94].

Тоді як «просторові уявлення», на думку психологів (В. П. Зинченко, Г. С. Костюк), це уявлення про просторові властивості та відношення: величини, форми тощо. Ступінь узагальненості і схематизації просторового образу залежить від характеру просторових властивостей об'єктів та задач діяльності та вмінні людини відтворювати простір в зображальних формах (схема, малюнок, символ тощо).

За способом творення «просторові уявлення» різняться в залежності від пізнавальної активності дитини. Відтак, якісний розвиток просторових уявлень є передумовою будь-якої діяльності.

Отже, такий підхід є співзвучним з концепцією «життєвого простору» німецького психолога К. Ц. Левіна. На його думку «життєвий простір» – це події, психологічний простір, в якому перебуває дитина і який на неї впливає. Поведінка дитини зумовлена даним простором. Відтак, підчас фізкультурних занять вихователь використовує вправи на орієнтацію в просторі (ходьба зі зміною напрямку, за орієнтирами, змієюю) [31]. За О. Б. Столяренко когнітивний підхід розглядається як реакція на зовнішні та внутрішні

стимули, що спрямовані на розвиток пізнання та інтелекту. В той час як Ж. Піаже стверджував, що розвиток інтелекту дитини відбувається в пошуках балансу між тим, що дитина пізнала і що прагне зрозуміти.

Таким чином, ми підтримуємо думку науковців і методистів про те, основною умовою розвитку уміння орієнтуватися в просторі є рух (рух на площині, зміна напрямку в залежності від мети, планування способу руху тощо).

Отже, на нашу думку «розвиток просторових орієнтувань» в процесі піших прогулянок – це процес реалізації орієнтовно активних дій в природному довкіллі, що дозволяє дитині старшого дошкільного віку аналізувати оточуючий простір, визначати своє місце поміж інших, положення предметів в просторі, величину (авторське визначення).

На думку О. Г. Брежнєвої [13], К. Й. Щербакової основу орієнтування складають відчуття та сприймання. Відчуття «вимірюють» простір на основі руху, що є основою просторового бачення. Такі відчуття дозволяють людині орієнтуватися в природному довкіллі. Процес орієнтування в просторі має два способи:

- дитина подумки простежує весь шлях та визначає своє положення відносно відправної точки;
- одночасне уявлення всіх просторових відношень місцевості [68].

Вони наголошують на тому, що визначений процес синтезує чуттєві і мисленнєві компоненти.

Таким чином, визначені пріоритети спрямовані:

- на охорону та зміцнення здоров'я дитини за допомогою природного довкілля;
- формування працелюбної особистості; розвиток уміння міжособистісного спілкування; розвиток активності під час щоденних заходів.

Для їх якісної реалізації необхідно забезпечити комплекс підходів, форм, методів, що відповідають потребам дитини-дошкільника.

1.2. Особливості розвитку просторових орієнтувань у дітей передшкільного віку в процесі щоденних прогулянок

На необхідність розвитку інтелекту, під час прогулянок, наголошують вчені, педагоги, психологи, вихователі-практики.

На думку психологині С. Кузікової, основною характеристикою дитини старшого дошкільного віку є те, що вона включається в освітньо-пізнавальну діяльність і здійснює її у взаємодії з іншими учасниками процесу опановуючи здатність ставити перед собою досяжні цілі, аналізуючи досвід, засвоюючи вимоги моралі та правила поведінки.

Комунікація з оточуючими задовольняє її потреби в спілкуванні, розвитку самооцінки, самоствердженні та саморегуляції. Зокрема, надзвичайно активною стає пізнавальна діяльність дитини.

За Е.-Г. Еріксоном дитина, яка має простір для ініціативи, вибір діяльності виробляє і закріплює почуття заповзятливості. Відсутність у дитини реалізувати власні прагнення призводить до внутрішнього конфлікту та почуття провини за свою ініціативність і допитливість. У перед дошкільному віці розвиваються всі компоненти «Я», критичне уявлення про себе, норми та правила поведінки як внутрішня норма.

Задоволення потреб у пізнавальній і інтелектуальній інформації за допомогою інтелектуальних відчуттів сприяє самоствердженню дитини старшого дошкільного віку та прийняття вимог, що оточення щодо себе.

Своєрідність організації спілкування з природою полягає в особливих формах освоєння дітьми виразності природного буття через прояви природно-прекрасного та чуйного реагування дітей на них.

Естетичний потенціал природи та психологічно-педагогічні закономірності його освоєння спрямовані на глибоке змістовне розуміння дітьми старшого дошкільного віку власної цінності та інших форм життя в природі. Змістовна інформативність природи через різноманітні відчуття,

зокрема інтелектуально-пізнавальні, звуки, пропорції, форми ознайомлюють дітей з природними закономірностями розвитку природних форм.

Глибина та естетичність освоєння природи залежить від накопичення дитиною досвіду сенсорної інформації за допомогою емоційних переживань (Н. В. Кудикіна [7], В. У. Кузьменко [7]).

Арсенал педагогічних засобів для кожної дитини пробуджує почуттєву сферу дитини. Активна режисерська взаємодія, що проявляється в діях дитини вимагає пошук цікавих форм залучення дітей до різних видів діяльності в природному довіллі та змістовних завдань.

Природній простір, який споглядає дитина в процесі щоденних прогулянок, одухотворює її.

Природа як носій естетично пізнавальної інформації потребує від вихователя закладу дошкільної освіти створення відповідних умов, а саме: систематичну стимуляцію та активізацію чуттєвих аналізаторів, активні форми пізнання природи, варіативність оцінно творчих завдань відповідно до пори року та природних явищ.

Проаналізувавши зміст державної програми «Українське дошкільня» ми побачили, що робота з розвитку просторових орієнтувань передує ще доцифровому періоду. Саме в цей період дитина ознайомлюється з просторовими напрямками, розміщувати предмети на папері вживаючи певну термінологію.

На шостому році життя дошкільник: визначає місце розташування предмета, охарактеризовуючи його, упорядковує предмети за просторовим розташуванням (найближче, далі, найдальше тощо), виконує зорові та слухові диктанти, в процесі спостереження визначає місце розташування предмета орієнтуючись в просторі закладу дошкільної освіти (фізкультурному, ігровому, природному; комунікаційно соціальному, емоційно інтелектуальному, інтелектуально пізнавальному тощо) [7].

Формуючи простір власної відповідальності як здатності приймати рішення щодо власної поведінки. Отже, дитина визначає що потрібно робити, а що не треба.

Отже, простір власної відповідальності, на думку Б. Г. Мещерякова та В. П. Зинченко, є доповненням до поняття «зона найближчого розвитку» (Л. С. Виготський) як показник компетентності та готовності дитини старшого дошкільного віку до школи.

Зміст математичного розвитку дітей старшого дошкільного віку передбачає комплекс знань, умінь і навичок, досвіду, а значить прояву компетентності дитиною в повсякденному житті щодо орієнтації в просторі.

Дитина передшкільного віку ознайомлюється з механізмом власного орієнтування в просторі, на площині, лінії.

Про доцільність розвитку у дітей старшого дошкільного віку просторових орієнтувань, образного і логічного мислення в процесі ігрової діяльності; організацією вимірювальної діяльності засобами народної математики наголошували Г. Беленька, М. Машовець.

Наприклад: вимірювання доріжки або грядки кроками. Зокрема, на думку вчених (тощо), корисним для інтелектуального розвитку дітей стане пошуково дослідницька діяльність (пошук скарбу за схемою, логістичні маршрути територією закладу, в процесі яких діти досліджують напрямок вітру тощо) [5].

Якщо проаналізувати зміст роботи в попередніх групах і пропедевтичної роботи з дітьми можна побачити, що дитина спочатку вчиться орієнтуватися відносно власного тіла, а потім відносно інших предметів і об'єктів.

З метою визначення місцезрештування предмета в докільлі будуть корисними для дитини організація різних маршрутів у природі, приміщенні та паперовій площині. Так, в процесі спеціально організованих форм освітньої діяльності дитина старшого дошкільного віку встановлює приналежність предмета, лінії або площини (наприклад: стілець на полу,

літак в небі, колобок котиться по доріжці (де доріжка – це лінія, колобок – точка відліку). Також діти старшого дошкільного віку зображають сюжет у двоплановому та триплановому форматі.

Під час такої роботи вони встановлюють розташування предметів або об'єктів відносно інших: праворуч, ліворуч, попереду, позаду, за вище, нижче, над, під тощо (театралізована вистава або малювання за мотивами казки «Пан Коцький»). Розташування предметів внутрішньо або за лінією або ємності дозволяє дітям комплексно опанувати тему орієнтації в просторі з геометрією.

Отже, в процесі такої роботи дитина засвоює різні види ліній (прямі, ламані, хвилясті тощо), їх напрямок (на прямій – порядковий номер предмету як точка відліку). Зокрема, замкнена лінія на площині підводить до розуміння геометричної фігури.

Вправляючи дітей у вмінні орієнтуватися відносно інших дозволяє розвинути у них розуміння, що може побачити інша людина, що розвиває комунікативні навички та морально етичну сферу дитини перед шкільного віку. Також, розвиток уміння бачити предмет в різних положеннях (проекціях), читати схему та карту (проективного мислення) забезпечує розуміння точки зору іншої людини; формує емпатійні навички.

Таким чином, структурно просторове мислення представлено такими видами діяльності як: створення образу та перетворення його відповідно до окресленого завдання.

Спостерігаючи за предметами з різних положень дитина шостого року життя знайомиться з можливостям різноманітного сприймання предметів; у неї розвивається здатність усвідомити, що одну інформацію люди можуть сприймати по-різному. Таке бачення формує гнучкість мисленневих процесів. Якщо в молодшому віці дитині треба доторкнутися до предмета, щоб визначити його місце розташування, то в середньому дошкільному віці рух замінюється поворотом тулуба, а в старшому – від вказівного руху в

певному напрямку, рухом голови до зорової оцінки просторового розташування предметів.

Зокрема, в процесі ознайомлення майбутніх першокласників з простором діти засвоюють прийменники та прислівники. Вони відображають місце розташування предмета, напрямок і відстань до нього; розташування предмета в русі («на», «в», «позаду», «попереду», «за», «навпроти»). Прийменники – «під», «над», «попереду», «за», «позаду» – визначають місце розташування предмета та напрямок руху (К. Й. Щербакова).

Розташування предметів один навпроти іншого визначається прийменником «навпроти». Якщо предмет або людина знаходиться в оточенні інших, то в активний словник дітей вводяться прийменники: «поміж», «ззовні», «посередині». Якщо людина знаходиться в центрі, то використовуються прийменники «між», «навколо».

Прийменник «к» визначає напрям руху к предметам; «по», «крізь» – рух по площині; «вздвж» і «впоперек» – розташування предметів в процесі руху або дії.

Зокрема, прислівники відображають напрямок руху і відповідають на питання «Куди?» – («туди», «вперед», «праворуч», «назад», «вгору», «ззовні» тощо).

Інші відповідають на питання «Звідки?» та позначають зворотній рух («звідти», «попереду», «позаду», «зверху», «здалека», «звідусіль» тощо).

Наступна група прислівників позначають місце дії та відповідають на питання «Де?» («вгорі», «внизу», «звідусіль», «праворуч», «ліворуч» тощо).

Отже, сформованість просторових орієнтувань як основи просторових уявлень, зорово-просторової координації, просторово-проективного мислення, а значить і конструктивного, забезпечує інтелектуальну готовність дитини до шкільного навчання.

1.3. Піша прогулянка як засіб всебічного гармонійного розвитку дитини старшого дошкільного віку

Аналіз наукових доробків вітчизняних і закордонних вчених дозволяє конкретизувати зміст поняття «прогулянка», «піша прогулянка». На думку Г. Беленької «прогулянка» – це «оптимальний час для всебічного гармонійного розвитку дітей, створення в них радісного настрою, виховання базових якостей особистості, розвитку пізнавального інтересу» [с. 1]. Зокрема, автори доповнюють зміст представленого поняття в часовому контексті та характеризують прогулянку як **«час яскравих вражень, активності й пізнання»**, «час розваг, активних рухів, радості спілкування й пізнання, в процесі яких вихователь реалізує пізнавальні, розважальні і творчі завдання [с. 1]. За поглядами М. Комісарик та Г. Чуйко, **«прогулянка»** – «найбільш сприятливий час для проведення різноманітних фізичних вправ і рухливих ігор» [Комісарик теорія фізичної культури, с. 311].

Узагальнюючи вищесказане, на нашу думку, **«піша прогулянка»** як форма активного відпочинку дітей передбачає фізичний, пізнавальний, соціальний, емоційно інтелектуальний розвиток особистості за допомогою емоційно-інтелектуальних відчуттів і сприймань у процесі домінуючої ходи; здатності до розвитку здоров'язбережувальної компетентності дитини старшого дошкільного віку; загартування та оздоровлення організму дитини (авторське визначення).

Для старших дошкільників прогулянки організовують як на території закладу дошкільної освіти так і за його межами. Тривалість пішої прогулянки в шість років – 45 хвилин. Зміст прогулянки планується відповідно сезону. Протягом дня вихователь організовує дві прогулянки – в першу половину дня після спеціально організованих форм освітньої діяльності з дітьми і у другу половину дня після полуденка. Оздоровча цінність прогулянок зростає при наповненні їх вправами спортивного характеру, що стимулюють і координують розвиток через рух (В. Шерборне, К. Lubomirska). В основі

такої прогулянки вправи розвивального руху, необмежена кількість яких дозволяє відчутти дитині положення тіла в просторі, при індивідуально-груповій формі організації (не більше чотирьох осіб). Також доречним є чергування пасивних видів діяльності з активними.

За своїм змістом є різні види прогулянок: походи, подія (тематична прогулянка), розважальні й спортивні прогулянки [Організація прогулянки в ЗДО], тематичні, пізнавальні та прогулянки-екскурсії (Г. Беленька [5], М. Машовець [5]), прогулянки-розваги, прогулянки – дослідження, спортивні прогулянки [53].

Зокрема, прогулянки-походи організуються 2–3 на рік з дітьми старшого дошкільного віку. Форми організації залежать від мети, завдань, змістової насиченості. Розважальні прогулянки використовуються для розвантаження дітей. Прогулянка-подія допомагає розкрити тему дня. Тематичні підпорядковані розкриттю певної теми, відповідно тематичного модуля. Пізнавальні прогулянки спрямовані на збагачення дітей знаннями, розвиток особистісних якостей. Прогулянки-екскурсії розширюють уявлення дітей про навколишній світ, формують вміння співіснувати в ньому. Прогулянка-розвага має розважальну функцію та специфічність структури. Прогулянка–дослідження забезпечує формування та розвиток дослідницьких умінь у дітей старшого дошкільного віку. Спортивна прогулянка – формування здоров'язберезувальної компетентності у дітей. Плануються такі прогулянки відповідно до складу колективу, урочистих подій. Зміст такої прогулянки – це дозвілля на свіжому повітрі, проте без репетицій. Відтак, розпочати прогулянку необхідно з гуртованості колективу, позитивної мотивації на майбутню діяльність за допомогою ігор і вправ; висловлення власних міркувань і припущень; реклами прогулянки. Для зацікавлення дітей проводять ігри за бажанням дітей без примусу, зберігаючи можливість для самостійної рухливої діяльності дитини; пропонують різноманітні матеріали; сюрпризні моменти. Під час прогулянки дітям пропонують дослідницькі та пізнавальні завдання, різні види ігор спрямовані

на розмірковування, доведення припущення. Під час організації спортивної прогулянки необхідно забезпечити збалансованість між рухливими іграми та пізнавальними завданнями; іграми з високою руховою активністю та малорухливими; творчими іграми спортивної спрямованості. Також можна організувати з дітьми бесіду спортивної тематики.

В заключній частині прогулянки підбивають підсумки; висловлюють власні побажання щодо наступної спортивної прогулянки [53].

Протягом року прогулянки проводять щодня. У літній час діти проводять на повітрі практично весь час з моменту приходу до закладу дошкільної освіти, у приміщення заходять лише для приймання їжі та сну. В інші пори року прогулянка проводиться двічі на день, тривалістю до чотирьох годин. Тільки температура повітря нижче -15° або вітряна погода, хуртовина можуть слугувати приводом для скорочення прогулянки або відміни її.

Умовами для активізації рухів дітей є задоволення потреб дітей в активних і різноманітних рухах. У літній час ця потреба повністю задовольняється. Діти безперешкодно і досить багато часу ходять, здійснюючи цілеспрямовані піші мандрівки за межі закладу дошкільної освіти. На своїй ділянці вони захоплено бігають, лазять по сходах-драбинах, з'їжджають із гірок, гойдаються на гойдалках, катаються на машинах і велосипедах. Широко використовуються умови місцевості: з невеликого пагорба можна збігати, вузьку неглибоку канавку переступити тощо. Діти пролазять крізь дуги, обручі, залазять до ящиків, крокують по пеньочками – «гусеницею», колодою у вигляді крокодила, збивають кулями кеглі, грають із м'ячами. Водночас вони мають змогу відпочити, сидячи на лавочках, розставлених по всій ділянці, спокійно спостерігаючи за однолітками, які грають. Під мереживною тінню дерев, на траві бажано розстелити легку ковдру, на якій діти могли б побавитися, поповзати, а то й просто полежати, дивлячись на синє небо й легкі білі хмарки.

Особливу увагу задоволенню рухової активності дітей потрібно

приділяти взимку, коли рухи дещо обмежені одягом, коли погодні умови не дають можливості багато й різноманітно рухатися по ділянці, як це було в теплу пору року.

Більша частина майданчика має бути розчищена від снігу, щоб щоб діти могли вільно побігати, сховатися, розгорнути гру з різноманітними двигунами. Споруди зі снігу, розташовані по всій території слугують не тільки прикрасою ділянки, а й стимулюють рухи малюків. За власним бажанням діти можуть залазити на спину спорудженого зі снігу kota, півня, зайця, підлізати під оленя або слоненя. Можна також просунути або котити під кожний із них м'ячі, кулі, сніжки, покидати в кошик сніговика, білого ведмедя, на довгу шию гусака, хобот слоненяти серсо. По спині снігового крокодила можна ходити, вправляючись у рівновазі, через його лапи переступати (висота передніх і задніх лап різна). Дітям цікаво залазити на величезну крижану черепаху, а потім з'їжджати з неї на скатках. Старші діти можуть допомагати молодшим дітям, яким пропонують саморобні м'які скатки: вирізані у вигляді квітки, рибки, грибка шматки сукна, зверху розшиті різнокольоровими нитками, з підшитою знизу клейонкою. Діти можуть їх носити, на них сідають на лавці, спостерігаючи за тим, що відбувається навколо. Остеронь, від одного кінця ділянки до іншого можна спорудити лабіринт із розгалуженнями, з тупиками. Висота стін снігового лабіринту не більше 40–50 см, щоб дорослий зміг побачити дітей, які перебувають у ньому. Ширина стін 25–30 см. Снігові вали служать для вправ у рівновазі та перелазінні. Ширина доріжок лабіринту дає змогу дітям безперешкодно розійтися на них, орієнтуючись в просторі. Площа доріжок має бути згладжена. Вихователі можуть прикрашати схили валу стрічками, різнокольоровими шнурами, закріплюючи їх спеціально заготовленими пластмасовими штирями (завдовжки до 15 см), а також візерунками з різнокольорових крижинок. Вільно пересуваючись лабіринтом, діти можуть добігти до кінця і зустріти там білого ведмедя, а зупинившись в одному з тупиків, розгубитися, розглядаючи, наприклад, вирубаний зі снігового валу

теремок із його мешканцями, за бажання погратися з ними.

Для того, щоб потрапити у віддалену частину ділянки, дітям необхідно подолати ту чи іншу перешкоду: перелізти через колоду; нахилившись пройти через комірці, переступити через сніговий поріжок заввишки 10–15 см, перейти через місток.

На розчищеному від снігу центральному майданчику діти із задоволенням бігають на доріжках, позначеними фарбою, одні з яких звивисті, інші прямі або замкнуті. Можна вільно переступати або перестрибувати з одного різнокольорового кола в інше. Можна затіяти гру навколо великих снігових фігур (сніговика, білого ведмедя тощо). Це і хованки за ними, і перебіжки від однієї до іншої. Допомагаючи дорослим споруджувати споруди зі снігу, діти багато і різноманітно рухаються в різних напрямках: то приносять сніг у відерцях, то розкладають кольорові крижинки, то згрібають сніг до центру або відкидають його в сторони. Така активна діяльність вимагає дотримання певного теплового режиму, детально підбираючи одяг для дитини. Одяг має бути зручним, досить легким, не сковувати рухи, щоб не заважати руху, щоб не викликати досаду й розчарування в дитини.

Правильна організація прогулянки забезпечує дотримання теплового режиму у дитини (не охолоджувалися і водночас не перегрівалися). Захоплені різноманітною діяльністю, діти постійно перебувають у бадьорому настрої із задоволенням відгукуються на всі пропозиції дорослого і часом можуть висловлювати невдоволення тим, що прогулянка вже закінчена.

Неодмінною умовою успішного розвитку та виховання старших дошкільників на прогулянці є одночасне оволодіння ними розумовими та практичними діями. Представлена задача успішно вирішується в ході систематично проведених спостережень, заздалегідь запланованих вихователем. Щоденні спостереження на прогулянці збагачують уявлення дітей про світ природи, людей (їхню працю, взаємини), збагачують дитячі естетичні уявлення; розвивають просторові уявлення дітей; ставлення до

побаченого.

Таким чином, спостереження – один із головних компонентів прогулянки.

Дітей слід залучати до активних мисленнєвих операцій, до виконання різноманітних рухів з орієнтування на місцевості, до відтворення місцевості, до відтворення дій обстеження пропонованих ним об'єктів для того, щоб систематизувати набуті знання та закріпити отримані раніше. Широке включення у цей процес зору, слуху, дотику, нюху, тактильних і смакових відчуттів сприяє кращому глибшому пізнанню навколишнього світу, залишаючи у свідомості дитини захопливі й незабутні враження.

Дидактичні завдання слід вважати структурним компонентом прогулянки дітей старшого дошкільного віку. Посильні трудові дії дітей природним чином вплітають у хід спостереження за працею дорослого, за живими об'єктами довкілля, в трудовий процес з дорослим як рівноправного партнера.

Зокрема, за власною ініціативою діти захоплено діють із різноманітним природним матеріалом, відчуваючи радість від отриманих результатів. Виконуючи одночасно і трудові й дидактичні завдання, діти займаються цікавою й корисною справою. Саме в цій невимушеній обстановці кожен вихованець набуває позитивних рис особистості та навичок правильних взаємовідносин з однолітками. Унаслідок нових видів діяльності на прогулянці виникають ситуації, що зумовлюють нові стосунки дитини з дорослим і з однолітками; формуються її особистісні якості; трудові дії. Дитина шостого року життя постійно й різноманітно рухається на прогулянці.

Відтак, у теплу пору року потреба в активних рухах задовольняється повністю. Взимку ця проблема стоїть досить гостро. При нормі 15 тисяч кроків за день старші дошкільники дошкільнята за власною ініціативою можуть робити лише 2000–2500 кроків, у той час як за продуманої організації та педагогічно правильного керівництва вони можуть демонструвати до 8000 кроків кожен. Таких результатів дитина досягає без будь-яких зусиль для

себе, захоплено рухаючись ділянкою в процесі виконання дидактичних завдань. Виконуючи ігрові завдання діти беручи активну участь в організованих рухливих іграх і ігрових вправах; займаються цікавою самостійною діяльністю.

Таким чином, структурними компонентами прогулянки є:

- різноманітні спостереження,
- дидактичні завдання,
- трудові дії самих дітей,
- рухливі ігри та ігрові вправи.

Усі ці компоненти дають змогу зробити прогулянку більш насиченою і цікавою. До того ж вони поєднуються не як окремі педагогічні заходи, а як логічно обґрунтовані частини того основного, що заплановано дорослим у конкретній прогулянці.

Кожен з обов'язкових компонентів прогулянки займає за часом від 10 до 20 хвилин і здійснюється на тлі самостійної діяльності дітей. Залежно від сезонних і погодних умов, об'єкта спостережень, настрою дітей ці структурні компоненти можуть здійснюватися в різній послідовності. Наприклад: у похмурий морозний день діти, вийшовши на прогулянку, відразу ж включаються в рухливу гру, що незмінно піднімає їхній емоційний тонус. У спекотний літній час діти відразу ж починають виконувати трудові дії, наповнюючи басейн водою, щоб потім використовувати її протягом всієї прогулянки.

Головне – кожен із компонентів прогулянки вносить своє, неповторне в розвиток і виховання, у формування особистісних якостей дітей старшого дошкільного віку.

Протягом усього року, в обов'язковому порядку, проводиться також вечірня прогулянка. Оскільки дорослий додатково зайнятий зустріччю з батьками, на вечірній прогулянці не проводиться організоване спостереження і трудові дії (знімаються два структурних компонента прогулянки).

Поряд з дітьми, які самостійно граються, педагог може щось розповідати й показувати їм, поспілкуватися з одним-двома на цікаву для них тему, організувати індивідуальні ігри-розваги, поспостерігати з підгрупою дітей за якимось незвичайними явищами навколишньої дійсності. Конкретизуємо зміст методики проведення прогулянок.

Аналіз наукових підходів вчених дозволяє стверджувати, що методика – це сукупність методів (прямого або непрямого впливу), спрямованих на практичне виконання або засвоєння чого-небудь.

Відтак, організовуючи прогулянку вихователь спостерігає з дітьми за явищами живої і неживої природи, навколишнього життя.

Виконуючи трудові дії дитина старшого дошкільного віку може спостерігати за працею дорослого в різні пори року. Вихователь спонукає дітей до збору врожаю.

В процесі цільових прогулянок можна спостерігати за життям вулиці (машинами спеціального призначення–поливальними машинами; легковими та вантажними; за світлофором). Також вихователь звертає увагу на безпеку життєдіяльності. Зазначає, що треба бути обережним.

У літню пору доцільно проводити цільові прогулянки в парк, до водойми, на узлісся лісу. Діти багато рухаються, прислухаються до співу птахів, вправляються в розрізненні лугових квітів (3 квітки). Можуть спостерігати за їжаком, жабою, грибом, комахами. Усе це виховує в дітей почуття прекрасного, любов до рідної природи. Крім різноманітних спостережень, протягом року дітям пропонують на прогулянці й дидактичні завдання різноманітної форми. Діти із задоволенням тренуються у визначенні кольору, форми, величини об'єктів, простору. З цікавістю вони виконують дидактичні завдання типу «Знайди і покажи». Старші діти розвивають вміння зіставляти величини: більше-менше, довгий-короткий, товстий-тонкий, вузький-широкий. Усі діти здійснюють дії на встановлення відмінностей температурних (теплий, холодний), вагових (легкий, важкий), тактильних (гладкий, шорсткий, колючий), смакових (солодкий, кислий), нюхових. Дітям

пропонуються дидактичні завдання у вигляді загадок: вгадай, що..., та ігрових вправ: один, два, три – до берези біжи!

Протягом року дітям пропонують виконувати трудові дії різної мотивації: – допомога дорослому (допоможемо двірнику полити квітник), – турбота про будь-яку живу істоту (погодуємо курчат, зробимо годівницю птахам), спорудження будівель із метою розгортання казкових сюжетів (за казкою «Пан Коцький» тощо), – прикрашання ділянки (снігова клумба, крижана галявина), – самостійна гра (лабіринт тощо). Протягом усього року діти із задоволенням беруть участь у пропонованих дорослим рухливих іграх, які несуть у собі величезний емоційний потенціал і зміцнюють здоров'я дітей.

Задача вихователя – допомогти дитині зрозуміти мінливість оточуючого простору, прийняти, полюбити його та дбайливо до нього ставитися.

Щодня проводиться заплановане спостереження за змінами природи з усіма дітьми або за підгрупами. Крім того, упродовж усього часу прогулянки дорослий не раз уточнює, закріплює дані, отримані дітьми не тільки під час організованих спостережень, а й у процесі власних спостережень, знань.

Ведучим методом, який використовує виховatelj при організації різних видів прогулянок (цільових, піших тощо) є спостереження. Розвиваючи у дитини старшого дошкільного віку спостережливість як якість особистості виховatelj використовує різноманітні прийоми як опору на орієнтовні реакції в різних формах. Зокрема, враховуючи вік дітей. Оскільки, спостережливість передбачає вміння слухати й активно сприймати почуте, то під час прогулянки у дітей розвивають вміння помічати несподіване, незвичне; зміни в навколишньому середовищі.

Завдання дорослого: підтримати у дітей прагнення помічати зміни в природному оточенні, привернути увагу дитини до незвичного.

Але на прогулянці дитина стикається з масою моментів, що відволікають її: пролетів метелик, шум проїжджаючої машини тощо.

Утримати або переключити увагу дитини старшого дошкільного віку дуже важливо.

Тому використовуються різноманітні за тривалістю спостереження: довготривалі та короткотривалі (10–15 хвилин); яскравими, цікавими, змістовними, з новизною. Вони забезпечують позитивні емоції дитині, розвиток образного мовлення, логічного мислення. Вихователь залучає дітей до активних висловлювань і дій шляхом постановки запитань, власної зацікавленості тим, що відбувається викликаючи співпереживання, співчуття, причетність до незвичайних подій у навколишньому середовищі.

Головне – не залишати дітей байдужими при вигляді яскравих образів природного оточення. Підтримання інтересу до щоденних спостережень відбувається за рахунок того, що дітям кожного разу пропонується новий об'єкт для безпосереднього ознайомлення. Спостереження за рослинами, тваринами, птахами й комахами перемежуються знайомством із людьми різних професій, ознайомленням із суспільним життям – життям вулиці. Цілеспрямовані прогулянки за межі ділянки також сприяють виникненню стійкого бажання спостерігати. Торкаючись долонькою до суцвіття, вони ознайомлюються з новим поняттям «пухнастий». Старші дошкільники проводять пальцями, повторюючи за вихователем: «Стебло, квітка». Дорослий звертає увагу дітей на бутони, квіти. Діти, повільно обходячи навколо клумби, відшукують інші бутони, за допомогою дорослого порівнюють їх: великий-дрібний.

Дорослий розповідає: «А сонячні промінчики стараються, будять. Просипайся квітка! Весна прийшла, тепло принесла!». Але ось і сюрпризний момент: розпустилася перша квітка. Тепер усі з нетерпінням щоразу поспішають до клумби, щоби подивитись, чи немає нової квітки. Тепер уже всі дружно називають забарвлення. Спочатку роботи дорослий просить відшукати на клумбі червоні квіти. п'яті квіти, потім жовті. Діти помічають: «А листя у всіх зеленіше». Незабаром завдання ускладнюються: відшукати 3–4 квітки за назвою (тюльпан, нарцис), відшукати тюльпани різного розміру,

називаючи її. Пояснити, в якій частині клумби вони зростають; виокремлюють основні частини рослин.

Приходить осінь, і діти вже можуть порівнювати: яка квітка висока, яка низька, різні забарвлення. Широке включення обстежувальних дій сприяє становленню вміння називати колір, відносну висоту квітки, її будову, структуру. Орієнтування в навколишньому середовищі (квіти ростуть на клумбі, на лісовій галявині) збагачує словниковий запас малюків. Діти починають користуватися порівняннями («Пахне, як моя мама!»), розширюються їхні уявлення: флокси – високі, довжелезні, з яскравими суцвіттями різного забарвлення та неповторним ароматом. Кожен сезон дарує свої квіти, і в кожному із сезонів діти можуть засвоїти й називати від 5 до 7 найменованих садових і польових (лугових) квітів. Коли дорослий ставить у приміщенні букет, діти розглядають квіти, закріплюють їх назву; місцезростання; знаходять на клумбі вподобану квітку.

Під час прогулянок діти спостерігають і за тваринами, птахами, овочами та фруктами. Під час піших прогулянок до городніх грядок діти відкривають для себе, що одні овочі добре проглядаються, інші – треба розшукувати. Чому важко відшукати огірок, вирішують усі разом. Але деякі овочі сидять глибоко в землі, їх витягнути непросто. Намагаючись витягнути моркву, усі починають розуміти сенс вчасно сказаної загадки про неї. Починають розрізняти овочі за характерними ознаками форми (морква довгаста, цибуля – соковита, кругла, кабачок овальний), кольором і величиною. Можна запропонувати дітям обстежити ті чи інші овочі: погладити. Вихователь коментує те, що бачать діти: «Молодці мурахи, працюють, кожен займається своєю справою, щоб побудувати мурашник. Будинок їх називається мурашник». Дорослий розповідає (діти уважно слухають):: «Мурахи – дружні хлопці. Вони ніколи не сваряться, піклуються одне про одного. Але якщо хто-небудь без дозволу захоче увійти до їхнього будинку-мурашника, одразу ж вибігають і не пускають незнайомого. Мурахи нікого не ображають. Їх усі поважають – і в лісі, і в полі. Ніхто їх не чіпає. І

ми їх же не ображаємо й не чіпаємо. Не треба заважати їм – нехай працюють». Можна простежити з дітьми шлях мурах, обережно йдучи біля стежки.

Також, знайомлячи з різноманітними явищами неживої природи необхідно пішки виховувати в дітей естетичні почуття, формувати навички дбайливого ставлення до навколишнього світу. В теплу пору осені спостереження за сезонними та погодними явища проходять за активної участі самих дітей.

Слухаючи розповідь про золоту осінь, діти відзначають і тепло ласкавого сонця, і синє небо, і білосніжні хмарки, що повільно плывуть.

У непогожий дощовий день не варто влаштовувати спостереження, не підготувавши дитину до сприйняття цієї картини. Дітям будуть не зовсім зрозумілими висловлювання дорослого про хмари, про похмуру погоду. Доцільно почати роботу зі зборів на прогулянку. Вихователь звертає увагу дітей на їхній одяг, запитує, навіщо надягають гумові чоботи, плащі, беруть парасольки. Закріплюючи дитячі знання про призначення цього одягу, вихователь пов'язує їх із погодними умовами конкретної прогулянки: «Холодно, йде дощ, ось тому в усіх плащі і чоботи». Прийшовши на прогулянку, вихователь закріплює сказане: «Подивіться, як одягнена бабуся, яка в неї красива парасолька, схожа на на квітку. А де пташки? Вони сховалися, не хочуть, щоб пір'їнки їхні стали мокрими! А нам дощ не страшний: у нас і чоботи, і плащі...і гуляєм ми на веранді».

Цікава і зрозуміла дітям трудова діяльність водія, який керує різними видами машин (снігоприбиральною і поливальною тощо). Цікаве і його робоче місце і те, як він керує машиною. Під час спостереження дітям стає зрозумілим результат його трудових зусиль. Спостереження за будівельником організовує вихователь на значній відстані від місця будівництва. Діти бачать і розуміють, який вантаж привозять машини, як за допомогою підйомного крана робітники вивантажують будівельний матеріал, які зводять стіни будинку. Дорослий лише коментує, уточнює, що будують,

для кого будують.

Потім усі діти слухають розповідь про зміст роботи будівельника, значущість її результату для людей. Результати його трудових зусиль дещо відсунуті в часі, але все одно зрозумілі усім. Дорослий пояснює, навіщо будівельнику каска, високі чоботи рукавички.

Діти привчаються бачити доцільність чіткої послідовності трудових дій дорослого. наприклад, поки двірник не підмете доріжки, він не буде збирати сміття і забирати його в урну; прачка буде зніматиме тільки ту білизну, яка вже висохла; водій поливає вулиці за сухої погоди тощо. Дорослий допомагає дітям зрозуміти сезонність тих чи інших трудових дій людей: навесні висаджують розсаду, сіють насіння, восени збирають урожай; пишатися результатами своєї праці.

Перебуваючи на вулиці діти звертають увагу на різні види транспорту, марки машин; машини спеціального призначення (праворуч повільно рухається машина тощо). Наприклад: «Вулицею повільно рухається снігоприбиральна машина. Вона загібає сніг і по транспортеру подає його наверх, звідки він потрапляє в кузов вантажної машини. Вантажна машина рухається зазвичай, заднім ходом. Дорослий підкреслює, що керувати машиною складно: трохи пригальмував – і сніг потрапив повз машини. Тротуарами рухається інша машина – снігоочисна. Яка зчищає сніг, відсуває його вбік? Пройде така машина, і двірнику не так важко вже працювати. Також вихователь пояснює навіщо прибирати сніг, куди його відвозять. Праця – не марна трата сил».

Дидактичні завдання є одним із структурних елементів прогулянки. Прогулянка має бути цікава дитині, а це можливо, якщо вона буде зайнята різноманітною й корисною для її розвитку діяльністю. Прийомом стимуляції дитячої активності є різні дидактичні вправи, цікаві завдання та ігри з природним матеріалом. Вони нетривалі, займають за часом не більше 3–5 хвилин. Проводяться кілька разів протягом однієї прогулянки. Для цього дорослий спілкується то з однією дитиною, то залучає всіх дітей. Залежно від

конкретного спостереження дидактичне завдання може бути запропоновано дітям і на початку, і наприкінці прогулянки, а може вплітатися в хід спостереження. У кожному з цих завдань присутні майстерність, досвід, фантазія дорослого, його винахідливість і творчість.

Дидактичні завдання різноманітні, але в них завжди має бути присутній ігровий елемент, це імponує дітям. Такі завдання мають бути доступними за виконанням, зрозумілими кожній дитині. Дітям старшого дошкільного віку необхідно пояснити, для чого виконується це завдання, чому потрібно докласти зусиль до його виконання. Наприклад, дорослий пропонує зібрати осінній букет із різнокольорового листя. Діти починають роздивлятися опале листя, оцінювати, чи гарний буде кожен листочок у букеті, підносять їх дорослому, чекаючи його оцінки. Дорослий не повинен поспішати. Зі старшими дітьми вихователь уточнює, вузький чи широкий листок, чим сподобався. Педагог схвалює дії кожного, стимулює їх, а потім промовляє: «Один листочок, ще один, ще один – і вийшов гарний осінній букет, різнокольоровий, яскравий. Усім на радість!» Діти усвідомлено ставляться до такої оцінки букета, він їм також подобається. Вони задоволені, відчуваючи свою причетність до спільної справи; розуміють і запам'ятовують ті слова, якими дорослий охарактеризував букет. Потім діти з листя букету виготовляють якусь іграшку, прикрасу або прикрашають приміщення. Спираючись на наявні в дітей уявлення можна вирішувати одночасно кілька завдань. Діти старшої групи відбирають матеріал за величиною, а потім складають візерунок із великих і маленьких камінчиків або чергуючи їх.

Активний руховий пошук супроводжує дидактичні завдання на закріплення кольору, форми, величини предметів; орієнтацію в просторі.

Інтерес до таких завдань підтримується різноманіттям самого природного матеріалу: шишки, жолуді, камінчики, черепашки, травинки, палички, каштани, листя тощо. Різноманітні дії з цим матеріалом збагачують самостійну діяльність дітей, тому в іграх вони не тільки копіюють засвоєні дії, а й мають власні варіанти. Наприклад: «Покажи дерево. Знайди таке:

«Раз, два, три – до берези біжи!» І тут же ставиться інше, складніше завдання: «А як ти дізнався, що то береза?». Також усі разом на узліссі збирають гілочки, кому яка сподобалася, а потім дорослий запитує: «Чим тобі сподобалася ця гілочка?». Потім пропонує порівняти: довга-коротка, товста-тонка. Кожного разу діти вправляються у порівнянні та зіставленні предметів і об'єктів: довше-коротше, ширше-вужче, менше; рахувати.

З цікавістю діти виконують завдання на розвиток тактильних відчуттів: пальчиками проводять по камінчиках і черепашках. що гладке, що шорстке, а що колеться (шишка)? Подобаються дітям і завдання на визначення температурних різниць. «Де вода холодна, де тепла? Скажи, що холодніше: сніжок чи м'яч». Можна включати завдання на активізацію м'язової чутливості, пропонуючи взяти в руки кульки (металеву та дерев'яну): «Сніг, сніг, м'яч, м'яч, м'яч»: «Яка з них важка (легка)?». Ті самі завдання з матеріалами (глиняною і дерев'яною) решками (глиняною та дерев'яною). Граючи з піском, набрати у формочки сухого і вологого піску, визначити – що важче, що легше. Під час проведення заняття «Тоне-плаває» діти не повинні поспішати опускати до води різні предмети. Спочатку нехай визначають їхню важкість (важче-легше), а вже потім перевірять власне припущення: що потонуло, що плаває.

Закріплюючи уявлення дітей про овочі, фрукти та ягоди можна проводити цікаві дидактичні ігри на вдосконалення смакових відчуттів. Поруч зі стравою ставлять тацю з тими ж плодами, але нарізаними шматочками. Завдання: «Візьми будь-який шматочок, спробуй і знайди на блюді те, що ти пробував».

Старші діти з цікавістю відгадують (без опори на зоровий образ), що куштував (яблуко, огірок), за запахом визначають, що лежить на блюді під кришкою (лимон, полуниця), тощо.

Дидактичні завдання з метою розвитку слухових диференційованих відчуттів. Що скаже струмочок? Про що співає пташка? «Хто з вами вітається: ворона чи горобчик?»

Інша справа, діти самі активно включаються в процес вправляючись у правильній вимові звуків: «Ссс!» (вода), «Вввв!» (завиває вітер), імітуючи голоси птахів і тварин. «Ффф!» (форчить їжачок); виконують дихальні вправи: злегка і недовго дують, дмухають на осінній листок, на сніжинку, султанчики, бульбашки. Зокрема, дітям подобаються енергійні аукання. На лісовій галявині – «А-у, А-у! Загубилися ми в лісі!» Хованки на ділянці. При перебіжках діти успішно справляються з кількома завданнями одночасно: вправи в активних рухах, орієнтування в навколишньому поєднується з яскравими проявами реакцій. У ході перегукувань діти непомітно для себе вчать називати предмети, точно визначати своє місце і починають розуміти: сніг може бити легким, пухнастим.

Діючи зі снігом з'ясовують його властивості та збагачують словниковий запас: прозора крижинка, колеться, вона крихка. У весняний час, поклавши сніг і лід можна спостерігати, що швидше розтане. Діти самі вирішують, вузьке (калюжі), широке, вузьке (канава, річка). А дорослий уточнює: «Проїде машина чи застрягне? Переступиш чи допоможеш?»

Для активізації мисленневих операцій дітям старшого дошкільного віку запропоновано уточнити, у кого найдовші вуха (заєць), у кого найпухнастіший хвостик (лисиця) тощо. Діти можуть виконувати різні завдання з природнім матеріалом: кидати шишку до куща тощо.

Отже, дорослий придумує різні дидактичні завдання: надає дітям можливість проявити власний творчий потенціал, стимулює їх до творчого початку, розумові операції, пропонує виконати обстеження. В процесі такої діяльності відбувається активне накопичення чуттєвого досвіду у дитини, розвивається спостережливість, увага пам'ять, різноманітні рухи. Під час виконання дидактичних ігор і завдань удосконалюються просторові орієнтири кожного; інтенсивне збільшення словникового запасу та збагачення його.

Важливим структурним компонентом прогулянки є виконання дітьми посильних трудових дій. У процесі їх виконання важливо сформулювати

позитивне ставлення, повагу до праці дорослого, бажання самому долучитися до трудового процесу, а потім і проявляти самостійність, ініціативу. Розпочинаючи роботу із залучення дітей до посильних трудових дій, слід пам'ятати, що це трудомістка і кропітка робота, що вимагає багато терпіння, уваги, творчості самого педагога. Незважаючи на те, що виконання трудового завдання за часом займає кілька хвилин (від 10 до 20 хвилин), дітям цікаво бути поруч із дорослим, відчувати себе співучасником захопливих справ. Побачивши працюючих, діти охоче відгукуються на пропозицію дорослого взяти участь: у спільних трудових діях, але незабаром переводять їх у більш звичні, зрозумілі й цікавіші для себе: опале листя підкидають догори і спостерігають, як вони діють, як воно опускається на голови оточуючим; Іноді серйозно ставляться до пропозиції попрацювати (побудувати ведмедика будинок), але інколи починають метушитися. Перші доручення повинні бути простими, зрозумілими конкретними і короткими. Вихователь обов'язково підкреслює, для чого потрібно зібрати листя (для гри), уточнює, де грати. Поступово результат роботи розтягується вихователем за часом для зацікавлення дітей. Наприклад: «наберу сніг, а потім будемо грати». У дітей виникає зацікавленість до процесу та зміна ставлення до нього. Змінюється і поведінка дітей. В процесі трудової діяльності (перенесення маленькими відерками води тощо) удосконалюється координація рук дітей; впевненість у власних силах. Діти засвоюють правила, діють з дорослим на рівних; отримують задоволення від праці. Показником зацікавленості дитини є стійкий інтерес.

Таким чином, включення дітей у виконання перших трудових доручень збагачує дитину; вчить поважати та цінувати працю іншої людини; формується особистісні якості: упевненість у власних силах, самосвідомість, ініціативність, уміння довести розпочате до кінця; позитивні взаємовідносини з однолітками.

Наприкінці прогулянки діти вправляються в доцільних діях із самообслуговування: у зимовий час перед входом у приміщення ретельно витирають ноги, обмахуючи сніг віничком.

Структурним компонентом кожної прогулянки є організовані дорослим рухливі ігри та ігрові вправи. В ігрових вправах переслідуються цілі прямого навчання основних рухів. Багато з пропонованих вправ мають сюжетний характер («По містку», «Через канавку») і з легкістю приймаються самими дітьми. При їх виконанні кожна дитина діє вільно й самостійно.

В умовах прогулянки у дорослого з'являється можливість звернути увагу на якість виконання рухів дитиною. Діти із задоволенням вправляються в ходьбі та інших рухах. Рухи повторюються протягом прогулянки декілька разів в залежності від обставин і настрою дітей.

Організовувати таку діяльність дітей можна на майданчику закладу дошкільної освіти. Для їхнього проведення не потрібно підбирати особливий інвентар, а можна намалювати ті самі кола на піску або асфальті крейдою.

Завдання дорослого – пропонувати ігрові вправи на виконання основних рухів. Вправи проходять цікавіше, коли дорослий пропонує; усім крокувати, як солдати, під дріб барабана тощо. Старших дітей бажано залучати до спільних ігор, виступати в ролі ведучого, підказувати правила виконання дій тощо.

До завдань дорослого також входять спостереження за фізичним станом гравців. Зовнішні ознаки стомлення (одяг, почервоніння обличчя, посилене потовиділення слугують сигналом припинення гри). Для того, щоб у дітей зберігся бадьорий настрій, щоб були забезпечені сприятливі умови для успішного розв'язання завдань фізичного, розумового й морального розвитку, доцільно чергувати ігрові вправи, забави, ігри. Крім ігрових вправ, на прогулянці щодня проводяться і рухлива гра тривалістю від 6 до 10 хвилин, що планується заздалегідь. Необхідна попередня підготовка до проведення такої гри: намічається місце проведення, відбирається додатковий матеріал, атрибутика тощо.

Під час планування рухливої гри враховується попередня діяльність дітей. Отже, в той день, коли є фізкультурне заняття на прогулянці проводять лише ігрові вправи. Влітку, коли діти за власною ініціативою багато і з задоволенням рухаються проводиться рухлива гра вранці і ввечері. Узимку, щоби створити в дітей бадьорий настрій, перебування на свіжому повітрі бажано починати організованою рухливою грою. Завершувати прогулянку може друга рухлива гра. Швидка стомлюваність, характерна для дітей даного віку, у кожній із запропонованих рухливих ігор компенсується зміною дій; передбачається чергування їх із короткотривалим відпочинком.

При підборі рухливих ігор враховується обсяг знань у дітей. Завдання вихователя – підвищення емоційного тону дітей. Діти старшого дошкільного віку засвоюють уміння визначати своє місце в колоні, у колі. Для запобігання перевтомлюваності дітей треба зменшувати час рухливої гри, кількість її повторень, тривалість перерв між діями, подовжувати або скорочувати дистанції для перебіжок, варіювати кількість підскоків.

У процесі гри збагачується словарний запас дитини, тренується її пам'ять, формується уявлення. На прогулянці для дітей організуються свята, розваги. В теплу пору року до дітей у гості приїжджають пересувний міні-цирк, артисти. Поетичне слово, музика, спеціальне декоративно-художнє оформлення ділянки, особливо дресировані тварини створюють певний емоційний настрій дітей, що допомагає реалізувати пізнавальні, моральні і естетичні завдання. У холодну пору року діти водять хорівод біля новорічної ялинки, проводжають зиму, Масляну, зустрічають весну тощо. Ігри, хоріводи в умовах природи рідного краю допомагають поглиблювати моральні та естетичні почуття дітей, долучають їх до національних традицій.

Важливим структурним компонентом прогулянки є самостійна діяльність дітей. Вона займає основну частину часу перебування дітей на свіжому повітрі і вимагає постійного контролю з боку дорослого.

В теплу пору року, готуючи все необхідне для розгортання різноманітних ігор дітей, дорослий продовжує бути організатором і, при

необхідності, учасником цих ігор. Він спрямовує сюжетно-рольові ігри дітей, включається в їх виконання, показує ігро-зразки, ускладнює гру. Особливу увагу слід приділяти пасивним і малорухомим дітям. Треба допомогти їм влитися в загальну гру: взяти підбадьорити, запропонувати разом виконати ігрові дії.

Така увага, чуйне ставлення дорослого, своєчасна підтримка вселяють у дитину впевненість. допомагають швидше стати активним учасником спільних справ, відкрити для себе красу вільних рухів, радість спілкування з однолітками. Під час ігор треба забезпечувати індивідуальний підхід до дитини. Наприклад: граючи в «Доганялки» спочатку бігати в одному напрямку, а потім в різних. Для старших дошкільників – це ситуація, коли можна показати свої вміння, знання й отримати у відповідь.

Висновки з розділу 1

Аналіз наукової літератури надав підстави для розуміння процесу розвитку просторових орієнтувань у дітей старшого дошкільного віку.

Проаналізувавши науковий доробок вітчизняних і закордонних вчених ми побачили широту проблематики, різноманітність поглядів і підходів.

Конкретизація змісту понять «простір», «пізнавальна діяльність», «просторові уявлення», «просторова орієнтація», «розвиток просторових орієнтувань» у філософському, психологічному та педагогічному контекстах розкриває їх сутність як взаємопов'язаних елементів але не тотожних.

Аналіз змісту комплексних програм «Я у Світі», «Українське дошкілля» надає підстави для висновку про те, що робота з розвитку просторових орієнтувань виникає у дитини ще в доцифровому періоді та поступово ускладнюється відповідно до набутих дітьми компетентностей.

Вона проявляється не лише в психічних і емоційно інтелектуальних процесах, а й в просторі власної відповідальності як показник компетентності та готовності дитини старшого дошкільного віку до школи.

Аналіз наукового контенту змісту понять «прогулянка», «піша прогулянка» дозволяє побачити різноманітність поглядів вчених. Відтак, вони уявляють її як оптимальний час для всебічного розвитку та виховання дітей; проведення фізичних вправ і рухливих ігор. Зокрема, на їх умку «піша прогулянка» – це форма активного відпочинку дітей, що координує розвиток дитини через рух.

Її різноманітність обумовлена потребами дітей і регламентована за часом відповідно до потреб, вікових особливостей дітей, сезону.

Змістова наповнюваність прогулянки забезпечує сформованість життєвокомпетентної особистості.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПРОСТОРОВИХ ОРІЄНТУВАНЬ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІШИХ ПРОГУЛЯНОК

2.1. Аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду закладів дошкільної освіти з розвитку просторових орієнтувань старших дошкільників в процесі організації піших прогулянок

У контексті наукового дослідження вважаємо за необхідне детально розглянути досвід країн Європи. Відтак, в кінці XVII-початку XVIII ст. в освітніх закладах Західної Європи при вивченні деяких предметів використовували пішохідні прогулянки та поїздки по околиці (екскурсії). Оздоровча прогулянка пострадянського періоду використовувалась з метою оздоровлення дітей як форма заняття фізичними вправами та активного відпочинку. Аналіз організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти Ізраїлю продемонстрував, що діти перебувають кожен день годину-півтори на свіжому повітрі. Вони грають в рухливі і спортивні ігри, доглядають за зеленими насадженнями; виїздять на екскурсії. Також обов'язковими є щорічні піші прогулянки країною в контексті громадянської освіти. Їх тривалість визначається віком дітей [2].

Заслуговує на увагу популяризація «зелених ідей» міста Лаппеенранта Фінляндії. Впровадження екологічних рішень дозволило завоювати титул Зеленої столиці Європи (2021). В країні культивуються проекти з організації екологічно безпечного навколишнього середовища та здорового способу життя серед населення. Містяни беруть участь в організації піших прогулянок на природі, велопробігах, безплатних станціях у парках і природних зонах для віддаленої роботи.

Зокрема, заслуговує на практичне впровадження освітня система Фінляндії, яка спрямована на зміцнення і збереження здоров'я дитини;

емоційне благополуччя, фізичний розвиток за допомогою ігрових технологій. З раннього віку дітей привчають до піших походів до лісу або парку. Діти гуляють в будь-яку погоду в спеціальному одязі. Під час прогулянки на свіжому повітрі вихователь організовує різноманітну діяльність із дітьми: читання книг, фізичні вправи, реласакційні техніки; надає індивідуальну допомогу тим дітям, які мають прогалини в знаннях. Після прогулянки дошкільники чистять одяг і просушують його в спеціальних шафах. Потім робота з дітьми продовжується в розвивально-ігровому просторі групи з системою клімат-контролю [35; 55]. У США, Канаді, Ірландії та Великобританії піші прогулянки на свіжому повітрі по доріжках називають «туризмом». Освітній простір екологічного закладу дошкільної освіти Польщі спрямований на контакт дитини з природою [41]. Діти навчаються дбайливо відноситися до природи в межах пікніків і тематичних заходів. На території таких закладів є ботанічний сад і лісок, де діти доглядають за тваринами та рослинами (Е. Jaszczyszyn). Цікавим для практичного впровадження є розвиток зеленого туризму (агротуризму) в країнах Європи (Італія, Швеція). Дітей привчають працювати в сільській місцевості, доглядати за тваринками. Близько п'яти годин на день діти знаходяться на свіжому повітрі (Швеція).

Основною формою активного відпочинку та туристично-красознавчої роботи в Україні є піша прогулянка та піший перехід. Поширеною формою організації активного відпочинку дітей на території закладу дошкільної освіти є прогулянка (креативна прогулянка) протягом якої організують різні види безпечної здоров'язбережувальної діяльності з дітьми.

Наприклад, в травні в Німеччині відзначають свято першотравня, де діти з батьками встановлюють на ігровому майданчику закладу дошкільної освіти травневе дерево. В цей день діти здійснюють піші подорожі, співають, танцюють, водять хороводи; висаджують квіти, виготовляють квіткові кошики із залишкового матеріалу та дарують їх сусідам, що живуть поруч. У Канаді діти відзначають «День різнокольорових туфель». Вони мандрують в

природньому довкіллі, роблять замальовку, а потім переносять її на матеріал. В травневі дні дитячі садки Польщі відзначають в природньому довкіллі «День незабудки». Вихователі організують пішу прогулянку в парк або проводять заняття на свіжому повітрі. Протягом дня вони розмовляють про збереження природнього довкілля. Перебуваючи в ньому діти вправляються в умінні доглядати за рослинами, грають в ігри, вікторини; виготовляють подарунки для сусідів. В Іспанії в цей період відзначають «День сусідів». Організовується великий пікнік на свіжому повітрі, де беруть участь батьки, діти, педагоги закладу дошкільної освіти [5]. У закладах дошкільної освіти поширено організують спортивні прогулянки, які забезпечують організацію спортивного відпочинку дошкільників; розвиток їх фізичних якостей. Наступний різновид – це прогулянка–праця, яка дозволяє сформувати у дитини трудові навички в природному довкіллі.

На основі аналізу європейського досвіду, відповідно до Закону України «Про освіту», положення про Нову українську школу орієнтованих на педагогіку емпайерменту, педагогічний колектив комунального закладу дошкільної освіти (ясла-садка) комбінованого типу № 6 «Веселка» Криворізької міської ради створив комфортне освітнє середовище для організації піших прогулянок як на території закладу так і поза його межами. Створена інфраструктура є сукупністю локальних освітніх осередків, що знаходяться у взаємодії один з одним, де малюки можуть цікаво та корисно проводити час, а дорослі – обговорювати актуальні теми, розробляти спільні проекти. Це простір формування ідей, соціальних проектів і співпраці з батьківською громадою та громадськими організаціями. Освітній хаб включає низку цікавих локацій для фізичного розвитку – сучасний басейн з комфортними умовами, оновлена спортивна зала, обладнана сучасним спортивним комплексом, сенсорна кімната, спортивний майданчик для рухливих і спортивних ігор, стежина здоров'я, город; міні-зони для відпочинку на природі (французький дворик, альпійська галявина, затишна альтанка, територія здоров'я і йога-простір). Територію закладу дошкільної

освіти обладнано ігровими та спортивними майданчиками, є міні-стадіон для проведення спортивних ігор. Газони та клумби розмежовані між собою стежинками з різними основами (галька, щебінь, крупнозернистий пісок) для корекції та профілактики плоскостопості в літній період.

У визначених локаціях діти ознайомлюються з природою, зміцнюючи власне здоров'я в межах природничо-оздоровчих проектах. Зокрема, піші прогулянки по території закладу до «Дослідницької лабораторії під відкритим небом» з метеостанцією, дослідницькою експериментальною природничою ділянкою, інсектхаусом формує у дітей вміння самостійно аналізувати явища, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки в природі, робити висновки в процесі цілеспрямованих спостережень за природними об'єктами, поетапно фіксувати результати, обґрунтовувати свої судження. Діюча в закладі система корекційно-відновлювальної оздоровчої роботи з йоги за методикою О. А. Волкової «Весела йога», піші прогулянки в різні пори року за межі закладу дошкільної освіти допомагають дитині зміцнити здоров'я, покращити когнітивні функції мозку, розвинути координацію рухів, фізичну витривалість, гнучкість і силу, здатність концентруватися. У межах «Дня здоров'я», який проводиться з першої молодшої групи один раз у півріччя проводяться різноманітні форми фізультурно-оздоровчої роботи з дітьми. Піші прогулянки за межі закладу дошкільної освіти до лісу, річки, степової смуги проводяться один раз на тиждень в групах старшого дошкільного віку як фізкультурні заняття на свіжому повітрі з домінуванням вправ для правильної постави та ходьби. Для організації таких прогулянок розроблено маршрутні листи на кожну вікову групу з розрахунком навантаження на дитину. Також для працівників закладу дошкільної освіти розроблено інструкційні листи безпечної подорожі.

Цікавим для практичного впровадження є досвід роботи комунального закладу дошкільної освіти (ясла-садка) № 57 Криворізької міської ради. Розроблені маршрути відповідно до перспективного планування прогулянок з дітьми різних вікових груп на рік дозволяють ознайомитися з майданчиком

чи найближчою вулицею, парком, сквером, річками, об'єктами природного довкілля, флорою та фауною; удосконалити навички правильної ходьби (пройди змієюю по стрілочкам тощо); навчити дітей орієнтуватися в просторі, користуватися схемою-орієнтиром (піша прогулянка «До груші»).

Порівняльний аналіз особливостей організації прогулянок в зарубіжних країнах і Україні надає підстави стверджувати, що за специфікою організації вони спрямовані на формування у дітей здоров'язбережувальних компетенцій; розвиток мислення, мовлення, почуттєвої сфери, знань, умінь і навичок; збагачують досвід дитини; гармонізують емоційний стан. Проте, мають свою специфіку в організації та реалізації.

2.2. Методика організації піших прогулянок для розвитку просторових орієнтувань старших дошкільників

Структура організації піших прогулянок передбачала декілька етапів.

На підготовчому етапі ми визначили зміст прогулянки, запланували різні види діяльності з дітьми та підібрали відповідні методи та прийоми для доцільної й ефективної реалізації змісту прогулянки. При визначенні послідовності структурних компонентів прогулянки ми орієнтувалися на пори року, індивідуально-типологічні особливості й пізнавальні інтереси дітей; попередню діяльність і мету.

На другому етапі – власне прогулянка відбувалася реалізація запланованого та його варіація відповідно до погодних умов і побажань дітей. Форми організації дітей використовували різноманітні – колективні, індивідуально-групові, підгрупові, індивідуальні.

Тривалість перебування дітей на вулиці визначалася сезоном та погодними умовами.

Запланована структура прогулянок – варіативна, спрямована на загальне оздоровлення дітей і розвиток їх креативності.

Наступний етап – рефлексивний, передбачав аналіз і обговорення результативності взаємодії дітей один з одним та з опосередкованим координатором процесу.

Зокрема, на кожному етапі організації прогулянки увага приділялася індивідуальному підходу до дітей. На початковому – з метою визначення їх інтересів і побажань. Під час прогулянки реалізовувалася індивідуальна робота з дітьми; спостереження за настроєм дітей під час виконання індивідуальних занять, рівнем їх активності. На рефлексивному етапі – мотивація дітей до самоаналізу та аналізу дій однолітків.

Послідовність структурних компонентів прогулянки змінювалася відповідно до інтересів дітей, пори року, попереднього змісту діяльності. Якщо на попередньому занятті діти докладали розумових зусиль, то прогулянка розпочиналася з рухливої гри. Якщо навпаки – то дітям пропонувалося спостереження або дидактична або малорухлива гра.

Особливістю даного виду прогулянок є те, що вони спрямовані на домінування ходи як на прогулянковому майданчику так і за його межами. Тривалість кожного компоненту прогулянки – 7– 15 хвилин.

Орієнтовний зміст прогулянок розроблено за тематичними модулями відповідно до пір року. Представлений матеріал використовується для короткочасних і довготривалих спостережень. Обираючи зміст матеріалу ми орієнтувалися на рівень розвитку дітей, їх уподобання, пору року, природні явища та природні умови на вулиці. Зміст прогулянок спрямований на всебічний розвиток дитини в процесі орієнтування в навколишній дійсності. Зокрема, розвиток базових якостей особистості: спостережливості, пізнавальної активності, вправності, креативності, критичного мислення; навичок комунікації.

Спостереження, бесіди, рухливі та дидактичні ігри, дослідницько-експериментальну діяльність, художню літературу в кожному блоці дібрано так, щоб зацікавити кожну дитину і нікого не залишити осторонь.

Для залучення сором'язливих дітей до діяльності або спрямувати енергію найактивніших дітей на дослідницьку діяльність.

Представлені індивідуальні аркуши (див. Додаток Б.), які дитина повинна заповнити, можна надавати одній дитині або декільком одночасно.

Угорі аркуша вихователь зазначає ім'я дитини та дату. На кожному індивідуальному аркуші є декілька блоків:

1. Рамка по контуру аркуша — це вулична «пошукайка». Діти, отримуючи аркуш, дивляться на зображення в рамці і позначають ті предмети, які побачили навколо себе. Також діти можуть розфарбувати ці малюнки. Поміж інших завдань можна запропонувати дітям порахувати кількість об'єктів, які вони побачили; визначити їх місцезосташування.

2. Малюнок-завдання всередині рамки. Вихователь читає завдання для дитини, потім дитина його виконує.

3. Спостереження за погодою (внизу аркуша). Дитина визначає стан погоди на вулиці під час прогулянки. Якщо аркуші видали декільком дітям, після прогулянки можна порівняти їхні спостереження. Також по закінченні прогулянки діти з індивідуальним завданням діляться своїми враженнями з іншими дітьми. Така комунікація розвиває у дітей навички висловлювання.

Вихователь може варіювати поданий матеріал залежно від індивідуальних особливостей дітей, власного досвіду та умов роботи або наявності необхідних матеріалів: використовувати його у повному обсязі чи частково, скорочувати або замінювати чи доповнювати за власним задумом.

Проілюструємо орієнтовний зміст прогулянок для осінньої пори року.

Модуль: осінь. Тема: ДЕРЕВА ВОСЕНИ

Спостереження:

Спостерігаємо за деревами, їхньою красою. Навчаємо дітей називати дерева, звертаємо увагу на їхні частини, плоди (каштани, жолуді, шишки...).

Звертаємо увагу на форму листя, колір. На якому дереві з'явилося більше жовтого листя? Чи осипається воно? Чому?

Продовжуємо спостерігати за деревами. Визначаємо, на яких листя тільки жовтого кольору (береза, липа)', на яких – жовтого та червоного, навіть багряного (клен, осика). Шукаємо тільки зелене листя (тополя, бузок). Чому листя змінює колір?

Спостерігаємо за горобиною (калиною) в осінньому вбранні. Розглядаємо плоди, порівнюємо їх. Яка користь від плодів горобини (калини)?

Розповідаємо про листопад – захисне пристосування дерев і кущів до зими.

Шукаємо деревну рослину з різнокольоровим листям.

Шукаємо і називаємо дерева, листя з яких почало осипатися. Що таке гербарій?

Спостерігаємо осінні зміни в природі. Вчимо встановлювати елементарні зв'язки між явищами природи і змінами в житті рослин (без води рослина засихає, менше світить сонце – листя змінює свій колір, настають холоди — листя опадає... чому?).

Бесіда:

Яке дерево тобі подобається найбільше? Чому?

Як ти вважаєш, на вулиці красиво з деревами чи без?

На що чи на кого схоже дерево?

На що схожі листочки різних дерев? Їхні плоди?

Як дерева допомагають людям?

Як люди допомагають деревам?

Дослідницько-пошукова діяльність

Чому змінюється колір листя?

Мета: виховувати бережне ставлення до природи, турботу про рослини; продовжувати формувати уявлення про листя восени.

Хід досліду.

Діти спостерігають за різними деревами і кущами, аналізують, якого забарвлення набуває листя рослин. Чому так стається?

Розповідаємо про те, що листочок має навесні і влітку зелене забарвлення тому, що в ньому ховається барвник зеленого кольору – хлорофіл. Саме завдяки йому в листочках дерева утворюється сік, яким живиться все дерево, але хлорофіл живе в листочку доти, доки отримує достатньо сонячного світла та вологи. Через те що восени дні стають коротшими, сонечко дає дедалі менше тепла, хлорофіл руйнується, отже, зникає зелений колір з листочків. У листочку крім хлорофілу від самого народження навесні живуть весь час й інші кольори (пігменти), але їх наче ковдрою перекриває хлорофіл, поки він є у листі. Коли восени сонця стає менше, хлорофіл зникає, відкриваючи інші кольори в листочку (жовтий, помаранчевий, червоний).

У групі можна провести дослід із листям для того, щоб це наочно побачити.

Для цього знадобиться спирт, вода і зелені листочки. Занурюємо листочок у спирт і нагріваємо на водяній бані деякий час, тоді стає видно, як спирт забарвлюється в яскравий зелений колір.

Дидактичні ігри:

«Віднеси плід до його дерева».

Мета: закріпити назви плодів дерев, їх зовнішній вигляд.

Хід гри

Художнє слово:

ОСІНЬ

Осінь, осінь... Лист жовтіє,

З неба часом дощик сіє.

Червонясте, золотисте

Опадає з кленів листя,

Діти ті листки збирають,

У книжки їх закладають,

Наче човники рікою

їх пускають за водою.

З них плетуть вінки барвисті –
Червонясті, золотисті.

І. Блажкевич

ГОРОБИНА

Хто в хустинці червоненькій
Став у лісі між дубів?

Може, дівчинка маленька
Назбирать прийшла грибів?

Ні, не дівчинка там стала –
Горобина вироста.

Ту хустину гаптувала
Щедра осінь золота.

М. Познанська
ЩО СТАЛОСЯ?

У садочку клени
Всі були зелені.

Подивіться, що це з ними?
Клени стали золотими.

У берези віти
Почали жовтіти,
Горобина червоніє,
Лиш ялинка зеленіє.

В. Паронова

Рухливі ігри:

«Зберемо листочки».

Мета: виховувати почуття взаємодопомоги; розвивати спритність, уважність, окомір.

Хід гри

Посередині майданчика накреслюємо коло діаметром 2 метри. Дітей об'єднуємо в декілька команд. Кожна з команд збирає листочки: перша –

дубові, друга – кленові, третя – березові тощо. Далі діти по черзі кидають листочки в коло, роблячи з них купу листя.

Листочки необхідно кидати то правою рукою, то лівою в одне місце, щоб утворити купу. Перемагає та команда, чиї листочки всі влучили в ціль.

«Дострибай до дерева».

Мета: розвивати витривалість, уважність, спостережливість, спритність.

Хід гри

Діти стають у дві колони. Перші гравці в колонах стоять на відстані 3-4 метри від дерев. За сигналом діти, які стоять першими в колоні, починають стрибати на одній нозі до дерева, а звідти бігцем повертаються назад, плескають по долоні наступного гравця і стають у кінець колони.

Гру продовжують доти, доки одна з колон першою не закінчить свої дії і не стане переможницею.

Пропонуємо дітям зібрати плоди під деревами на території садочка і потім обговорюємо, як називається плід, під яким деревом можна його знайти, як називається дерево, на якому він росте.

«Який це листочок?»

Мета: закріпити назви листочків і дерев, їх зовнішній вигляд (форму, колір, розмір).

Хід гри

Педагог розкладає перед дітьми осінні листочки, які вихованці зібрали. Спочатку діти називають, з яких дерев зібрані листочки, а потім беруть по одному і мають підбігти до того дерева, з якого цей листочок.

Тема: ГОРОД ВОСЕНИ

Спостереження:

Спостерігаємо за роботою на городі восени. Збирання врожаю. «Щедра осінь» на городі. Городина.

Спостерігаємо за машинами, що перевозять овочі та фрукти. Що везуть на машинах? Звідки везуть? Для чого вирощують так багато овочів? Чи допомагали ви збирати врожай удома?

Спостерігаємо за працею дорослих на городі. Скопування грядок, осіння посадка моркви, буряка, кропу, петрушки, часнику тощо. Яка стала земля після перекопування? Навіщо її перекопувати?

Спостерігаємо за ґрунтом на грядках. Які зміни на ґрунті відбуваються? Чому? (Перша паморозь, ґрунт холодний, твердий.)

Спостерігаємо за ґрунтом докiлля. Восени завершуються сiльськогосподарські роботи і земля відпочиває. Її вкриває товстий шар листя. Під ним корені рослин засинають до весни.

Бесіда.

Що таке город?

Чи потрібен город?

Чи багато городів є в місті?

Де частіше можна побачити город – у місті чи в селі?

Чи був ти на городі?

Що роблять люди на городі?

Для чого вирощують урожай на городі?

У які пори року люди працюють на городі?

Що можна виростити на городі?

Дослідницько-пошукова діяльність:

«Вершки та корінці».

Мета: розвивати сенсорні здібності; вчити збагачувати й активізувати свій словник; формувати правильне мовлення, вміння характеризувати предмет; розширити і поглиблювати знання дітей про овочі.

Хід гри.

Варіант 1.

Показуємо дітям листя овочів і кошик з коренеплодами. Дитина витягує коренеплід і намагається підібрати для нього листочок (можна робити це поблизу городу, щоб одразу показати цей плід на грядках).

Варіант 2.

Вихователь називає овоч, а діти кажуть, яку частину городини люди використовують у їжу.

Д/г «Що можна їсти сирим, а що – вареним?».

Мета: закріплювати знання дітей про овочі, способи їх приготування; розвивати логічне мислення, уважність.

Хід гри

Діти по черзі куштують овочі та висловлюють свої припущення, як треба їсти ці овочі — сирими чи приготованими. За потреби допомагаємо дітям дійти правильного висновку.

Д/г «Овочі які?»

Мета: збагачувати словник дітей прикметниками.

Хід гри

Показуємо дітям овочі на грядці та пропонуємо описати їх.

Наприклад:

Помідор який? (Червоний, круглий, довгастий, великий, маленький, блискучий, соковитий, гарний тощо.)

Д/г «Що це і для чого?».

Мета: закріплювати знання дітей про інструменти, необхідні для роботи на городі; розвивати спостережливість, логічне мислення, уважність.

Хід гри.

Показуємо дітям предмети городнього інвентаря, просимо назвати ці предмети і сказати, для чого вони потрібні.

Наприклад:

Що це? (Лопата.)

Що роблять на городі лопатою? (Скопують грядки, роблять ямки під розсаду, перекопують город, викопують картоплю тощо.)

Р/г «Перенеси овочі».

Мета: удосконалювати вміння ходити в одному напрямку, переходити від ходьби до бігу.

Хід гри.

Діти стоять у шерензі, їм дають завдання перенести по одному овочу на відстань 3-4 метри. За один раз можна брати лише один овоч. З овочем можна тільки йти, без нього — бігти. Гру припиняють, коли закінчуються овочі.

Порада. Перед початком гри потрібно показати дітям місце, куди слід перенести овочі.

Р/г «На городі».

Мета: вправляти в ходьбі врозтіч, підлізанні під шнур; виховувати уважність, витримку.

Хід гри.

Діти ходять по майданчику й розглядають овочі, що їх покладено на ньому, промовляючи:

По городу походжаєм,

Овочі розглядаєм.

Потім зупиняються, нахиляючись до овочів, і говорять:

Овочі розглядаєм

І найкращі вибираєм.

Педагог промовляє:

Діти, овочі позбирайте,

Міцно їх в руках тримайте.

На свої місця ідіть

Та обережно їх у кошик кладіть.

Діти підлізають під шнур (огорожу) та йдуть до кошика, щоб покласти зібрані овочі.

Порада. Для проведення цієї гри на майданчику шнур має бути такої висоти, щоб дітям не довелося лягати на землю.

Тема: ПОВЕДІНКА ПТАШОК ВОСЕНИ

Спостереження:

Спостерігаємо за птахами. Звертаємо увагу дітей на те, що птахи літають великими зграями. Чи літали вони так улітку? Біля яких рослин найбільше птахів? Чому? Яку користь приносять птахи?

Спостерігаємо за птахами, які відлітають у вирій. Називаємо перелітних птахів. Чому птахи відлітають?

Навчаємо встановлювати зв'язки між явищами осінньої природи і змінами в житті комах: засихають рослини — зникають комахи; зникають комахи — відлітають перелітні птахи, бо їм нема чим годуватися.

Показуємо дітям місце гніздування пташок (ластівок) або шпаківні. Як пересуваються птахи? Що вони роблять? Чи живуть ще ластівки у гніздах? Де поділися ластівки, шпаки, журавлі?

Звертаємо увагу на те, що з'явилося багато ворон, сойок, сорок. Що вони шукають біля житла людей? Як ми можемо допомогти птахам, які залишилися зимувати з нами?

Спостерігати за птахами під час дощу: де ховаються пташки, як поводяться?

Для чого пташкам кігті (крила)?

Бесіда:

Яких пташок ти знаєш?

Де живуть птахи?

Якби ти був пташкою, де б ти жив? З ким би дружив? Як би ти рухався?

Що їдять пташки?

Як ти вважаєш, літати добре чи погано? Чому? Чи хотів би ти літати?

Чи добре бути пташкою? Чому?

Дослідницько-пошукова діяльність

Шукаємо гнізда на території садка. Пропонуємо дітям зробити гніздо самостійно. Що для цього потрібно? З якого матеріалу пташки роблять свої гнізда? Як його правильно зробити?

Що таке пір'я? Чим воно особливе? Яке пір'я? Для чого воно пташкам?

Повернувшись до групи, можна обговорити, як люди використовують пір'я. Де його можна побачити в побуті?

Дослід «Легкий — важкий».

Мета: дати дітям розуміння того, що легкі предмети плавають, а важкі – тонуть.

У прозору ємність насипаємо трохи піску, глини, дрібних камінців, по 2–3 предмети однакової форми та об'єму, але з різного матеріалу (пір'їнку, шматочок дерева, гілочку, камінчики різного розміру, листочок, шматочки пластмаси, паперу, тканини, воску), виконуючи дії послідовно й обговорюючи, що стається з різними предметами у воді. Навчаємо дітей пояснювати поведінку цих предметів у воді. Чому одні з них плавають, а інші – тонуть (деякі розчиняються, змінюючи забарвлення води)?

Д/г «Знайди зайве слово».

Мета: розвивати логічне мислення дітей, виявляти слова, що не вписуються в логічний ряд; збагачувати й активізувати словник; формувати правильне мовлення.

Хід гри.

Називаємо дітям ряд слів і просимо знайти зайве, що не вписується в логічний ряд.

Наприклад: Дзьоб, пір'їна, гніздо, листок.

Будинок, дім, споруда, парк.

Під час гри окремі діти (за допомогою педагога) наводять пояснення.

Наприклад: у цьому ряді зайве слово парк, бо це зелений масив міста, а решта слів означають назви різних будівель.

Дидактична гра «Знайди таку ж пташку»

Мета: закріплювати знання дітей про пташок рідної місцевості; розвивати уважність, спостережливість, пам'ять, мислення.

Хід гри.

Роздаємо дітям маленькі картки із зображенням пташок рідної місцевості і декількох таких, що тут не мешкають. Також даємо кожній дитині коробку, половини якої пофарбовані в певні кольори (наприклад, червоний і зелений). Дитина розглядає довкілля і намагається знайти якомога більше пташок. Побачивши пташку, дитина кладе картку з її зображенням у відповідну половину коробки (педагог заздалегідь пояснює дітям, як виконувати завдання). Картки із зображенням пташок, яких дитина під час прогулянки не побачила, вона кладе в другу половину. Таким чином, наприкінці прогулянки дитина може підбити підсумки свого спостереження і пояснити, чому вона не побачила всіх пташок (наприклад, зображені птахи не нашої місцевості або ті, які відлетіли у вирій).

Рухлива гра «Птахи і зозуля».

Мета: удосконалювати навички бігу; розвивати спритність і швидкість.

Хід гри.

На одному боці майданчика діти креслять невеликі кола — «гнізда птахів». Одна дитина – «зозуля» – стоїть осторонь. Вона не має гнізда. На слова педагога «Птахи, додому!» всі біжать до своїх «гнізд», а «зозуля» намагається швидко зайняти чуже «гніздо». Дитина, яка залишилася без місця, стає «зозулею».

Порада. Необхідно стежити, щоб діти бігали по всьому майданчику, а не «літали» тільки поблизу «гнізд».

Рухлива гра «Гуси-лебеді».

Мета: удосконалювати навички бігу на швидкість, орієнтування в просторі; виховувати витримку, кмітливість.

Хід гри.

На одному боці майданчика намічаємо місце для «пташника», де живуть

«гуси», а на протилежному – «поле», де вони пасуться. Між «полем» і «пташником» – місце для «вовка», «вовче лігво». Одну дитину обираємо «вовком». Він сидить у «лігві», а «гуси» – у «пташнику». Педагог починає гру словами: «Гуси-лебеді, в поле!» Діти вибігають на майданчик, махають руками, як гуси крилами. Через деякий час педагог каже: «Гуси-лебеді, додому, сірий вовк під горою!» Діти зупиняються і хором запитують: «Що він там робить?» Педагог відповідає: «Гусей скубе». – «Яких?» – знову запитують діти. – «Сіреньких та біленьких. Тікайте швидше додому!» «Гуси» біжать додому у «пташник», а «вовк» вибігає з «лігва» і ловить їх. Спійманих відводить до «лігва». Після двох виходів «гусей» у поле обирають нового «вовка». Гра повторюється.

Порада. Гуси можуть відлітати в «поле» і повертатися до «пташника» тільки після слів педагога. Спійманим вважають того, до кого доторкнувся «вовк».

Тема: ВОДА НАВКОЛО НАС

Спостереження:

Спостерігаємо за опадами. Що таке дощ? Звідки падає дощ? Із чого він утворився? Чи всі хмари приносять дощі? Після дощу з'являються калюжі.

Спостерігаємо за калюжами після дощу (протягом дня). Куди поділася вода? Розповідаємо про властивості води.

Спостерігаємо за туманом. Чому часто вранці буває туман? Які причини його утворення? Туман не білий і не сивий, а прозорий. Величезна кількість дрібних крапельок туману, розсіяних у повітрі, погіршує видимість. Туман – це не що інше, як вода. Торкаємось трави, листочків дерев, лавки...

Спостереження за інеєм на траві. Що таке іній? Чому він з'являється?

Бесіда

Провести бесіду з дітьми про те, де ми можемо побачити воду навколо.

Чи потрібна вода людям, природі?

Звідки вода береться у крані?

У яких явищах природи ми можемо побачити воду?

Чи подобається тобі дощ?

Який дощ у різні пори року?

Чому тобі подобається дощ і чому не подобається?

Дослідницько-пошукова діяльність –

Розглядаємо парасольки, дощовики та гумові чоботи в дощову погоду.

Що таке туман?

Мета: розвивати спостережливість, допитливість, уважність, пам'ять і кмітливість; дати дітям поняття про туман як явище неживої природи; уточнити уявлення про процес випаровування води і характерні її властивості; пояснити, чому осінь – пора туманів.

Хід спостереження.

Спостереження проводимо ранкової години, коли є туман. Розповідаємо про осінню погоду вранці (холодно, волого, похмуро, часто дощить тощо). Діти розглядають туман і діляться враженнями: що це, на їхню думку; який він (за кольором, на дотик). Діти роздивляються навколо і визначають, що від туману все стає вогким, вологим.

Що таке туман? (Це хмара, яка не змогла піднятися вгору.)

Висновок. Туман – це водяна пара. Краплинки туману ми відчуваємо обличчям, руками, диханням.

Дидактичні ігри:

«Розкажи про туман»

Мета: продовжувати ознайомлювати дітей з явищами природи, характерними для осені; закріпити та уточнити уявлення про різновиди опадів восени; збагачувати словниковий запас, розвивати мовлення.

Хід гри.

Діти відповідають на запитання, добираючи якомога більше слів-ознак і слів-дій.

Туман який? (Густий, білий, осінній, вологий, сивий, сирий, сильний, імлистий, ранковий, непроглядний, щільний, прохолодний.)

Що зробив туман? (Простелився,розлився, вкрив усе довкола, впав, сховав долину, опустився, розлігся, закрив усе собою.)

«Виправ помилку».

Мета: розвивати спостережливість, допитливість, уважність, пам'ять і кмітливість; збагачувати словниковий запас, розвивати мовлення.

Спонукаємо дітей уважно послухати речення, знайти в них невідповідності та виправити.

Наприклад:

Сьогодні все довкола вкрите чорним туманом (Сьогодні все довкола вкрите білим туманом). Туман складається з дрібненьких крапельок молока. (Туман складається з дрібненьких крапельок води). Осінні тумани зазвичай випадають увечері. (Осінні тумани зазвичай випадають уранці). Туман не дозволяє нам добре бачити близькі предмети. (Туман не дозволяє нам добре бачити віддалені предмети). Через туман трава стала сухою. (Через туман трава стала мокрою).

Художнє слово:

ОСІНЬ

Осінь холодна надворі, Осінь холодна надворі,

Вітер сумує та виє, Поле широко чорніє,

Хвилями сірої хмари Мокро і холодно всюди,

Небо неласково криє. Сонце не сушить, не гріє.

Я. Щоголів

Рухлива гра «Чия ланка швидше збереться».

Мета: удосконалювати навички ходьби та бігу; виховувати уважність, пам'ять, організованість.

Хід гри.

Діти шикуються у дві колони проти педагога. За умовним сигналом (свисток, змах Прапорцем або слова «Кроком руш!») діти ходять колонами одне за одним або у своїй колоні перешиковуються в пари і ходять парами. За сигналом «Усі розійшлись!» вони розбігаються по всьому майданчику. За

сигналом педагога «Стій!» усі зупиняються і заплющують очі. Педагог переходить на інше місце і каже: «Раз, два, три, швидко колону свою збери!» Виграє та ланка (колона), яка швидше збереться. Гра повторюється.

Порада. На початку гри обираємо найбільш активних дітей – вони будуть ланковими. Даємо їм прапорці (листочок, паличку, камінчик, плід дерева або стрічки різного кольору) як емблему ланки. Спочатку змінюємо тільки місце, де збираються діти, а потім – прапорці в руках головних груп (або ті предмети, які обрали діти для своєї ланки).

Рухлива гра «Повінь».

Мета: удосконалювати навички бігу на швидкість, орієнтування в просторі; виховувати витримку та кмітливість.

Хід гри

Діти стають у коло, присідають і вдають, ніби сплять. Один з учасників «вартовий» – ходить усередині кола, вигукує: «Повінь! Рятуйтеся!» Тоді всі розбігаються, шукаючи собі схованку: залазять на драбину, стають або сідають на камінь тощо. Примостившись, перебігають з місця на місце, а вартовий намагається їх упіймати. Яку дитину спіймає – та стає вартовим.

Порада. Хто не знайшов придатного для себе місця, йде на допомогу вартовому – теж ловить дітей.

Тема: ЛЮДИ ВОСЕНИ

Спостереження:

Спостерігаємо за одягом. Спостерігаємо за одягом людей: як він змінився? У що вдягаються люди під час дощу? Чому люди одягнені так? Як це пов'язано зі змінами в погоді? Що люди взувають за дощової погоди? Що беруть із собою за дощової погоди (парасольки)!

Спостерігаємо за природою. Чому кажуть «красуня осінь», «щедрa осінь»? Що можна робити восени в парку (на городі тощо)! (Осінь красива та барвиста – милування осіннім пейзажем... Багато дарунків осені – плоди фруктових та декоративних дерев, городина.)

Спостерігаємо за працею дорослих восени. Що можна робити в садах, на городах, у парках, скверах, на вулиці тощо? Виховуємо повагу до праці, бажання брати участь у різних видах трудової діяльності разом із дорослими.

Бесіда

Провести бесіду про те, що роблять люди восени в парку, на городах.

- Що тобі подобається робити на вулиці восени?
- Назви кольори, якими можна описати осінь.
- Яка осінь подобається тобі найбільше (рання, золота чи пізня)!
- Як змінюється одяг людей пізньої осені? Чому?

Дослідницько-пошукова діяльність

Дослід «Волога та суха земля»

Мета: ознайомити дітей із властивостями землі, розвивати мовлення, збагачувати словник.

Хід досліду

Припущення: Волога земля – м'яка, а суха – тверда.

Пропонуємо дітям узяти жменю мокрої та жменю сухої землі і стиснути в кулаці. Волога земля м'яка, зіплюється в грудку, з неї можна вичавити воду. Суха земля тверда, від стискання розсипається.

«Як листя опадає»

Мета: розвивати пам'ять, логічне мислення, спостережливість, кмітливість; виховувати в дітей любов до рідної природи, турботу про живу природу.

Хід досліду

Пропонуємо дітям походити по майданчику і поспостерігати, як опадає листя з різних дерев. Особливо звернути увагу на клен та осику. За допомогою проблемної ситуації діти роблять висновки, що з клена й осики листя летить по-різному.

Підказуємо, що поверхня кленового листка широка, а листя осики має меншу поверхню, тому летить з більшою швидкістю.

Дидактична гра «Одяг який?»

Мета: закріпити назви одягу; розвивати вміння добирати прикметники до іменників; виховувати інтерес до гри, естетичний смак.

Хід гри.

Просимо дітей назвати одяг, який люди вдягають восени на вулицю. Потім пропонуємо дітям по черзі описати той чи інший одяг, не називаючи його. Решта гравців мають здогадатися, що це, і назвати.

Стань парою з тим, у кого...

Мета: закріпити назви одягу; розвивати мислення, уважність.

Хід гри.

Об'єднуємо дітей у дві групи: перша група стоїть на майданчику у півколі, а друга — поруч із дорослим. Дорослий описує одяг одного з гравців, які стоять на майданчику, по черзі кожній дитині з групи поруч із собою. Дитина має стати поруч з тим, кого описав дорослий. У такий спосіб формуються пари, після чого діти міняються місцями.

Художнє слово:

Осінь йде до нас з дощами

Кап-кап-кап! Що таке?

Осінь з дощиком іде.

В шибку стукає краплинка:

– Вийди, Петре, на хвилинку.

Петрик вголос засміявся:

– Я ще з дощиком не грався!

Ти від мене не тікай.

Вже вдягаюсь, зачекай!

Та не можу я збагнути,

Що мені слід одягнути?

Обізвалося пальто:

– Я чекаю вже давно.

Одягни мене якраз.

– Ні-ні-ні, тобі не час! –

Плащ озвався, дощовик:
 – Намокати я вже звик.
 Ти, колего, із сукна,
 Пропаде така краса.
 Капюшон на моїй спині
 Вкриє голову дитині.
 Петрик плащик ухопив,
 Ноги в чоботи встромив,
 І побіг, не забарився,
 Поки дощик не скінчився.

Т. Яцків

Рухлива гра: «Біжіть до мене».

Мета: удосконалювати вміння виконувати рух за сигналом і біг по прямій; учити орієнтуватися в просторі; виховувати уважність.

Хід гри.

Діти шикуються в шеренгу за 8–10 метрів від дорослого. Після слів «Діти, біжіть до мене!» вони виконують дію, а ви зустрічаєте дітей з розпростертими руками і говорите: «Прибігли! А тепер біжіть назад!» Учасники біжать на свої місця. Гра повторюється.

Порада. На початку року гру краще проводити з підгрупою дітей (6-8 осіб). Для зацікавлення дітей можна сказати: «Прибігли. А що в мене в руках?»; показати предмет – листочок, камінчик, гілочку тощо – і запропонувати: «Біжіть і знайдіть такий самий».

Гру можна ускладнювати за допомогою додаткових перешкод (перестрибування чогось, оббігання, перелізання тощо).

Рухлива гра «Зроби фігуру»

Мета: удосконалювати навички ходьби та бігу; розвивати відчуття рівноваги, витривалість.

Хід гри

Діти стоять у колі, одна дитина (ведучий) — усередині. Гравці ходять по колу в різному темпі вправо, вліво та бігають. Ведучий промовляє: «Стій! Раз, два, три, чотири, п'ять – я іду вибирати!» Усі зупиняються, і кожний показує той чи інший придуманий рух.

Ведучий обирає того, чий рух йому найбільше сподобалось. Діти міняються місцями. Гра повторюється.

Порада. Діти можуть бігати, стрибати по всьому майданчику, а за сигналом ведучого стають у ту чи іншу позу. Дорослий стежить, щоб діти не стояли тривалий час нерухомо, особливо зігнувшись або на одній нозі.

Тема: ГРУНТ ВОСЕНИ (ПІСОК І ЗЕМЛЯ)

Спостереження

Спостерігаємо за ґрунтом на грядках. Які зміни відбуваються на ґрунті?

Чому? (Перша паморозь, ґрунт холодний, твердий.)

Спостерігаємо за піском. Із чого складається пісок? Якого розміру піщинки?

Який пісок на дотик? Зліпите пасочку з піску. Чому не вийшло? Пересиплемо пісок із відерця у відерце. Які властивості піску ви помітили? Що слід зробити з піском, щоб із нього можна було ліпити?

Спостерігаємо за камінням. Знайдіть на майданчику камінці. Які вони на дотик? Постукайте камінцями один об одного. Чи живі вони? Чому? Чи однакового вони кольору, розміру? Що з ними можна робити?

Спостерігаємо за землею. Якого кольору земля? Яка вона на дотик? Для чого потрібна земля? Що росте в землі? Чи можуть рослини рости в сухій землі? На що схожа суха земля?

Бесіда.

Провести бесіду про землю. Земля – це добре чи погано?

Яка буває земля? Чи потрібна земля людям?

Для чого люди використовують землю?

Для чого люди перекопують землю?

Хто живе в землі?

Дослідницько-пошукова діяльність:

«Пісок»

Мета: розширювати та поглиблювати уявлення дітей про пісок (сипкий, вологий) – з вологого піску можна ліпити, пісок стає вологим, якщо його полити, після дощу, вранці від роси; розвивати допитливість, бажання пізнавати взаємозалежність стану речей під час їх взаємодії.

Хід досліду 1.

Кожній дитині пропонуємо взяти трішки сухого піску, покласти на долоні й розтерти. Чому розтирається пісок? З чого він складається? Якого розміру окремі піщинки? Якого кольору? Чи скріплюються вони в грудку?

Хід досліду 2.

Взяти трішки сухого піску й з висоти піднятої руки висипати його на дощечку для ліплення. Що сталося з піском? Чому? Чому на майданчику пісок розсипався по всій ділянці? (Сухий пісок – сипкий.)

Хід досліду 3.

Кожен насипає гірку піску на дощечку і змочує водою. Пісок ліпиться? Чому? А глина? Висновки діти роблять самостійно.

Дидактична гра «Мандрівка».

Мета: закріплювати вміння визначати форму предметів, розташованих на ділянці; вчити орієнтуватися в просторі; розвивати спостережливість.

Хід гри.

Пропонуємо дітям помандрувати ділянкою і розглянути, що на ній є (наприклад, круглої або овальної форми тощо). Спершу йдемо разом з дітьми і пропонуємо зразок словесного опису. Вдруге діти «мандрують» самі і відшуковують, наприклад, предмети коричневого кольору (завдання можуть бути різні). Гру повторюють кілька разів.

Дидактична гра «Що відбувається восени?»

Мета: активізувати словник, учить дітей називати осінні явища в природі (листопад, дощ, мряка, туман, калюжі; дні стають коротшими, голі

дерева, кущі); розвивати зв'язне мовлення; виховувати бережне ставлення до природи.

Хід гри.

Називаємо предмет чи явище природи, а діти розповідають, що відбувається з ним восени.

Наприклад:

Дерева які? (Голі, мокрі, безлисті...)

Небо яке? (Похмуре, сіре, хмарне тощо.)

Художнє слово

Посохли, одцвіли осінні квіти,

Пташки замовкли в парках і садах.

Повіяв з півночі холодний вітер,

Уранці паморозь біліє на дахах.

Останнє листя на гілках тріпоче.

Коротші дні тепер і довші ночі.

У чобітках йдемо до нас у сад

І називаєм місяць листопад.

М. Познанська

Рухлива гра «Дідусь Макар».

Мета: виховувати в дітей зацікавленість і бажання грати в народні ігри, брати на себе роль ведучого; сприяти зміцненню доброзичливих стосунків, колективізму; розвивати спритність, рухову активність.

Хід гри.

Одного з гравців обирають «дідусем Макаром». Решта дітей відходять від нього і загадують якусь роботу: шити, збирати ягоди, танцювати тощо. Тоді підходять до «дідуса» і кашуть:

– Здрастуй, дідусю Макаре!

– Здрастуйте, милі діти. Де були?

– На городі {у садку, на річці, у кімнаті, у парку тощо}.

– Що робили?

Тоді показують мімікою, рухами, що вони робили. Коли «дідусь» відгадає, всі тікають, а він їх ловить. Кого спіймає – той стає «дідусем». А коли «дідусь» не відгадає – діти кажуть, що робили, і також тікають.

Рухлива гра «Передай хмаринку (м'яч)».

Мета: розвивати швидкість і спритність; виховувати уважність і почуття колективізму.

Хід гри.

Об'єднуємо дітей у три-чотири однакові за кількістю гравців команди. Вони вишиковуються за лінією старту в колони по одному, паралельно одна одній, на відстані витягнутих уперед рук. Капітани кожної команди тримають м'яч - це хмаринка, яку потрібно передавати.

За сигналом дорослого капітани передають м'яч над головою гравцям, які стоять позаду, ті передають далі, і так - до кінця колони. Останні гравці, отримавши м'яч, оббігають свою колону праворуч, стають першими і передають над головою.

Так грають доти, доки всі діти не перебіжать із м'ячем. Коли капітан, який починав гру, буде останнім і отримає м'яч, то він біжить, стає попереду своєї команди і піднімає м'яч угору. Одночасно дає сигнал «Струнко!». Перемагає команда, яка швидше передасть м'яч.

Тема: НЕБО ПІЗНЬОЇ ОСЕНІ

Спостереження:

Спостерігаємо за рухом сонця небосхилом. Чи залишається сонце на одному місці впродовж дня? Як гріє сонце? Восени воно опускається нижче, тож гріє менше. Меншає кількість сонячних днів.

Спостерігаємо за небом і хмарами. Похмурого дня небо сіре. Існує декілька видів хмар: шаруваті, перисті, купчасті. Осінні хмари часто несуть дощі. Вони темного кольору, низько нависають над землею (дощові хмари). Хмари по небу переносить вітер.

Спостерігаємо за дощем. Осінь – час дощів. Осінні дощі – холодні, зтяжні, мрячні. Осіннє повітря вологе й прохолодне. Дощ – це добре чи погано? Як називається явище, коли довго йде дощ? (Злива.) Які ще явища бувають під час дощу? (Грім та блискавка.)

Спостерігаємо за снігом. Наприкінці осені з важких темних хмар падає дощ зі снігом.

Бесіда.

Провести бесіду про небо. Якого воно кольору? Чому воно такого кольору? Яке небо подобається тобі? Яке сонце восени? Чи подобається тобі осіннє сонце? На що схоже сонце? Чому осінь називають часом дощів?

Чи подобається тобі дощова погода? Що гарного в дощовій погоді? Що поганого?

Дослідницько-пошукова діяльність.

Дослід «Що таке дощ?».

Мета: поглиблювати уявлення дітей про різні стани води: рідкий, сипкий, твердий.

Хід досліду

Під час дощу збираємо в ємність краплинки води і показуємо дітям, що дощ – це прозорі краплинки без запаху і смаку (не даючи куштувати, лише сказавши про це).

Дослід «Якої форми вода?»

Мета: дати уявлення про те, чи має вода сталу форму.

Хід досліду.

Беремо гумову рукавичку, обережно наповнюємо її водою. Діти разом з дорослим спостерігають, що вода набула форми рукавички. Зробити такий же дослід з іншими ємностями (відерцем, паскою, целофановим мішечком, надувною кулькою, різними склянками). Діти роблять висновки.

Дидактична гра «Чим корисний дощ?»

Мета: поглиблювати знання дітей про властивості води, про те, що вона потрібна всім живим істотам; розвивати мислення, уважність, пам'ять.

Хід гри.

Називаємо об'єкт, а діти пояснюють, чим для нього корисний дощ.

Наприклад:

Квітка. Дощик поливає паросток квітки. (Дощ допомагає рослинам рости.)

Пташки. Горобці п'ють воду з калюжі. (Дощ напуває птахів і тварин тощо.)

Кому потрібен дощ? (логічна гра).

Мета: підвести дітей до розуміння того, що всьому живому на землі необхідна вода; закріплювати знання дітей про значення води для людини, тварин, рослин; виховувати естетичні почуття.

Хід гри.

Пропонуємо дітям назвати об'єкти живої і неживої природи, яким необхідна вода.

Художнє слово

Осінній дощик

Пожовтіло листячко на кленочку,

Почорніли айстроньки у садочку.

Заховалось сонечко, не видати,

Сипле вітер дощиком кругом хати.

Стукотить і грюкає у віконця:

«А що? Вам не весело

Тут без сонця?»

Такий вітер капосний, Сам гуляє,

А дітей на вулицю не пускає.

К. Переліска

Рухлива гра «Не замочи ніг»

Мета: удосконалювати навички стрибати в довжину з місця; виховувати уважність; розвивати спритність.

Хід гри

Посередині майданчика викладаємо паралельно дві мотузки на відстані 4-5 м одна від одної. Між ними – «болото», по якому на відстані одного кроку розкидають маленькі обручі або кружечки з цупкого картону - «купинки». Об'єднуємо дітей у три підгрупи. Кожна з них по черзі перескакує по «купинках» на протилежний бік «болота». Виграє та підгрупа, у якій ніхто жодного разу «не замочив ніг», тобто не оступився.

Порада. Кожна підгрупа починає перестрибувати болото за сигналом педагога.

Рухлива гра «Пташки і дощик»

Мета: вправляти в умінні бігати в різних напрямках, розвивати спритність.

Хід гри

Гру проводимо з підгрупою дітей. «Птахи» бігають майданчиком. Педагог промовляє:

Ось вже дмуха вітерець,

Буря налітає

І маленьких пташенят

Надворі лякає.

«Пташки» поспішають сховатися на «деревах» (лаві, гімнастичних кругах).

Через деякий час педагог говорить:

Сонце знову заблищало,

І надворі тепло стало.

Діти встають зі своїх місць і знову бігають майданчиком. Гру повторюють 3–4 рази, доки всі не візьмуть у ній участь.

До інших пір року зміст прогулянок представлено в **Додатку А**.

Завершується запланований цикл літньою порою року. Саме в літній період діти більшу частину часу знаходяться на вулиці, подорожують за

межами закладу дошкільної освіти. З огляду на це запланована туристична подорож до спортивного майданчика.

ЧЕРВЕНЬ

Туристична прогулянка

ТЕМА: «До спортивного майданчика»

МЕТА: Удосконалювати навички різноманітних видів ходьби (в колоні, приставним кроком уперед). Розвивати уважність, окомір, координацію, рівновагу; вміння діяти за сигналом вихователя. Виховувати дружні відносини.

Ходьба в колоні з зупинками за сигналом вихователя (2 – 3 рази), ходьба приставним кроком уперед.

На місці стоянки провести спостереження за станом погоди, змінами що відбулися в природі з приходом літньої пори року. Рухлива гра «Кошенята» (лазіння).

Висновки з розділу 2

Аналіз передового педагогічного досвіду вихователів закладів дошкільної освіти дозволив переконатися, що піша прогулянка позитивно впливає на всебічний розвиток особистості дитини-дошкільника.

Різні підходи вихователів-практиків доводять, що сучасні виклики воєнного стану в країні обмежують час перебування дитини на вулиці, зменшують кількість прогулянок за межі закладу дошкільної освіти, а значить дитина не може повноцінно діяти з природою.

Зокрема, природній простір дитини обмежено прогулянковою ділянкою.

З огляду на вищесказане, запропонована нами структура організації піших прогулянок реалізується алгоритмічно, послідовно, а значить системно.

Тривалість перебування дитини на вулиці визначається сезоном і погодними умовами.

Орієнтовний зміст прогулянок розроблено за тематичними модулями відповідно до пір року.

Поміркване, системне ознайомлення дітей зі світом природи дозволяє розвинути найважливіші операції мислення:

- аналіз (спостереження за об'єктами природи);
- порівняння (спільні та відмінні ознаки природних об'єктів);
- уміння встановлювати взаємозв'язки (способи адаптації рослинного та тваринного світу до умов існування);
- узагальнення (об'єднання тварин, рослин за значущими ознаками), розмірковуючи та висловлюючи власні судження.

Розроблений зміст піших прогулянок спрямований на зацікавленість дітей; розвиток їх спостережливості, просторових орієнтувань в природному довкіллі; розвиток навичок комунікації, дбайливого ставлення до природи та безпечного поведіння в ньому; розвиток емоційного інтелекту та творчості; згуртованості та толерантності один до одного.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз проблематики дослідження дозволив зробити наступні висновки:

1. Аналіз філософських, психологічних, педагогічних праць, законодавчо-нормативних документів доводить, що розвиток просторових орієнтувань у дітей старшого дошкільного віку є важливим завданням дошкільної освіти. Вченими доведено, що сприйняття і просторові відношення формуються позитивно. У сприйнятті простору дитиною важливу роль грають різні аналізатори та рухові відчуття.

Доведено, що могутнім чинником розвитку особистості дошкільника є природний простір. Саме активна позиція дитини в природному доквіллі забезпечує успішність пізнавальної діяльності та задоволення пізнавальної потреби. Якісний розвиток просторових уявлень у дитини є передумовою ефективної діяльності дошкільника.

Проаналізувавши зміст понять «простір», «просторові уявлення» ми намагалися дати визначення поняттю «розвиток просторових орієнтувань». На нашу думку «розвиток просторових орієнтувань» в процесі піших прогулянок – це процес реалізації орієнтовно активних дій в природному доквіллі, що дозволяє дитині старшого дошкільного віку аналізувати оточуючий простір, визначати своє місце поміж інших, положення предметів в просторі, величину (авторське визначення). Процес орієнтування в просторі дитини відбувається двома способами: подумки та шляхом запам'ятовування всіх точок відліку. З'ясовано, що основу орієнтування складають відчуття та сприймання, що спрямовані на набуття дитиною компетентностей. На думку вчених, на шостому році життя, дитина повинна оволодіти аналізом обмеженого простору; способом сприйняття простору; вмінням активно діяти в межах площини.

2. Доведено, що з віком у дитини розширюється та поглиблюється досвід пізнання оточуючої дійсності – глибини просторових відношень;

збагачується її життєвий досвід і відношення до дійсності; ускладнюється характер відображення предмета, що сприймається. При доцільно організованому процесі дитина шостого року життя орієнтується в просторі від будь-якого предмета з вільним розташуванням точки; удосконалюється сприйняття простору.

3. Основними принципами формування уявлень у дітей шостого року життя про простір є: послідовність, синтез чуттєвого та логічного, врахування індивідуально-типологічних особливостей дітей. Основними засобами орієнтування в просторі є: власне пізнавальна активність, рухова активність; розвиток умінь орієнтуватися в просторі.

Основними методами є: активна пізнавальна діяльність дитини (організація піших прогулянок), спостереження, дидактичні ігри та вправи тощо. Задача вихователя – допомогти дитині засвоїти просторове відношення, зв'язки та розвинути здатність використовувати набутий досвід в природному докільлі. Орієнтовні уміння збагачують мовлення дитини; розкривають змістові зв'язки між предметами.

Зокрема, прогулянки на свіжому повітрі – важлива умова для збереження та зміцнення здоров'я дитини. Це доступний засіб загартування, спрямований на формування здоров'язберезувальної компетентності як здатності дитини до застосування навичок здоров'язберезувальної поведінки, дотримання основ здорового способу життя, збереження та зміцнення здоров'я.

4. Розроблений орієнтовний зміст прогулянок представлено в єдності різних видів діяльності, методів, способів, засобів. Він реалізується поетапно. На кожному етапі забезпечено індивідуалізованість процесу. Представлена структура прогулянки – варіативна, спрямована на загальне оздоровлення та розвиток дитини шостого року життя. Послідовність структурних компонентів видозмінюється відповідно до інтересів дітей, пір року, попереднього змісту діяльності, мети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти : нова редакція / О. М. Байер та ін. ; наук. кер. Т. О. Піроженко. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 22.03. 2023).
2. Бакуліна Н. Система освіти в сучасному Ізраїлі: становлення та розвиток. зі світового досвіду. С. 21–27. URL: [https://lib.iitta.gov.ua/721628/1/VIDRODZHENNYA_3_1999_NB%20\(21\).pdf](https://lib.iitta.gov.ua/721628/1/VIDRODZHENNYA_3_1999_NB%20(21).pdf) (дата звернення: 10.03. 2023).
3. Березовська Л. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку : навч. посіб. Івано-Франківськ : НАІР, 2022. 252 с. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/13507/1/Навчальний%20посібник%20ТМФЕМУ%20%281%29.pdf> (дата звернення: 13.03.2023).
4. Бессарабова О. В. Використання дидактичних ігор для покращення зорово-просторового орієнтування в слабозорих дітей дошкільного віку. Вісник Запорізького національного університету. Фізичне виховання та спорт. 2016. № 2. С. 83–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_FViS_2016_2_14 (дата звернення: 22. 03.2023).
5. Беленька Г., Машовець М. Прогулянка – час яскравих вражень, активності й пізнання. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 6. С. 52–60. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24882/1/Н_Bielienka_M_Mashovetc.pdf (дата звернення: 15.04.2023).
6. Беленька Г., Товкач І. Як весело й цікаво підготуватися до прогулянки. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018 № 5. С. 24–29. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24019/1/Н.Belinka_I.Tovkach.pdf (дата звернення: 15.04.2023).

7. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / за заг. ред. О. В. Низковської. Тернопіль : Мандрівець, 2022. 216 с.

8. Білоконна Н. І., Бадіца М. В. Дидактичні умови активізації пізнавальної діяльності дитини-дошкільника. Педагогіка вищої та середньої школи / гол. ред. проф. Буряк В. К. Кривий Ріг: КДПУ, 2006. Вип.14. С. 316–321.

9. Білоконна Н. І., Бадіца М. В. До проблеми пізнавальної діяльності дитини-дошкільника. Педагогіка вищої та середньої школи / гол. ред. проф. Буряк В. К. Кривий Ріг: КДПУ, 2006. Вип.15. С. 426–432.

10. Бобренко І. В. Здоров'язберігаючі та здоров'яформуючі освітні технології в процесі розвитку просторового орієнтування дошкільників з розумовою відсталістю. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. Київ, 2015. Вип. 8. С. 26–34.

11. Бобренко І. В. Організація просторово-предметного компонента освітнього середовища як одна з умов розвитку просторового орієнтування дошкільників з обмеженими розумовими можливостями. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. Київ, 2013. Вип. 4 (1). С. 120–127. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooop_2013_4\(1\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooop_2013_4(1)_17) (дата звернення: 15.04.2023).

12. Бобренко І. Рухливі ігри як засіб інтенсифікації розвитку просторового орієнтування старших дошкільників із порушенням розумового розвитку. *Особлива дитина: навчання і виховання*. Київ, 2015. № 3. С. 58–64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DLog_2015_3_9 (дата звенення: 15.04.2023).

13. Брежнева О. Г. Математичний розвиток дошкільників: теорія і технологія : монографія. Мелітополь : Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2018. 481 с.

14. Воловик Н. І. Формування здібності до орієнтації у просторі дітей 4-5-річного віку з функціональними порушеннями зору. URL:

<https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-12/08vnifvi.pdf> (дата звернення: 13.03.2023).

15. Вчимося орієнтуватися в просторі. URL: <https://jak.koshachek.com/articles/vchimosja-orientuvatisja-v-prostori.html> (дата звернення: 12.04.2023).

16. Гнізділова О. А. Дошкільна освіта в Фінляндії: компаративний аналіз. *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі*. Полтава, 2019. № 3. С. 5–12. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/15432/1/1.pdf> (дата звернення: 10.03.2023).

17. Голота Н. М. Довкілля як засіб пізнання дитиною дошкільного віку простору та часу. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Теорія і практика навчання та виховання*. Київ, 2018. № 29. С. 45–51. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24668> (дата звернення: 13.03.2023).

18. Голота Н. М. Ознайомлення з простором та часом як передумова розвитку творчості в дошкільному дитинстві. *Молодий вчений*. 2017. № 3.2. С. 93–97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_3 (дата звернення: 13.03.2023).

19. Голота Н. М. Просторово-часові уявлення як основа життєвої компетентності дитини дошкільного віку. *Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 11 квіт. 2014 р.). Київ, 2014. С. 82–92. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4576/1/N_Golota_04_14_PI.pdf (дата звернення: 12.04.2023).

20. Голота Н. М. Специфіка відображення просторово часових уявлень дітьми дошкільного віку в зображувальній діяльності. URL: [http://asp.kymu.edu.ua/v/01\(6\)/8.pdf](http://asp.kymu.edu.ua/v/01(6)/8.pdf) (дата збереження: 13.07.2023).

21. Голота Н. М. Сучасні проблеми ознайомлення дітей дошкільного віку з простором та часом. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2015. Вип. 2 (46). С. 219–227. URL:

<https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/1444/1/Suchasni%20problemy%20oznaiomlennia.pdf> (дата звернення: 12.04.2023).

22. Грицишина Т. Формування у старших дошкільників вмінь орієнтуватися на місцевості у процесі ознайомлення з рідним краєм. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. Київ, 2017. Вип. 2. С. 58–64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ped_in_2017_2_11 (дата звернення: 25.05.2023).

23. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.04.2023).

24. Десять зимових занять на свіжому повітрі для дошкільнят : поради. URL: <https://childdevelop.com.ua/articles/develop/9848/> (дата звернення: 10.03.2023).

25. Довженко З. П. Орієнтування в просторі. URL: <https://defectologia.wixsite.com/dovzhenko/oriyentaciya-u-prostori> (дата звернення: 04.05.2023).

26. Завдання і методика: навчання дітей орієнтування в просторі. URL: https://vuzlit.com/566601/zavdannya_metodika_navchannya_ditey_oriyentuvannya_prostori (дата звернення: 12.05.2023).

27. Загальнотеоретичні основи природничо-математичної освіти дітей дошкільного віку : навч. посіб. / авт. та уклад. А. В. Сазонова. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 248 с.

28. Каменщук Т. Д. Особливості формування просторових уявлень як однієї із складової психічної діяльності дітей в нормі та порушенням у розвитку. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. Кам'янець-Подільський, 2012. Вип. 3. С. 332–344. URL: <https://aqce.com.ua/download/publications/413/365.pdf/> (дата звернення: 25.05.2023).

29. Кібальна К. О., Попович С. С. Особливості просторових уявлень у дітей старшого дошкільного віку із порушенням мовленнєвого розвитку. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені*

В. О. Сухомлинського. *Педагогічні науки*. Миколаїв, 2015. № 2. С. 7–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2015_2_16 (дата звернення: 13.03.2023).

30. Коваленко О. В., Березна Ю. В. Теоретичні основи формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 37. С. 342–344. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/37.69>.

31. Комісарик М., Чуйко Г. Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : підручник. Чернівці : Книги – XXI, 2013. 484 с.

32. Кондратенко С. Особливості розвитку просторових уявлень у дітей з глибоким порушенням зору раннього віку. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/4914/1/Кондратенко.pdf> (дата звернення: 25.05.2023).

33. Кондратенко С. Стан сформованості навичок просторового орієнтування у молодших дошкільників з порушеннями зору. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. Київ, 2012. Вип. 3 (1). С. 65–70. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooop_2012_3\(1\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooop_2012_3(1)_15) (дата звернення: 25.03.2023).

34. Кондратенко С. Теоретичний аналіз проблеми просторового орієнтування дошкільників із порушеннями зору. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. Київ, 2011. Вип. 2. С. 90–97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooop_2011_2_12 (дата звернення: 25.03.2023).

35. Лохвицька Л. Дошкільна освіта Фінляндії: погляд з середини. *Дошкільне виховання*. 2017. № 6. С. 13–16.

36. Майданюк А. Травнева роса – користь та краса! Заняття-спостереження на свіжому повітрі для середньої та старшої груп. *Дошкільне виховання*. 2013. № 5. С. 32–33.

37. Матвеева Н. О. Формування навичок просторового орієнтування у першокласників з мовленнєвими порушеннями засобами гри. *Наукові записки. Педагогічні науки*. 2022. Вип. 207. С. 231–234. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-207-231-234> (дата звернення: 12.04.2023).

38. Методика формування просторових уявлень. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/1042193/mod_resource/content/1/Методика%20формування%20просторових%20уявлень.pdf (дата звернення: 12.04.2023).

39. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу у закладах дошкільної освіти 2023/2024 н. р. : Лист МОН від 21.08.2023 р. № 1/12490-23. URL: <https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/89818/> (дата звернення: 12.04.2023).

40. Миськова Н. Травневі свята на свіжому повітрі: ідеї з-за кордону. *Методична скарбничка вихователя*. 2021. № 4. URL: <https://evykhovatel.expertus.com.ua/883411> (дата звернення: 05.03. 2023).

41. Михальчук О. О. Система дошкільної освіти в республіці Польщі. Черкаси, 2020. 91 с. URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/4136/1/mihal.pdf> (дата звернення: 05.03. 2023).

42. Мозолюк-Коновалова О. М. Формування просторового орієнтування у дошкільників із синдромом Дауна у процесі образотворчої діяльності. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. Кам'янець-Подільський, 2014. Вип. 4. С. 244–251. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2014_4_29 (дата звернення: 04.04.2023).

43. Нестеренко Т. В. Організація прогулянок у дошкільному закладі: цікаво та безпечно. *Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації*. Кривий Ріг, 2019. Вип. 8. Ч. 2. С. 85–91.

44. Оздоровчий туризм як засіб покращення здоров'я та рухової активності дітей старшого дошкільного вік. URL: <https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/2.-Turyzm.pdf> (дата звернення: 04.04.2023).

45. Організація прогулянки в ЗДО. Комунальний заклад «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 463 Харківської міської ради. URL: http://dnz463.edu.kh.ua/osvitnjo-vihovnij_proces/metodichna_robota/_metodichna_robota/organizaciya_progulyanki_v_dnz/ (дата звернення: 14.02.2023).

46. Осиченко Г. О. Історичні передумови формування і розвитку пішохідно-прогулянкових просторів міста. *Містобудування та територіальне планування*. Київ, 2015. Вип. 58. С. 372–379. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MTP_2015_58_52 (дата звернення: 14.02.2023).

47. Орієнтація в просторі. URL: <https://pulyny.irc.org.ua/orientuvannya-u-prostori-09-23-54-21-08-2020/> (дата звернення: 04.05.2023).

48. Осиченко Г. О., Кондращенко О. В. Особливості проектування пішохідно-прогулянкових просторів. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Київ. 2017. Вип. 47. С. 319–326. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2017_47_42 (дата звернення: 04.05.2023).

49. Осиченко Г. О. Принципи організації системи пішохідно-прогулянкових просторів міста. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Київ, 2015. Вип. 40. С. 260–267. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2015_40_40 (дата звернення: 04.05.2023).

50. Петрушенко В. Л. Філософія : Короткий навчальний словник : терміни та поняття. Львів : Магнолія 2006, 2009. 148 с.

51. Про дошкільну освіту: Закон України. URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2234/> (дата звернення: 04.05.2023).

52. Перконос К. На прогулянку. Київ : Видавництво «Каламар», 2023. 16 с.

53. Проводимо тематичні прогулянки в дитячому садку: три пам'ятки для педагогів. Працюємо з вихователями. Організуємо літні прогулянки з дітьми. URL: <https://emetodyst.expertus.com.ua/973623> (дата звернення: 12.02.2023).

54. Просторова орієнтація – запорука успішного навчання. URL: <http://lebidka.com.ua/news/a-312.html> (дата звернення: 04.05.2023).

55. Салберг П. Фінські уроки 2:0. Чого може навчитися світ з освітніх змін у Фінляндії / пер. з англ. А. Р. Шиян ; наук. ред. Р. Б. Шиян. Харків : Ранок, 2017. 240 с.

56. Секрети часу : навчально-методичний посібник. URL: <https://dnz6.edu.vn.ua/dosyagnennya-zakladu/446-2019-11-08-08-30-56.html> (дата звернення: 13.03.2023).

57. Система роботи по формуванню просторового орієнтування у дітей. URL: http://osvita-mvk.if.ua/content&content_id=2106 (дата звернення: 13.03.2023).

58. Стаєнна О. Аналізуємо педагогічні ситуації та виправляємо помилки в організації зимових прогулянок. Працюємо з вихователями. Зимова прогулянка. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2022. № 12. С. 12–17. URL: <https://emetodyst.expertus.com.ua/10002883> (дата звернення: 25.09.2023).

59. Сторожева В. В. Формування у дошкільників просторових уявлень. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/9675/1/26.pdf> (дата звернення: 12.04.2023).

60. Терещенко І. Чим зайняти дітей під час прогулянки на природі: поради батькам. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. № 7. С. 59–64.

61. Тіназова А.О. Особливості формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/17078/Особливості%20формування%20просторових%20уявлень%20у%20дітей%20дошкільного%20віку%20з%20загальним%20недорозвитком%20мовлення.pdf?sequence=1> (дата звернення: 12.04.2023).

62. Тітаренко С., Дихал Є. Засоби підвищення рухової активності у дітей старшого дошкільного віку в процесі проведення туристичних прогулянок. *Нова педагогічна думка*. 2013. № 4. С. 207–209. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_4_66 (дата звернення: 25.09.2023).

63. Федченко С. Біля годівниці. Прогулянка-спостереження для дітей середнього та старшого дошкільного віку. *Дитячий садок*. 2014. № 24. С. 50–52.

64. Формування навичок орієнтуванню у просторі у дітей 5-6 року життя. URL: <https://studfile.net/preview/5454492/page:3/> (дата звернення: 12.04.2023).

65. Черкасова Ю. М. Розвивальні прогулянки в ДНЗ для дітей 4–6 років : метод. посіб. Харків : ВГ «Основа», 2016. URL: <https://ladonky.rv.ua/yak-organizuvaty-progulyanku-v-dnz-veselo-korysno/> (дата звернення: 25.09.2023).

66. Черкасова З. Організація та проведення прогулянки в ДНЗ. *Дитячий садок*. 2014. № 4. С. 16–23.

67. Чопик Л. Корекційне навчання просторового орієнтування старших дошкільників зі зниженим зором. *Особлива дитина: навчання і виховання*. Київ, 2015. № 4. С. 87–93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DLog_2015_4_13 (дата звернення: 25.09.2023).

68. Щербакова К. І. Методика формування елементів математики в дошкільників : навч. посіб. Київ : Видавництво Європейського університету, 2005. 392 с.

69. Щодо організації фізкультурно-оздоровчої роботи у дошкільних навчальних закладах : Лист МОН від 02.09.2016 №1/9-456. URL: <https://imzo.gov.ua/2016/09/08/list-mon-vid-02-09-2016-1-9-454-shhodo-organizatsiyi-roboti-z-muzichnogo-vihovannya-ditey-u-doshkilnih-navchalnih-zakladah/> (дата звернення: 25.09.2023).

70. Як навчити дитину орієнтуватися у просторі: 15 практичних порад. URL: <https://www.moirebenok.ua/uk/age3-6/razvitie/kak-nauchit-rebenka-orientirovatsya-v-prostranstve-2/> (дата звернення: 12.05.2023).

71. Szuksta M., Mendel M. Współczesne tendencje w nauczaniu inspirowane metodami M. Montessori, C. Freineta i R. Steinera – na przykładzie jednej ze szkół społecznych w Gdańsku. Płock: Wydawnictwo Iwanowski, 1995. 359 s.

ДОДАТКИ

Додаток А

ПРАКТИЧНИЙ ДОРОБОК З ОРГАНІЗАЦІЇ ПШИХ ПРОГУЛЯНОК ДЛЯ РОЗВИТКУ ПРОСТОРОВИХ ОРІЄНТУВАНЬ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ (ВЕРЕСЕНЬ –ТРАВЕНЬ) *МОДУЛЬ: ЗИМА*

Стан рослин.

Спостереження:

Спостерігаємо за змінами стану дерев і кущів (не ростуть, не квітують, відпочивають, але живі).

Спостереження за засніженими деревами. Як можна відрізнити дерева взимку? Чому це важко?

Спостерігаємо за березовим гаєм узимку. Як зимою впізнати березу? Які частини дерева ви знаєте? Чому дерево без листя? Як допомогти дереву взимку?

Спостерігаємо за горобиною на ділянці. Як визначити, чи багато ягід? Хто ними годується? Чим корисна горобина? Народні прикмети про горобину. Порівнюємо ялинку з іншими деревами. Чому вона зелена? За наявності порівнюємо ялинку із сосною. Чим вони схожі, чим відрізняються?

Бесіда.

Провести бесіду з дітьми про те, що відбувається з рослинами взимку.

- Як виглядали рослини навесні? Восени? Влітку?
- Якими стали рослини взимку?
- Що відбувається з рослинами, у якому стані вони перебувають?
- Як впливає на дерева сніговий покрив (сніг на гілках, сніг на землі під деревом)?

Пригадай і розкажи, як виглядали дерева й кущі навесні, влітку, восени.

Дослідницько-пошукова діяльність.

Дослідження стовбурів різних дерев та їх кори.

Мета: уточнити знання дітей про відмінності дерев за будовою та зовнішніми ознаками; закріпити досвід розрізнення дерев без листя, у зимовий період.

Хід досліду.

Пропонуємо дітям дослідити дерева на території садочка і порівняти їх. Допомагаємо дітям розрізняти дерева і спрямовуємо їх у дослідженнях (звертайте увагу на гілки, їх розташування, куди вони скеровані (вгору чи в боки), на розмір стовбура, колір стовбура, відмінності кори, плоди, які ще є на деревах). Можна запропонувати дітям фотографувати дерева, їхні частини і потім зробити фотоальбом для всієї групи.

Дидактична гра «Відшукай два предмети, подібні між собою»

Мета: вчити дітей класифікувати предмети за однаковими ознаками, властивостями, кольорами; розвивати спостережливість, мислення, мовлення.

Хід гри

Пропонуємо дітям знайти два предмети, подібні за певною ознакою (сніжинка та хмаринка — білі, пухнасті, красиві).

Дидактична гра «Упізнай дерево взимку»

Мета: вчити розпізнавати дерева взимку і описувати їх; учити завершувати речення назвами відповідних дерев; розвивати мовлення, активізувати знання та словник дітей.

Хід гри

Педагог починає речення, а діти мають закінчити його.

Наприклад:

- Якщо дерево хвойне і має короткі голки та видовжені шишки, то це... (ялинка).
- Якщо в дерева біла кора з чорними смужками, то це... (береза) тощо.

Художнє слово

ЗИМА

ВИПАВ СНІГ

Ой у лісі лист зів'яв,

Білий сніг у лісі впав
 На дубочки молоденькі,
 На ялинки зелененькі.
 Сніг доріжки притрусив,
 Моріжки й горбочки вкрив.
 Біло-біло в лісі стало —
 Так багато снігу впало.

М. Познанська

ХВОЇНКИ

Просить мишка у ялинки:
 — Дай мені свої хвоїнки,
 Дай гостреньких колючок —
 Буду я, мов їжачок.
 Як зустріне кіт мене,
 Геть від страху дремене.

К. Пасічна

Рухлива гра «Мороз і сонце».

Мета: вдосконалювати вміння дітей орієнтуватися в просторі та уявляти себе в різних ролях, показуючи відповідну фігуру.

Хід гри.

Ведучий
 Діти грались, веселились
 І нітрохи не втомились.
 (Діти бігають, веселяться.)
 Ну, а як мороз настав,
 (Виходить дитина «Мороз».)
 Мороз
 Всіх дітей зачаклував.
 Раз, два, три, завмри!
 Раз, два, три, завмри!

(Торкається рукою.)

(Виходить дитина «Сонце».)

Сонце

Кого торкнувся промінець —

Від того втік відразу ж морозець.

Знову весело всі грають

І холодів не помічають.

Рухлива гра «Прокоти снігову кулю».

Мета: учити прокочувати й ловити снігову кулю; виховувати уважність і розвивати окомір.

Хід гри.

Діти стають півколом. Дорослий відходить на 2—2,5 м від них і котить сніжку кожному по черзі. Діти ловлять сніжку обома руками та прокочують її у зворотному напрямку вихователю.

Порада. Для гри знадобиться велика сніжна куля (15-20 см у діаметрі). Її відштовхують і ловлять обома руками.

Тема: БУДИНКИ

Спостереження:

Спостерігаємо за будинками і спорудами. Чим вони схожі? Чим відрізняються?

Навчаємо дітей називати частини будинків. Для чого потрібна кожна з частин? Чи є зайві частини?

Спостерігаємо за дахами будинків. Чи всі дахи видно? Чи всі вони однакові? Як вони виглядають після снігопаду? Де з'являються бурульки? Чому вони з'являються? Для чого прибирають бурульки і чистять дахи після сильного снігопаду?

Які вікна в будинків? Чим відрізняються? Чим схожі? З чого зроблені? Як виглядають вікна після морозу? Чи на всіх вікнах з'являються морозяні візерунки? Чому?

Бесіда.

Провести бесіду з дітьми про будівництво та будинки.

Розпитуємо в дітей, у яких будинках вони живуть. Чим відрізняються будинки? Які спільні ознаки мають? Скільки поверхів буває у будинків?

З чого будують будинки (матеріали)?

Які будинки тепліші? Що потрібно зробити, щоб будинки були тепліші?

Дослідницько-пошукова діяльність

Будинки зі снігу

Мета: продовжувати ознайомлювати дітей із властивостями снігу залежно від температури повітря.

Хід досліду

Ознайомлюємо дітей із поняттям відлиги (потепління), з'ясуємо якості снігу залежно від температури повітря (сніг у відлигу стає м'яким, добре ліпиться).

«Які будинки навколо?»

Мета: розвивати спостережливість, вміння аналізувати інформацію, робити висновки.

Хід досліду.

Пропонуємо дітям розглянути будинки навколо і сфотографувати їх на телефон або фотоапарат. Разом з дітьми визначаємо спільні та відмінні ознаки.

Повернувшись до групи, діти розглядають фото, роблять висновок щодо досліджуваних ними будинків (що спільного, що відмінного, які подобаються дітям більше, менше, чому). Об'єднуємо дітей у команди. Діти малюють будинки своєї мрії (кожна команда презентує свій проект решті).

Дидактична гра «Скажи як, де і куди».

Мета: збагачувати словник дітей прислівниками.

Хід гри.

Педагог починає фразу, а дитина її доповнює.

Наприклад:

Ліфт у будинку їздить. Куди? (Вгору і вниз.)

Ліфт рухається у будинку вгору і вниз.

Будинок стоїть на землі. Як? (Міцно.)

Будинок міцно стоїть на землі.

Дидактична гра «Відгадай».

Мета: збагачувати словниковий запас синонімами; вчити дітей вживати в мовленні прикметники.

Хід гри.

Діти описують своїм друзям частину будинку, не називаючи її, а решта має здогадатися, про що йдеться.

Дидактична гра «Полічи».

Мета: розвивати спостережливість, уважність, навички лічби.

Хід гри.

Педагог називає дітям число, а діти шукають відповідну кількість предметів навколо і називають.

Наприклад: педагог загадує «4» — дитина шукає навколо всі предмети, яких по 4 (4 поверхи червоного будинку, 4 палички поруч із деревом, 4 пташки у годівничці тощо).

Художнє слово

ОЙ, ЛЕТЯТЬ, ЛЕТЯТЬ СНІЖИНКИ!

Ой, летять, летять сніжинки

На будинки, на ялинки,

На дороги, на поля —

Біла-біла вся земля.

Грицько Бойко

УРАНЦІ БІЛЯ ХАТИ

Уранці біля хати

Малесенькі сліди —

Зайчатко вухате

Приходило сюди.
 Стояло біля хати,
 Ступило на поріг —
 Хотіло нам сказати,
 Що випав перший сніг.

Л. Кулії-Зіньків

Рухлива гра «Знайди свій будинок».

Мета: удосконалювати вміння ходити та бігати врозтіч, виконувати інструкції, вчити орієнтуватися в просторі; розвивати слухову уважність, мислення, сприймання; виховувати дружність, старанність.

Хід гри.

Об'єднуємо дітей у дві групи. Першій групі пропонуємо сісти (стати) на одному боці майданчика, другій – на іншому. Промовляємо: «Діти по майданчику гуляють, ходять, бігають, стрибають». Діти ходять і бігають, хто куди хоче. Ведучий: «Гей, діти, гав не ловіть, як почуєте гудок – біжіть! У-у-у». Діти поспішають на свої місця (до «будиночка») і сідають на свої лавки (стають на свої місця).

Порада. Під час гри нагадуємо, щоб діти не наштовхувались одне на одного.

Граємо разом з дітьми.

Ускладнення.

З протилежних боків майданчика креслимо лінію – це будиночки. За першим сигналом педагога діти розбігаються, за другим – мають стати однією ланкою, взявшись за руки, і повернутися до будиночка.

Потім ведучий перевіряє, чи всі вдома.

Діти можуть зайти до будиночка лише всією командою!

Тема: ЗИМОВІ ЯВИЩА. ІНІЙ

Спостереження:

Спостерігаємо, як падає сніг. Ловимо сніжинки. Вони кружляють у повітрі, наче білі мухи.

Спостерігаємо за снігом. Звертаємо увагу на те, що сніг на майданчику лежить нерівномірно: у деяких місцях його немає, а в деяких – цілі кучугури.

Чому це так?

Спостерігаємо за станом снігу в морозну погоду після снігопаду. Визначаємо, який сніг. (Легкий, пухнастий, білий.) Роздаємо дітям лопатки – підкидати сніг, щоб він розлітався.

Спостерігаємо за памороззю. Підводимо дітей до дерева і розглядаємо бахрому на тонких гілочках. Пропонуємо помилуватися тим, як вона сяє на сонці.

Спостерігаємо за вітром. Пригадуємо, як вітер під час хуртовини несе сніг, крутить його, утворюючи замети.

Бесіда

Провести бесіду з дітьми про зимові явища природи.

Які існують зимові явища?

Чим вони відрізняються? Коли їх можна побачити?

Що таке сніг? Який він?

Чи подобається дітям сніг? Чому?

Чи можна побачити сніг улітку? За яких умов? У яких країнах завжди є сніг? (На яких континентах?)

Чи завжди сніг холодний? За яких умов?

Дослідницько-пошукова діяльність: .

Що таке іній? Як він утворюється?

Мета: дати дітям поняття про таке явище неживої природи, як іній; показати, що іній — це кристалики водяної пари, які утворюються в морозному повітрі.

Хід досліду.

У морозну погоду, напередодні відлиги, прикриваємо один чи кілька предметів, рослин. Запитуємо, чому на них немає інею.

Пропонуємо перевірити, з чого утворюються кристалики інею.

Обережно знімаємо їх з поверхні предметів і заносимо до теплого приміщення.

Пара перетворюється на іній. Якщо тарілку потримати над паром, на ній

з'являться краплинки, а якщо винести її надвір, то краплинки перетворяться на кристали – іній.

Дидактична гра «Подібний – не подібний».

Мета: вчити дітей порівнювати предмети за кольором, формою, величиною, матеріалом; розвивати спостережливість, мислення, мовлення.

Хід гри.

Пропонуємо дітям знайти два предмети та довести, що вони подібні (діти пояснюють, за якою саме ознакою).

Дидактична гра «Знайди щось».

Мета: розвивати спостережливість, уважність, мислення, вміння виконувати поставлене завдання; розвивати пояснювальне мовлення.

Хід гри.

Пропонуємо дітям знайти щось довге, коротке, кругле, овальне, сіре тощо. Діти шукають відповідний предмет чи об'єкт і приносять або вказують на нього. Показавши предмет, дитина пояснює свій вибір.

Художнє слово:

ЗИМА

Усі дерева в інеї –

У білому, у синьому.

Ростуть дими над хатами

Стовпами волохатими.

І світ увесь у інеї –

У білому, у синьому.

А. Камінчик

ВИЙШЛИ ВРАНЦІ МИ

Вийшли вранці ми —

Дивне місто проти сонця!
 Всі взолочено віконця...
 Ні, такої ще зими
 Не стрічали ми.
 Проти сонця дим,
 Проти зимнього патлатий,
 Що з труби зверта до хати
 І понад садом молодим
 Тане, тоне дим...
 Ох, яка ж краса!
 Сад увесь убрався в іній,
 Проти сонця він – як синій,
 Гілля до землі звиса, –
 Ох, яка ж краса!

П. Тичина

Рухлива гра «Баба Віхола».

Мета: удосконалювати вміння орієнтуватися в просторі; розвивати спритність.

Хід гри.

За допомогою лічилки обираємо «бабу Віхолу». Баба, осідлавши мітлу, під'їжджає на ній до дітей. Поки Віхола рухається, діти промовляють:

Баба Віхола, сива Віхола,
 На метільній мітлі приїхала.
 Полею їхала, в землю дихала,
 В шибки стукала, в двері смикала.

Після цих слів діти розбігаються врозтіч, а «Віхола» намагається «заморозити» якомога більше гравців. Той, кого вона торкнеться, завмирає на місці і стоїть доти, доки ведучий не скаже:

Баба Віхола геть поїхала.

«Заморожені» фігури «тануть», і гра повторюється.

«До жени свою пару».

Мета: удосконалювати навички бігу; виховувати уважність; учити орієнтуватися в просторі.

Хід гри.

Об'єднуємо дітей у дві рівні підгрупи, розставляємо їх у два кола – зовнішнє і внутрішнє. Узявшись за руки, гравці у зовнішньому колі йдуть праворуч, у внутрішньому – ліворуч. За сигналом (свисток, піднятий угору прапорець) усі зупиняються. Внутрішнє коло повертається обличчям до зовнішнього. Гравці у зовнішньому колі підходять і подають руки гравцям внутрішнього кола; при цьому кожний запам'ятовує свого товариша. На другий сигнал учасники розбігаються майданчиком. На третій сигнал або слова «До жени свою пару» гравці із зовнішнього кола женуться за своїм партнером із внутрішнього. Визначаємо тих, хто першим наздожене свого товариша і стане з ним у пару.

Потім гра повторюється навпаки: завдання зловити отримують гравці з внутрішнього кола.

Порада. Не дозволяйте бігати поруч зі своїм товаришем. Після закінчення гри можна походити парами.

Тема: ТРАНСПОРТ НАВКОЛО

Спостереження:

Спостерігаємо за транспортом навколо садочка. Навчаємо називати знайомі види транспорту.

Спостерігаємо за транспортом, що привозить продукти до дитсадка.

Які автомобілі рухаються дорогою? Швидко чи повільно? Чим вкрита дорога? Чим небезпечний лід на дорогах? Хто керує машинами? Як називають транспорт, що їздить по дорозі?

Спостерігаємо за сміттєвозом, який приїздить до садка. Для чого вивозити сміття? Куди його везуть? Як його завантажують у машину? Чи можна якимось інакше перемістити сміття?

З яких частин складається транспорт, що їздить по дорозі? Чим схожий? Чим відрізняється?

Бесіда.

Провести бесіду з дітьми про те, що таке транспорт.

Чи є транспорт у твоїй родині?

Який транспорт подобається тобі?

Який транспорт зручніший узимку?

Як ти вважаєш, який транспорт людям потрібен, а який – ні?

Чим заправляють транспорт, щоб він рухався?

Як ти вважаєш, чи можна обходитися без транспорту? Чому?

Дослідницько-пошукова діяльність.

«Різнобарвний сніг».

Мета: з'ясувати, як відбувається фарбування пухнастого та утрамбованого снігу, як глибоко проникає фарба у пухнастий сніг і в утрамбований.

Хід досліду.

Обговорюємо з дітьми, що сніг складається з крихітних сніжинок, і пропонуємо провести дослід.

Дослід проводимо після снігопаду, коли на вулиці лежить пухнастий сніг. Потрібно підготувати кілька пластикових пляшок з водою, підфарбованою гуашшю яскравого кольору. У кришечці кожної пляшки робимо отвір. Краще, якщо вода буде тепла — так нею буде простіше малювати, вона довше не замерзне. Знаходимо декілька поверхонь, на яких сніг лежить шарами різної товщини. Пропонуємо дітям помалювати на снігу, просто вичавлюючи фарбовану воду з пляшки. Після малювання підіймаємо дитячою лопаткою пофарбований шар. Діти уважно розглядають його і розповідають про те, що вони бачать. Чим більше води наливали діти, тим глибше просочилася фарба.

Чим пухнастіший сніг – тим товщій пофарбований шар. Якщо скачати щільну кулю зі снігу чи просто його утрамбувати, пофарбується лише верхній шар.

«Зручний рух».

Мета: продовжувати досліджувати пухастий та утрамбований сніг, залежність руху транспорту від стану снігу.

Хід досліду.

Пропонуємо дітям покатати машинки по пухнастому снігу й утрамбованому (ногами і лопатками) та зробити висновки: по якому снігу легше рухатися транспорту? Чому так?

Дидактична гра «Частина і ціле».

Мета: вчити дітей розпізнавати транспорт за частиною; розвивати спостережливість, уважність, мислення.

Хід гри.

Називаємо частину транспорту, а діти мають здогадатися, про який транспортний засіб ідеться.

Наприклад: колесо – машина (автобус)', гвинт – гелікоптер.

Зверніть увагу!

Якщо за першою частиною діти не здогадалися, про який засіб ідеться, то додаємо ще одну частину.

Дидактична гра «Порахуй, скільки...»

Мета: навчитися застосовувати навички лічби в реальному житті.

Хід гри

Пропонуємо дітям порахувати всі білі машини навколо, лопатки тощо.

Рухлива гра «Ми веселі діти»

Мета: удосконалювати навички ритмічної ходьби та бігу, орієнтування в просторі; виховувати рішучість.

Хід гри

Діти утворюють коло, тримаючись за руки. Одна дитина стає всередині кола – «ловець». Діти ходять по колу і промовляють:

Ми маленькі дошкільнята,
 Любим бігати й гуляти,
 І сміятись, і стрибати,
 Ну ж бо спробуй наздогнати.
 Раз, два, три – лови!

На слово «Лови!» діти розбігаються майданчиком (залою), а «ловець» намагається їх спіймати. Якщо він спіймає двох чи трьох дітей (за умовою), гра завершується. На слова вихователя «Усі в коло!» діти шикуються в коло, і гра продовжується з іншим «ловцем».

Порада. Спійманим вважають того, кого торкнувся рукою «ловець». Спіймана дитина не може бути «ловцем». Якщо «ловець» тривалий час не може нікого спіймати, його замінюють іншим. Якщо майданчик великий, на протилежних його боках слід накреслити по одній лінії. «Ловець» стає посередині. Діти шикуються в шеренгу на одному боці майданчика і разом із вихователем кажуть:

«Ми веселі дошкільнята!» Після слова «Лови!» діти перебігають на протилежний бік майданчика до другої лінії, а «ловець» їх ловить. Вихователь регулює чергування бігу з відпочинком, щоб діти не втомились.

Рухлива гра «Третій зайвий».

Мета: удосконалювати навички бігу; розвивати спритність.

Хід гри.

Діти стають парами одне за одним по колу, обличчям до центра. Обирають двох ведучих, які стають поза колом. Один із них тікає, інший — наздоганяє. Гравець, який тікає, має право вбігти в коло і стати попереду якої-небудь пари. Дитина в колі, яка стала третьою, починає тікати від ловця. Упіймавши кого-небудь, ловець сам починає тікати, а новий — ловити. Перемагають ті, хто менше перебував у ролі ловця.

Порада. Гра починається за сигналом дорослого. Ведучим не можна перебігати через коло. Якщо ловець довго не може нікого спіймати, обирають іншого.

Тема: ТВАРИНИ НАВКОЛО

Спостереження за тваринами.

Спостерігаємо за тваринами навколо садочка. Яких тварин ми бачимо на вулиці?

Спостерігаємо за безхатніми тваринами. Чому в них немає домівки? Спостерігаємо за дорослими, які дбають про безпритульних тварин. Як ми можемо їм допомогти?

Спостерігаємо за тваринами, які гуляють з господарями. Що це за тварини? Як про них дбають їхні господарі?

Спостерігаємо за відбитками тварин, пташок і людей на снігу (навчаємо з'ясовувати, давній відбиток чи свіжий).

Бесіда.

Провести бесіду з дітьми про тварин узимку.

Як тварини готуються до зими?

Чи мерзнуть тварини?

Чи є в тебе домашній улюбленець?

Як ти вважаєш, чи холодно тварині взимку?

Дослідницько-пошукова діяльність.

«Вода в пляшці на морозі».

Мета: продовжувати ознайомлювати дітей із властивостями води: замерзаючи, вода розширюється.

Хід досліду.

На вечірній прогулянці в сильний мороз пропонуємо дітям винести надвір скляну пляшку, заповнену водою, і залишити її на снігу. Наступного ранку діти побачать, що пляшка луснула. Обговорюємо, чому так сталося. Підводимо дітей до того, що вода, перетворившись на лід, розширилася і розірвала пляшку (тому не можна залишати пляшку з водою в морозилці).

Проводимо дослід з іншими предметами, залишивши їх на морозі на ніч (повісити на вулиці мокрий рушник, залишити гумові шини тощо). Обговорюємо з дітьми, що станеться з тваринами, якщо залишити їх на морозі, не прихистити їх. А що робити людям, щоб зігрітися на морозі?

Дидактична гра «Де сховався котик?».

Мета: розвивати спостережливість, мислення, вміння орієнтуватися в просторі, навички кількісної лічби.

Хід гри.

Готуємо 10 іграшкових кошенят або зображень котиків (заламінованих чи захищених файлом від вологи) і розміщуємо їх по всьому майданчику. Діти шукають захованих котиків і, приносячи їх ведучому, розповідають, де був захований котик. Виконавши завдання, діти рахують усіх котиків. Якщо якогось котика не знайшли, ведучий дає підказку, де його шукати.

Котиків можна зробити в різній кількості, різних кольорів, — тоді буде цікавіше їх рахувати, а ще порівнювати, яких більше, менше, однакова кількість.

Дидактична гра «Назви тварину за ознакою».

Мета: навчити дітей відгадувати тварину за ознаками (прикметниками); розвивати спостережливість, мислення.

Хід гри.

Називаємо прикметники, а діти намагаються відгадати і назвати тварину за описом. Наприклад: довгохвоста, смугаста, муркотлива (кішка) тощо.

Рухлива гра «Морозе, Морозе!».

Мета: удосконалювати навички бігу; виховувати витримку, сміливість, кмітливість.

Хід гри.

На протилежних кінцях майданчика (зали) креслимо лінії – «будиночки», відстань між якими становить 8-15 м. Обираємо дитину на

роль Мороза. Усі діти стоять в одному з «будиночків». Мороз – посередині майданчика. За сигналом

Мороз голосно промовляє:

Хто морозу не боїться,

Хто до мене пробіжиться?

Діти разом відповідають:

Не боїмося погроз,

Не страшний ти нам, Мороз.

Після цього діти перебігають до протилежного «будиночку», а Мороз намагається впіймати їх і «заморожує», торкаючись рукою. «Заморожені» зупиняються на місці до наступного перебігання. Мороз знову виходить на середину, повертається обличчям до дітей, які стоять на другій лінії, дія повторюється. Діти відповідають і швидко біжать визволити своїх товаришів, подають їм руки й разом перебігають до першого «будиночка», а Мороз їх не пускає. Після 2–3 разів обирають нового Мороза, і гра триває.

Порада. Бігти можна тільки вперед. Усі, кого торкнеться Мороз, мають зупинитися на тому місці, де їх «заморозили», поки їх не врятують, перебігаючи вдруге. Якщо «заморожених» довго не можуть визволити, слід сказати:

«Виглянуло сонечко і зігріло всіх».

Після цього діти повертаються до колективу.

«Мишоловка».

Мета: удосконалювати навички ходьби й бігу; виховувати витримку, кмітливість, чесність.

Хід гри.

Об'єднуємо дітей у дві нерівні підгрупи. Менша утворює коло – «мишоловку», а більша – «миші» – розміщується поза колом. Діти з «мишоловки» беруться за руки й починають ходити по колу праворуч або ліворуч (за умовою), промовляючи:

Як ці миші нам набридли,

Бережіться, мишенята,

Розвелось багато їх.

Все погризли, все поїли,

Як би виловити всіх?

Доберемось ми до вас!

Мишоловку ми поставим,

Переловимо всіх враз!

На останні слова гравці зупиняються й піднімають зчеплені в замок руки («мишоловка»). «Миші» в цей час швидко перебігають через «мишоловку» й вибігають з неї. За сигналом ведучого «Хлоп!» учасники швидко опускають руки, і «мишоловка» закривається. Дітей, які не встигли вибігти з кола, вважають спійманими, і вони стають у коло. Коли усіх «мишей» буде спіймано, гру починають спочатку. Для «мишоловки» вибирають гравців, які грали роль «мишей».

Порада. «Миші» перебігають тільки через середину кола, поза колом їм бігати не дозволяється. Не можна також підлізати під закриту «мишоловку» (опущені руки) або розривати коло.

Тема: ЛД.

Спостереження:

Спостереження за змінами стану погоди.

Спостерігаємо за «галереєю Дідуса Мороза». Розглядаємо загадкові малюнки на льоду та вікнах. Чому це буває?

Спостерігаємо за замерзлими калюжами.

Спостерігаємо за ожеледицею. Розмірковуємо над тим, що її спричиняє. На що вона схожа? Чи можна язиком лизнути лід? Закріплюємо правила безпечної поведінки під час ожеледі.

Спостерігаємо за утворенням бурульок. Звідки вони взялися? Розповідаємо, що ввечері мороз міцнішає, тому краплинки води замерзають. Яку небезпеку приховують бурульки? Правила поводження з бурульками і місцями, де вони є.

Спостерігаємо за розчищенням снігу. Допомагаємо двірникові на своєму майданчику. Прибираємо сніг, посипаємо піском доріжки. Що робити з льодом, щоб він став безпечним для руху людей?

Бесіда.

Провести бесіду з дітьми про зимові явища природи.

- Які тобі подобаються найбільше?
- Які взагалі не подобаються? Чому?

Лід – це добре чи погано? Який буває лід? Де його можна побачити?

- Чи можна побачити лід улітку? За яких умов? Навесні? Восени?

Дослідницько-пошукова діяльність.

Утворення льоду.

Мета: дати розуміння того, яка кількість води замерзає швидше.

Хід досліду.

Пропонуємо дітям винести воду на таці й у відерці і подивитися, де вода замерзне швидше. Чому? Продовжуємо дослід з різними ємностями і різною кількістю води.

«Хто під льодом живе?»

Мета: побачити, що лежить на дні калюжі (ставка).

Хід досліду.

Шукаємо з дітьми калюжу, вкриту прозорим льодом. Показуємо, що крізь прозору речовину видно те, що за нею знаходиться. Крізь непрозору – ні. Пояснити це дітям можна на прикладі віконного скла.

Порада. Якщо біля садочка немає прозорої калюжі, зробіть її самі за допомогою п'ятилітрового пластикового бутля. На дно покладіть камінчики, горішки, палички. Залийте водою і виставте на мороз. Вода замерзне, але крізь лід можна бачити всі предмети. Якщо зверху присипати його сніжком, нічого не буде видно. Чому? (Бо лід прозорий, а сніг – ні.)

Дидактична гра «Знайди, де заховано».

Мета: виховувати спостережливість, витримку, уміння орієнтуватися в просторі.

Хід гри.

Діти стоять у шерензі на одному боці майданчика. Показуємо дітям завчасно заморожені льодові фігурки (всередині них бажано заморозити якісь кольорові

предмети: намистинки, фольгу, гудзики, машинки тощо).

Ведучий:

Зараз будемо ми грати,

Льодові іграшки шукати.

Ведучий пропонує дітям повернутися до стіни і заплющити очі, а сам ховає предмет, після чого промовляє:

Діти, очі відкривайте –

І шукати починайте.

Діти розплющують очі й починають шукати предмет. Той, хто першим його знайде, має право ховати предмет.

Порада. Починати пошук можна тільки після сигналу ведучого. Якщо діти тривалий час не можуть знайти предмет, потрібно назвати орієнтири. Зверніть увагу! Льодових фігур має бути відповідно до кількості дітей! Повернувшись у групу, діти проводять дослід з розморожування предметів. Для цього капають солоною водою з піпеток на льодові фігурки, потім кожен розповідає, який предмет знайшов усередині. Можна запропонувати наступного дня зробити льодові фігурки з предметами під керівництвом педагога і знову пограти з ними в хованки.

Рухлива гра «Ми веселі діти».

Мета: удосконалювати навички ритмічної ходьби та бігу, орієнтування в просторі; виховувати рішучість.

Хід гри.

Діти утворюють коло, тримаючись за руки. Одна дитина стає всередині кола – «ловець». Діти ходять по колу і промовляють:

Ми маленькі дошкільнята,

Любим бігати й гуляти,

І сміятись, і стрибати,

Ну ж бо спробуй наздогнати.

Раз, два, три – лови!

Діти розбігаються, ловець намагається наздогнати. Перший, кого він наздожене, стає ловцем, і гра продовжується.

Рухлива гра «Мороз і Піч».

Мета: удосконалювати навички бігу з ловінням; розвивати спритність, орієнтування у просторі.

Хід гри.

За допомогою лічилки обираємо двох ведучих – Мороза і Піч. На одному боці майданчика стоять діти, на іншому – Піч. Мороз залишається осторонь. Піч промовляє:

Я Мороза не боюсь,
З тих, хто мерзне, я сміюсь,
Біля мене всі товчуться,
Недарма ж я Піччю звуся.

На останні слова діти біжать до Печі, щоб заховатися за нею. Мороз намагається їх «заморозити»: той, кого він торкнеться рукою, завмирає на місці. Піч переходить на протилежний бік майданчика, дія повторюється. Діти біжать визволяти своїх товаришів, торкаючись їх рукою. Мороз «заморожує» гравців.

Тема: ОДЯГ І ВЗУТТЯ.

Спостереження:

Спостереження за одягом людей на вулиці.

Чим зимовий одяг відрізняється від одягу в інші пори року?

Яке взуття ми не знайдемо на людях узимку? Чому?

Що таке верхній одяг? Для чого він потрібен? З чого його виготовляють?

Що таке головні убори? Яке їх призначення? Чи можна ходити без головних уборів?

Бесіда.

Провести бесіду про одяг, у який ми вбираємося взимку.

Який одяг краще вдягати взимку? Який зимовий одяг є в тебе? Який одяг тобі подобається?

Чи можна назвати одягом чобітки? Черевики? Шапку?

Хто виготовляє одяг? Який одяг можна одягати і взимку, і влітку?

Дослідницько-пошукова діяльність.

«Босоніжки чи черевики?»

Мета: дати дітям розуміння того, чому потрібно взувати черевики.

Хід досліду.

Показуємо дітям босоніжки, капці й черевики (за наявності можна взяти ляльку з різним взуттям). Пропонуємо подивитися, що буде, якщо різне взуття взути взимку. Питаємо, яке зручніше (взуваємо босоніжки на руки і пробуємо «пройти» по снігу). Разом з дітьми робимо висновки щодо того, у якому взутті зручніше, чому.

Вирощування бурульок.

Мета: з'ясувати, як утворюються крижані бурульки, чому вони ростуть саме на дахах, чому це відбувається в сонячні дні.

Матеріали: термометр на довгій палиці, щоб можна було міряти температуру як на даху гаража чи сараю, так і під нею.

Вихідні знання: за температури вище нуля вода тоне, нижче — замерзає.

Хід досліду

Спочатку проводимо бесіду про те, чи знають діти, звідки беруться бурульки. Сонячної днини, під час відлиги, можна навіть з вікна спостерігати, як вони ростуть на дахах... Але диво! Здавалося б, вода має замерзати тим швидше, чим холодніше на вулиці. Проте в морозну погоду бурульки не з'являються. Вони ростуть тоді, коли пригріває сонечко. Може, малюк сам здогадається, чому так відбувається?

Поміркуймо разом. Для утворення бурульок знадобиться:

- вода;
- поверхня, з якої вона стікатиме;

– температура, за якої вода замерзатиме.

Усе це ми й отримуємо, коли сонечко пригріває за низької температури надворі.

Отже, сніг на схилі даху тоне, тому що сонячні промені нагрівають його до температури вище нуля, а краплі води, що стікають з даху, замерзають на краю, тому що тут температура нижча від нуля. Це відбувається саме на гладких, трохи похилих дахах, тому що тут кут падіння сонячних променів на поверхню найбільший, що сприяє більшому нагріванню поверхні, тобто снігу, що лежить на ній.

Дидактична гра «Покажи те, що я назву».

Мета: закріплювати назви одягу, взуття та головних уборів.

Хід гри.

Називаємо елементи одягу, а діти показують їх на собі або на своїх друзях.

Дидактична гра «Порахуй, скільки...».

Мета: вчити використовувати навички лічби в житті.

Хід гри.

Називаємо предмет одягу. Даємо дітям завдання порахувати, скільки таких предметів одягнуто на дітях і дорослих навкруги. Якщо дітей дуже багато, зменшуємо коло пошуку, додавши колір або деталь.

Наприклад: Порахуй червоні шапки. Порахуй сині куртки тощо.

Художнє слово:

СНІГОВИК-ПИТАЙЛИК

Сніговик Морквяний ніс

Вгору віника підніс і питає:

– Перехожі, чом на мене

ви не схожі?

Я стою, а ви в бігах,

Ви у пальтах і шапках...

Гей, скажіть, у вас носи,

Як у мене, для краси?

Т. Мовчан

МОРОЗ

Ходить Мороз надворі
 По широкій оборі,
 Ще й по горах-дібровах –
 У чоботях пухових.
 Старий він, сивий він,
 З бородою до колін.
 Ходить-бродить у шубі,
 Біла шапка на чубі.
 Ходить лютий, сердитий,
 Хоче когось вкусити.
 Старий він, сивий він,
 З бородою до колін.

М. Підгірянка

ДЕ СНІЖОК, ДЕ КОЖУШОК?

Наша Оля по сніжку
 Біга в білім кожушку.
 Ми не знаєм, де сніжок,
 А де білий кожушок.
 Кожушок – немов пушинка,
 Мов сніжинка-порошинка.
 Ну пора, пора, пора!
 Геть до хати із двора!

П. Воронько

Рухлива гра «Квачі (парами)».

Мета: удосконалювати навички бігу; розвивати спритність.

Хід гри.

Діти шикуються в шеренгу, розподіляються на «перший-другий» і стоять парами обличчям одне до одного. За сигналом гравці розбігаються по всьому майданчику. Оголошуємо номери ведучих, які мають спіймати (торкнутися) свого товариша по парі. Гра триває 40-50 с, після чого учасники міняються ролями. Перемагають гравці, які більше разів торкнулися свого партнера. Порада. Дітям, яких ловлять, не можна вибігати за межі майданчика.

Рухлива гра «Знайди і промовчи».

Мета: розвивати вміння орієнтуватися в просторі; виховувати витримку, спостережливість.

Хід гри.

Діти стоять на одному боці майданчика.

Пропонуємо їм повернутися спиною і заплющити очі. Цієї миті ховаємо прапорець. За сигналом «Можна шукати!» діти розплющують очі й починають шукати прапорець. Той, хто знайшов його, підходить до педагога і повідомляє про це, а потім повертається на своє місце. Гра триває, поки більшість дітей не знайдуть прапорець.

Модуль: ВЕСНА

Тема: ВЕСНЯНИЙ ВІТЕР

Спостереження:

Спостерігаємо за вітром. Визначаємо, що вітер ранньою весною буває дуже різкий, холодний, навіть коли світить сонце. Як називають дуже сильний вітер?

Як ми дізнаємося, що є вітер? Які бувають весняні вітри? Чи можна штучно створити вітер? Де працює вітер?

Чи завжди від вітру є користь? Чому і як він утворюється? З якого боку дме вітер? Якщо вітер сильний — це добре чи погано? Чому не можна побачити вітер?

Навчаємо розрізняти характерні особливості весняних вітрів: приємний, лагідний, теплий, холодний.

Вітер приносить сірі дощові хмари. Весняні дощі теплі, рясні, короткочасні, корисні для землі й рослин.

Бесіда.

Провести бесіду та конкретизувати знання дітей про живу та неживу природу.

Чи подобається тобі вітер? Чому?

Який вітер подобається? Який ні?

Чи потрібен вітер? У чому його користь? У чому шкода вітру?

Дослідницько-пошукова діяльність

Рух повітря.

Мета: продовжувати ознайомлювати дітей із повітрям та його властивостями.

Хід досліду.

Діти за допомогою дорослого розповідають, що знають про повітря та його властивості:

- може мати запах;
- може мати свою температуру;
- може рухатися.

Пропонуємо дітям дослідити вітер за допомогою вітрячка. Висновки: без вітру вітрячок не рухається; рухати вітрячок можна, лише створивши потік повітря – подути або дочекатися вітру. Швидкість залежить від сили та напрямку вітру. Діти шукають місця, де немає вітру (затишок), у якому вітрячок повільно обертатиметься або буде нерухомим.

Дидактична гра «Так — ні».

Мета: поглиблювати знання про явища неживої природи; узагальнити знання про вітер і причини його виникнення.

Хід гри.

Роздаємо дітям прапорці або стрічки синього кольору («так») і червоного («ні»). За допомогою цих прапорців/стрічок діти відповідають на запитання.

Вітер – це рух повітря?

Вітер завжди дме в один бік?

Повітря є у воді?

Повітря можна побачити?

Чи можна зловити повітря?

Вітер може бути «садівником»?

Дидактична гра «Жива та нежива природа»

Мета: продовжувати вчити дітей класифікувати об'єкти живої та неживої природи.

Хід гри

Називаємо об'єкти природи, а дітям пропонуємо відповісти, до живої чи неживої природи вони належать.

Художнє слово

ВЕСНА НА ГІЛОЧЦІ

Сидить Весна на гілочці

Та й гойдається.

Хто не йде стежинкою –

Зупиняється.

– Подивіться, людоньки,

На галузочці

Гойдається Веснонька

В синій блузочці!

Г. Могильницька

ПРИМОВЛЯНКА ДО ВІТРУ

Ой вітре, вітроньку,

Прижени хмароньку,

Полий теплим дощиком,

Встели землю килимком.

Ой вітре, вітрочку,

Прижени нам хмарочок,

Полий теплим дощиком

Наш зелений садочок.

Рухлива гра «Чий віночок швидше зав'ється?».

Мета: вдосконалювати навички ходьби по колу та бігу; розвивати уважність, пам'ять; виховувати організованість.

Хід гри.

Шикуємо дітей у два кола. За сигналом «Кроком руш!» діти ходять одне за одним по колу або перешиковуються в пари і ходять парами. За сигналом «Усі розійшлись!» – розбігаються по майданчику. За сигналом «Стій!» – зупиняються і заплющують очі. Ведучий переходить на інше місце і каже: «Раз, два, три – швидко віночок заплети!»

Перемагають діти, які швидше зберуться в коло. Гру повторюємо.

Рухлива гра «Хто перший підніме квітку?».

Мета: вдосконалювати навички швидкого бігу; розвивати швидкість і спритність.

Хід гри.

На одному боці майданчика на лавках кладемо 4-5 квіточок. На протилежний бік виходять 4-5 дітей і стають у шеренгу навпроти лавки і квіточок.

За сигналом «Раз, два, три – до квіточки біжи!» гравці біжать кожен до своєї квітки. Підіймають її вгору, потім кладуть на місце. Перемагає той, хто перший підніме квітку. Діти повертаються на свої місця, виходить інша підгрупа.

Порада. Відстань від стартової лінії до квітів на майданчику не більша ніж 15–20 метрів.

Тема: ПЕРШОЦВІТИ

Спостереження:

Спостерігаємо за розвитком тюльпанів на клумбі. Де паростки? Чому таке бліде листя? Чого бракує для розвитку?

Які першоцвіти з'являються на відкритих сонцю місцях? {Підсніжники, проліски, ряст, фіалки, гусяча цибулька, мати-й-мачуха, кульбабка...} Яку будову мають ці рослини? Що спільного? Що відмінного? Чому не можна зривати ці квіти?

Спостерігаємо за змінами на квітнику. Квітнуть багаторічні рослини – тюльпани, півники (ірис), нарциси. Якого кольору квіти? Скільки пелюсток? Що знаходиться всередині квітки? Милуємося квітами.

Спостерігаємо за кульбабами. Порівнюємо їх із сонечком. Чому ці рослини називають квітками сонця? Коли кульбабки сплять?

Спостерігаємо за висаджуванням квітів {цибулинки лілей, гладіолусів; насіння айстер, чорнобривців...}.

Бесіда.

Провести бесіду про рослини.

Що таке рослини? До живої чи неживої природи вони належать?

Чи потрібні рослини? Що було б, якби не було рослин?

Що станеться, якщо рослини зникнуть? Що треба робити, щоб цього не сталося? Які першоцвіти тобі подобаються/не подобаються? Чому?

Дослідницько-пошукова діяльність.

Проростання квітки, її будова.

Мета: пояснити дітям роль тепла, світла, вологи для зростання рослини, тривалість зростання квітки.

Хід досліду.

Висаджуємо на майданчику цибулинки першоцвітів або помічаємо те місце, де вони вже є. Пропонуємо дітям щодня спостерігати, які зміни відбуваються з цими рослинами, і занотовувати їх у своїх щоденниках спостережень. Щодня діти замальовують або фотографують зміни {навіть найменші} і фіксують погодні умови {дощ, сонце тощо}.

Дидактична гра «Знайди однакові квіточки».

Мета: закріплювати вміння дітей знаходити квіти за ознаками; розвивати спостережливість, уважність.

Хід гри.

Роздаємо кожній дитині мітки {прапорці на шпажках) свого кольору. Діти ходять по майданчику і шукають однакові квітки, поруч ставлять свої прапорці.

Дидактична гра «Назви квітку за кольором».

Мета: закріплювати знання дітей про назви квітів, колір; розвивати пізнавальні інтереси, кмітливість, уважність.

Хід гри.

Показуємо дітям кольорову картку, а вони називають квіти таких кольорів. Можна запропонувати знайти навколо якомога більше квітів таких кольорів і поставити поруч мітку.

Художнє слово:

ПРОЛІСОК

Я перша квіточка весни,

Я пролісковий цвіт.

Я пережив зимові сні

І знов родивсь на світ.

Зелені рученьки мої

Листочками зовуть,

Я полюбив ліси й гаї,

Живу я здавна тут.

У мене очі голубі,

Такі, як неба синь,

Росту між кленів, між дубів,

Люблю і сонце, й тінь.

І вірю: люблять всі мене,

Як весну золоту.

Бо знають, що зима мине,

Коли я розцвіту.

Рухлива гра «Струмочок».

Мета: вправляти дітей у підлізання; розвивати вміння орієнтуватися в просторі.

Хід гри.

Діти стають одне за одним парами, беруться за руки і тримають їх високо над головою. Зі зчеплених рук утворюється довгий коридор. Гравець, який залишився без пари, йде до «витоку струмочка» і, проходячи під зчепленими руками, обирає собі пару. Взятись за руки, нова пара пробирається в кінець коридору, а той, чию пару розбили, йде до початку – «струмочка». Так «струмочок» рухається довго і безперервно.

Рухлива гра «Посади квітку (цибулинку тюльпану)».

Мета: вдосконалювати навички бігу; розвивати кмітливість і почуття колективізму.

Хід гри.

Об'єднуємо дітей у декілька команд з однаковою кількістю гравців. Команди шикуються в колони по одному за лінією старту. На протилежному боці на відстані 8-10 м перед кожною командою креслимо невеликі кола за кількістю команд. Діти, які стоять першими у командах, тримають у руці кошики з цибулинками.

За сигналом гравці біжать і «саджають» (кладуть) по одній цибулинці у своє коло. Повернувшись бігом, передають кошики з цибулинками іншим гравцям, а самі стають у кінець колони. Всі наступні гравці повторюють дії. Перемагає команда, яка швидше посадила цибулинки.

Тема: КОМАХИ

Спостереження:

Спостерігаємо за комахами на майданчику та біля клумби. Яких комах найбільше? Де зимують комахи? Яку користь приносять? Як слід ставитися до комах?

Розглядаємо бджілок. Що бджоли та джмелі збирають на квітах? Для чого? Повторюємо правила обережного поводження з комахами.

Спостерігаємо за появою жука-сонечка, жука-солдатика. Де мешкають? Чим відрізняються? Що в них подібного? Чим вони харчуються? Чим вони корисні? Чи є в них вороги?

Спостерігаємо за мурашками. Відзначаємо їхню працьовитість, дружність.

Яку користь приносять? Для чого вони будують мурашник? Як потрібно ставитися до мурашок?

Спостерігаємо за комахами-запилувачами. Яких комах впізнали? Що вони збирають на квітах? Яку користь це приносить? Як до них потрібно ставитись?

Бесіда.

Провести бесіду про те, що не всі комахи з'являються одночасно. Звертаємо увагу на тих комах, які з'явилися.

Яка користь та шкода від комах?

Яка комаха тобі подобається? Чи є така комаха, якої ти боїшся?

Яких комах найбільше на майданчику? Що вони роблять?

Як ти вважаєш, чи бояться тебе комахи?

Чим комахи схожі на нас? Чим відрізняються?

Дослідницько-пошукова діяльність.

Відбитки комах.

Мета: дати дітям розуміння про відбитки, які залишають комахи.

Хід досліду.

Пропонуємо дітям обережно спіймати хруща, клопа-солдатика та гусеничну або сороконіжку. Насипаємо на кришку коробки пісок. Саджаємо в нього комах і дивимося на сліди, які вони залишають. Потім комах необхідно відпустити, а відбитки замалювати.

Дидактична гра «Сонце та сонечко».

Мета: розвивати спостережливість, фантазію; закріплювати знання про комах.

Хід гри.

Показуємо дітям дві картки із зображенням жучка-сонечка та сонця. Просимо порівняти та придумати казковий діалог між ними, який міг би відбутися, коли вони зустрілися.

Дидактична гра «Знайди спільні ознаки».

Мета: розвивати спостережливість; закріплювати знання про ознаки комах. Пропонуємо дітям уважно розглянути комах, яких знайшли на майданчику, й визначити їх спільні ознаки. Щоб було зручно, комах можна спіймати і покласти на білу тканину.

Художнє слово:

БАБКА

Мов химерний літачок,

Сіла бабка на сучок.

Цілий день вона літала

Край ріки біля дворів.

Скільки мошок поковтала,

Скільки з'їла комарів!

В. Земний

У САДКУ

Завітала бджілка у садок:

«Скільки вже розкрилося квіток!»

А до неї вишні шелестять:

«Хай твої сестриці прилетять.

Будемо їх медом частувать,

Будемо легесенько гойдать».

Прилетіли бджілки у садок —

Ой, багато вродить ягідок!

Г. Демченко

Рухлива гра «Не наступи на комаху».

Мета: вдосконалювати навички руху між предметами; розвивати уважність.

Хід гри.

На майданчику розміщуємо картки із зображенням комах (або пластикові муляжі). Діти під звук бубна пересуваються по колу легким бігом, тримаючи дистанцію приблизно 1 м. Умова — не наступити і не зачепити жодну комаху. Коли якийсь з гравців порушує це правило, на кілька секунд припиняємо звук бубна, і дитина виходить з гри. Після цього гра відновлюється.

Рухлива гра «Оса».

Мета: удосконалювати навички бігу; розвивати спритність і швидкість.

Хід гри

У грі бере участь непарна кількість дітей. Той, хто залишився сам, – «оса». Вона стає на визначене місце. Пари розходяться, діти юрбою прибігають до оси й запитують: «Оса, оса, а чи ти дуже лиха?» Та відповідає: «Як ужалю, так знатимеш! Я не зла, не лиха, а кого хочу, того й зловлю».

Після цих слів оса ловить дітей, які біжать поодиноці. Коли оса наближається, гравці швидко об'єднуються в пари, а коли віддаляється – розходяться, перебігають довільно. Той, кого спіймає оса, бере на себе її роль.

Тема: ПТАХИ

Спостереження

Спостерігаємо за птахами. Звертаємо увагу на активність пташок (співають, в'ють гнізда). Перелітні птахи повернулися (шпаки, ластівки).

– Що роблять перелітні птахи? Де вони тепер шукають їжу?

Слухаємо радісний спів пташок – горобців і шпаків. Що навесні змінилося в поведінці горобців? Звертаємо увагу на те, що сонце гріє сильніше, птахи радіють теплу.

Спостерігаємо за шпаками біля шпаківні. Що вони носять у дзьобиках? Чому носять їжу до шпаківні? Чому льоток маленький? Для чого паличка?

Чому шпаківню завжди вішають до сонця льотком?

Повторюємо правила поводження з пташенятами, якщо ті випали з гнізда.

Спостерігаємо за сороками на березі. Як вони виглядають? Як пересуваються? Чим харчуються? Чим схожі на інших птахів? Чим відрізняються? Чому вони обрали таке місце гніздування?

Бесіда.

Бесіда про пташок та їх відмінність від інших істот.

Чи подобаються тобі пташки? Чому?

Що було б, якби пташок не існувало на Землі?

Чи можна назвати пташок будівельниками? Лікарями? Співаками? Якщо подумати, то які професії мають птахи?

Дослідницько-пошукова діяльність.

Чи у всіх пташок довгий дзьоб?

Мета: ознайомити дітей із відмінностями в зовнішньому вигляді пташок, їхньому раціоні; розвивати допитливість, спостережливість, уважність.

Хід досліду.

Спостерігаємо за пташками і розглядаємо їхні дзьоби. Висловлюємо припущення, чому в них саме такі дзьоби. Для чого взагалі потрібен дзьоб? З'ясуємо, чим харчується кожна пташка? Моделюємо дзьоби з різних матеріалів.

Кольори пташок.

Мета: продовжувати ознайомлювати дітей із зовнішніми характеристиками пташок.

Хід досліду.

Пропонуємо дітям кольоровий папір і розмальовки — контури пташок. Діти спостерігають за пташками і приклеюють шматочки кольорового паперу поруч із зображенням пташок, потім усі разом обговорюють, які кольори побачили у пташок навколо.

Дидактична гра «Хто де оселився?».

Мета: дати дітям уявлення про форми і розташування пташинних гнізд; розвивати спостережливість.

Хід гри.

Розповідаємо дітям про гніздо пташок, показуємо зображення. Якщо на території садочка є гнізда Пташок, розглядаємо їх. Діти за опорними малюнками та підказками розповідають про місце гніздування пташок.

Наприклад:

Лелеки оселилися на хаті, шпаки – у шпаківні тощо.

Дидактична гра «Продовжи ряд».

Мета: розвивати логічне мислення, пам'ять, словниковий запас.

Хід гри.

Називаємо перше слово, а діти по черзі продовжують змістовний ряд.

Наприклад:

синиця – горобець, голуб, сова, грак, шпак;

метелик – коник, бджілка, мураха, джміль тощо.

Художнє слово:

ЛАСТІВКА

– Ти знов защебетала

В мене над вікном,

Із вирію вернувшись,

Клопочешся з гніздом.

А там те вічне літо

Цвіте, як божий рай.

Чого ж вернулась знову

Ти в мій журливий край?

– Хоч літо там і сяє,

Любіше тут мені:

Така квітчасто пишна

Вкраїна навесні!

Така квітчасто любя,

Що в тім краю-раю
 Все бачу я хатинку,
 Де це гніздечко в'ю.

Б. Грінченко

СОЛОВЕЙ

Соловей щебече в гаї,
 Солов'їху розважає.
 Скоро будуть солов'ята
 Співуни такі, як тато.
 Кожне пісню заспіває —
 Пісні кращої немає!

А. Шамрай

Рухливі ігри «Бджілки і ластівки».

Мета: розвивати швидкість, спритність, уміння бігати, не наштовхуючись одне на одного.

Хід гри.

Гравці «бджілки» літають по галявині і наспівують:

«Бджілки літають, медок збирають!

Жум-жум-жум, жум-жум-жум!»

«Ластівка» сидить у гнізді і слухає пісню. По її закінченні каже:
 «Ластівка встає, бджілку наздоганяє!» Після цих слів вона вилітає з «гнізда» і
 ловить «бджіл». Дитина, яку спіймали, стає «ластівкою».

«Шпаки».

Мета: вдосконалювати навички бігу, вчити орієнтуватися в просторі.

Хід гри.

З одного боку майданчика креслимо кола— «шпаківні». Всі діти —
 «шпаки».

Кількість їх непарна, а до «шпаківні» можуть злітатися лише двоє. На
 слова «Шпаки летять!» діти, бігають по майданчику. На слова «Шпаки

прилетіли!» біжать до «шпаківень». Хто не встиг до «шпаківні» — програє. Гру повторюють.

Тема: ВЕСНЯНІ РОБОТИ ЛЮДЕЙ

Спостереження:

Спостерігаємо за працею дорослих на клумбах, городах (рихлення ґрунту, виколювання бур'яну). Навіщо це потрібно робити?

Спостерігаємо за деревами і кущами. Порівнюємо, що спільне, що відмінне.

Як змінилися рослини порівняно з зимою? Де з'явилися листочки, які дерева вже зацвіли?

Робота на городі. Залучаємо дітей до планування грядок на городі та вирощування городини. Що можна посадити? Що було вже посаджено минулого року? (Картопля, буряк, гарбузи, соняшники.)

Спостерігаємо за скопуванням клумб, обкопуванням дерев. Яке це має значення для розвитку рослин? Які дерева не слід обкопувати? Чому це може бути небезпечним?

Спостерігаємо за городиною. Формуємо уявлення про частини рослин (корінь, стебло, листя, квіти). Спостерігаємо за їхнім зростанням і розвитком. Як на них впливає полив?

Бесіда.

Що було б, якби землю не перекопували?

Чи добре не поливати землю і рослини, чекати лише на дощ?

Чи всім потрібно займатися городніми справами?

Що буде, якщо люди перестануть саджати городину?

Що буде, якщо люди перестануть доглядати за рослинами?

Дослідницько-пошукова діяльність

Як утворюється ґрунт?

Мета: показати дітям, як утворюється ґрунт.

-

Хід досліду.

Потремо два шматки вапняку один об одного. Коментуємо дії розповіддю про вплив сонця, вітру, води на гірські породи. Додаємо у вапняковий пил опале листя, шматочки кори тощо.

Розповідаємо про те, що рослинні й тваринні рештки накопичувалися б на землі й нікуди б не зникали, якби не ґрунтові тварини (черв'яки, комахи й мікроорганізми, яких ми не бачимо). Вони переробляють усе це й перетворюють на ґрунт.

Показуємо зображення цих істот і пропонуємо пошукати їх у землі.

Праця на городі.

Мета: формувати бажання та вміння доглядати рослини, вирощувати їх на городі, квітнику; вчити користуватися знаряддям для різних видів праці; спостерігаємо за рослинами.

Хід досліду.

Пропонуємо дітям перекопати землю, розпушити ґрунт, розпланувати грядку, посадити розсаду і висіяти насіння. Згодом разом з дітьми прополюємо і підживлюємо рослини. Розповідаємо про шкідників та боротьбу з ними. Навчаємо підв'язувати рослини.

Дидактична гра «Земля й вода»

Мета: закріплювати знання дітей про властивості піску і глини пропускати чи затримувати воду.

Хід гри

Об'єднуємо дітей у дві групи: одна група – «вода», друга – «земля». Нагадуємо, що основою землі (ґрунту) є гірська порода, яка розкришилася. Спочатку це «пісок»: діти, які зображують «ґрунт», стають у лінію на відстані одне від одного, а діти, які зображують «воду», пробігають між ними, імітуючи проходження води в ґрунті. Пояснюємо, що волога занадто швидко проходить крізь пісок, не встигаючи напувати рослини. Потім діти, які зображують «ґрунт», беруться за руки – це «глина», і «вода» повільно проходить крізь неї. Коментуємо це як «застоювання води», у результаті чого коріння рослин вимоклає в ґрунті. Запитуємо, яким має бути добрий ґрунт, і

пропонуємо дітям «грунту» стати пліч-о-пліч, але не братися за руки. «Вода» «просочується» крізь «грунт».

Дидактична гра «Що для чого?».

Мета: закріплювати знання дітей про інвентар для весняних робіт.

Хід гри.

Показуємо інструменти, необхідні для весняних робіт, а діти розповідають, що ними можна зробити і чим можна замінити, якщо щось зламалося. На які особливості інвентаря потрібно звертати увагу, щоб знайти його замітники?

Рухлива гра «Сонце та діти».

Мета: вдосконалювати навички бігу та стрибків, орієнтування в просторі; розвивати уважність, швидкість.

Хід гри.

Викладаємо по колу обручі – «будиночки». Вирізане сонечко – посеред кола. Гравці лічилкою обирають «Сонце» і займають місця в будиночках. Ведучий промовляє:

Ти швиденько уставай,

На зарядку поспішай.

Сонце дивиться в віконце,

Гей, не спи – вітайся з Сонцем.

На ці слова діти прокидаються, потягуються, повторюють вправи, які пропонує Сонечко. Після виконання вправ Сонце також стає з ними в коло.

Ведучий

По доріжці – на лужок.

А з лужка – у наш садок.

Діти й Сонечко перестрибують з обруча в обруч. Хто із закінченням слів залишається без будиночка, той стає Сонечком. Гру повторюють кілька разів.

Порада. Потрібно пояснити дітям, що не можна вдвох застрибувати в один «будиночок» чи повторювати рухи свого попередника.

Хороводна гра «Віночок».

Мета: підводити дітей до розуміння краси в природі, у спілкуванні; вчити розігрувати інсценівки за змістом знайомих фольклорних творів для дітей та за новими іграми; виховувати доброзичливі стосунки, товариськість.

Хід гри.

Шикуюмо дітей у коло. Лічилкою обираємо дитину, яка бере в руки віночок і на слова «Хоровод водили» йде поза колом, а діти – по колу. На слова «Віночок загубили» обрана дитина кладе віночок за кимось із дітей. На слова «По садку гуляй, віночок відшукай» усі йдуть по колу, оглядаються, шукаючи віночок. Хто знайшов – піднімає і стає в коло. Гру повторюють.

Слова гри:

Хоровод водили, віночок загубили.

По садку гуляй, віночок відшукай.

Тема: Город восени

Рис. Б.2.1. Аркуш для індивідуальної роботи

Завдання: Намалюй усі овочі на своїх місцях. Якого кольору овочі?

Уважно розглянь малюнок і розкажи, що переплутав художник. Який інструмент потрібен для збирання картоплі? Куди можна скласти картоплю, щоб перенести її до комори? Де зберігають овочі після збирання?

Рис. Б.2.2 Позначки для індивідуальної роботи на аркуші

Тема: Поведінка пташок восени

Рис. Б.3.1 Аркуш для індивідуальної роботи

Завдання: Розглянь пташок, назви відомих тобі. Яких пташок ти бачиш навколо? Чому деяких з них вже не видно? З'єднай велику та маленьку пташку. Домалюй великим пташкам частини, яких не вистачає. Поміркуй, чи можуть пташки жити без цих частин. Намалюй у порожній рамці пташку (таку, яка тобі подобається, або вигадану).

Рис. Б.3.2 Позначки для індивідуальної роботи на аркуші

Тема: Вода навколо нас восени

Рис. Б.4.1 Аркуш для індивідуальної роботи

Завдання: Що ти бачиш на малюнку? Розфарбуй зображення такого явища природи, яке спостерігаєш сьогодні на вулиці. Як воно називається?

Перетвори кожну краплинку на якийсь предмет, домалювавши деталі.

Чи має краплинка сталу форму?

Рис. Б.4.2 Позначки для індивідуальної роботи на аркуші

Тема: Люди восени

Рис. Б.5.1 Аркуш для індивідуальної роботи

Завдання: Назви зображений одяг і взуття. Закресли той одяг і взуття, який люди восени не вдягають на вулицю.

Озирнись навколо і розфарбуй стільки квадратиків поруч з одягом, скільки ти побачив їх на людях.

Можеш розфарбувати клітинку таким кольором, якого кольору цей елемент одягу ти побачив на людях. Порахуй, скільки якого одягу ти побачив. Чого найбільше?

Рис. Б.5.2 Позначки для індивідуальної роботи на аркуші

Продовження додат. Б

Тема: Грунт восени

Рис. Б.6.1 Аркуш для індивідуальної роботи

Завдання: Опиши малюнок. Осінь яка?

Домалюй другі половинки предметів.

Домалюй осінній пейзаж на аркуші.

Знайди на майданчику такі самі предмети та об'єкти.

Рис. Б.6.2 Позначки для індивідуальної роботи на аркуші

Модуль: Зима

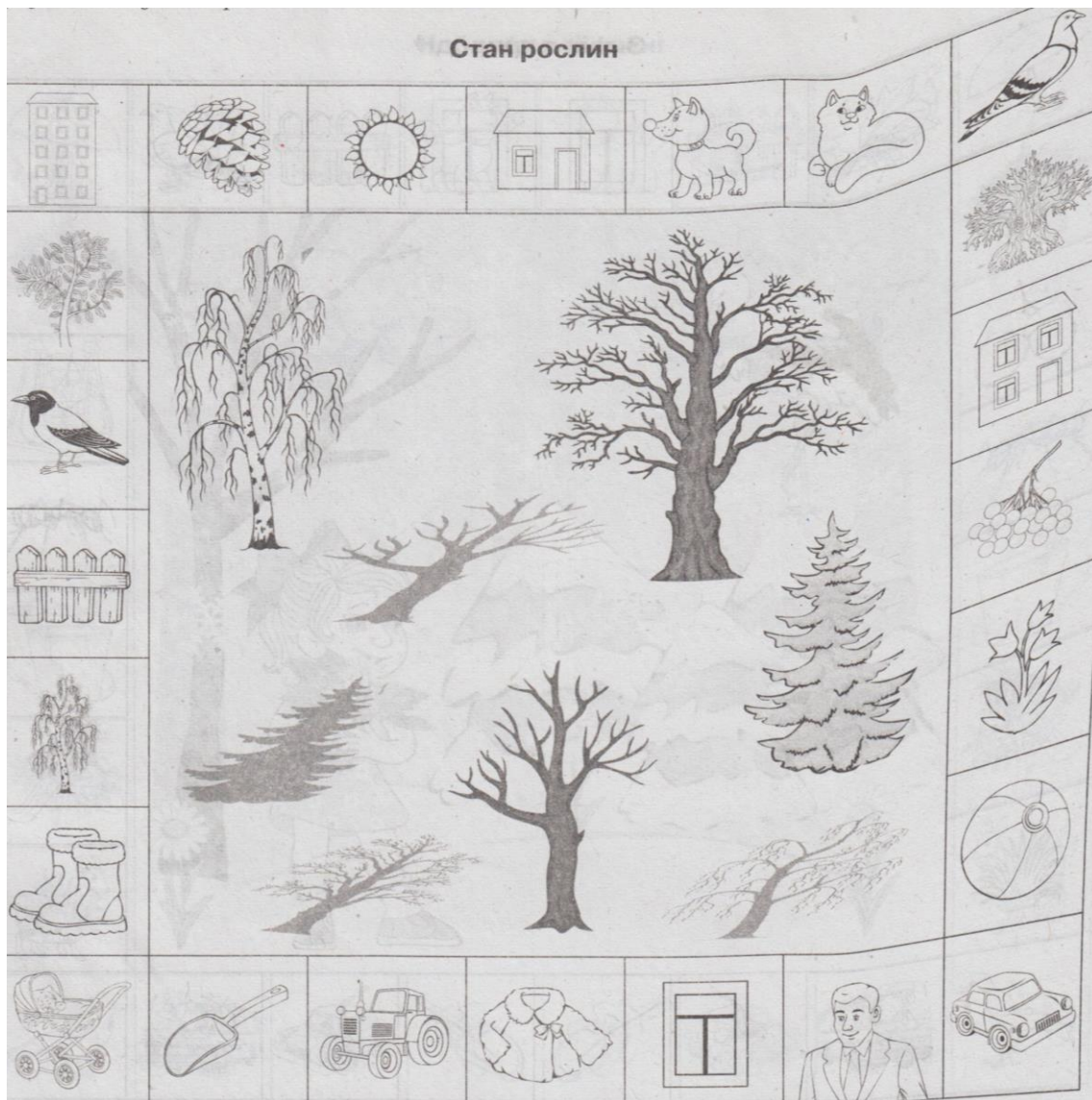

Рис. Б.7.1 Аркуш для індивідуальної роботи

Завдання: З'єднай дерево з його тінню. Чим відрізняються ці дерева? Чому деякі з них «голі», а деякі – з покривом? Спробуй знайти плоди цих дерев на майданчику. Намалюй плоди кожного дерева поруч із його зображенням (або поклади той плід, що знайшов).

Рис. Б.7.2 Позначки для індивідуальної роботи на аркуші

Тема: Будинки

Рис. Б.8.1 Аркуш для індивідуальної роботи

Завдання: Розглянь будинки навколо. Обведи на малюнку такий будинок, яких навколо тебе найбільше. Назви, що ти бачиш на вікнах багатоповерхового будинку. Домалюй, що ще можна побачити у вікнах. Що знаходиться під дахом одноповерхового будинку? Чи можеш ти побачити бурульки під дахом багатоповерхового будинку? Чому? Що знаходиться на даху будинку?

Рис. Б.8.2 Позначки для індивідуальної роботи на аркуші

Тема: Зміни в природі

Рис. Б.9.1 Аркуш для індивідуальної роботи

Завдання: Розглянь зимовий пейзаж, обведи те, чого не може бути взимку на вулиці, поясни чому. За яких умов це можливо взимку?

Розфарбуй ті предмети, які неможливо побачити на вулиці взимку.

Обведи ті предмети, які ти побачив навколо, і порахуй їх. Скільки в тебе вийшло? Напиши цифру.

Рис. Б.9.2 Позначки для індивідуальної роботи на аркуші

Тема: Зимові явища. Іній.

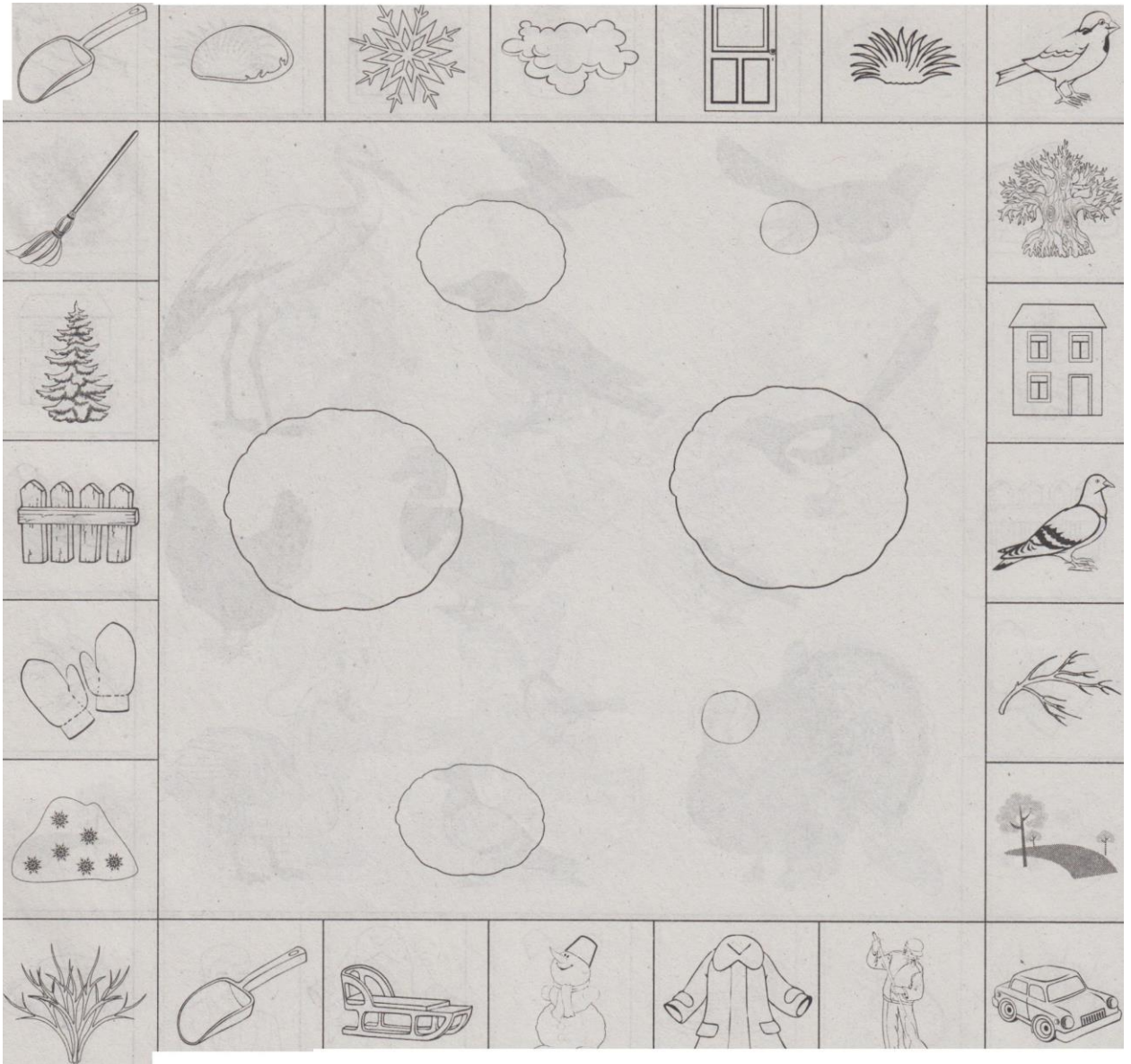

Рис. Б.10.1 Аркуш для індивідуальної роботи

Завдання: Перетвори кожен сніговий ком на якийсь предмет, домалювавши деталі. Спробуй зліпити на вули ці такі предмети зі снігу.

Намалюй зимовий ранок у садочку.

Рис. Б.10.2 Позначки для індивідуальної роботи на аркуші

Тема: Транспорт навколо

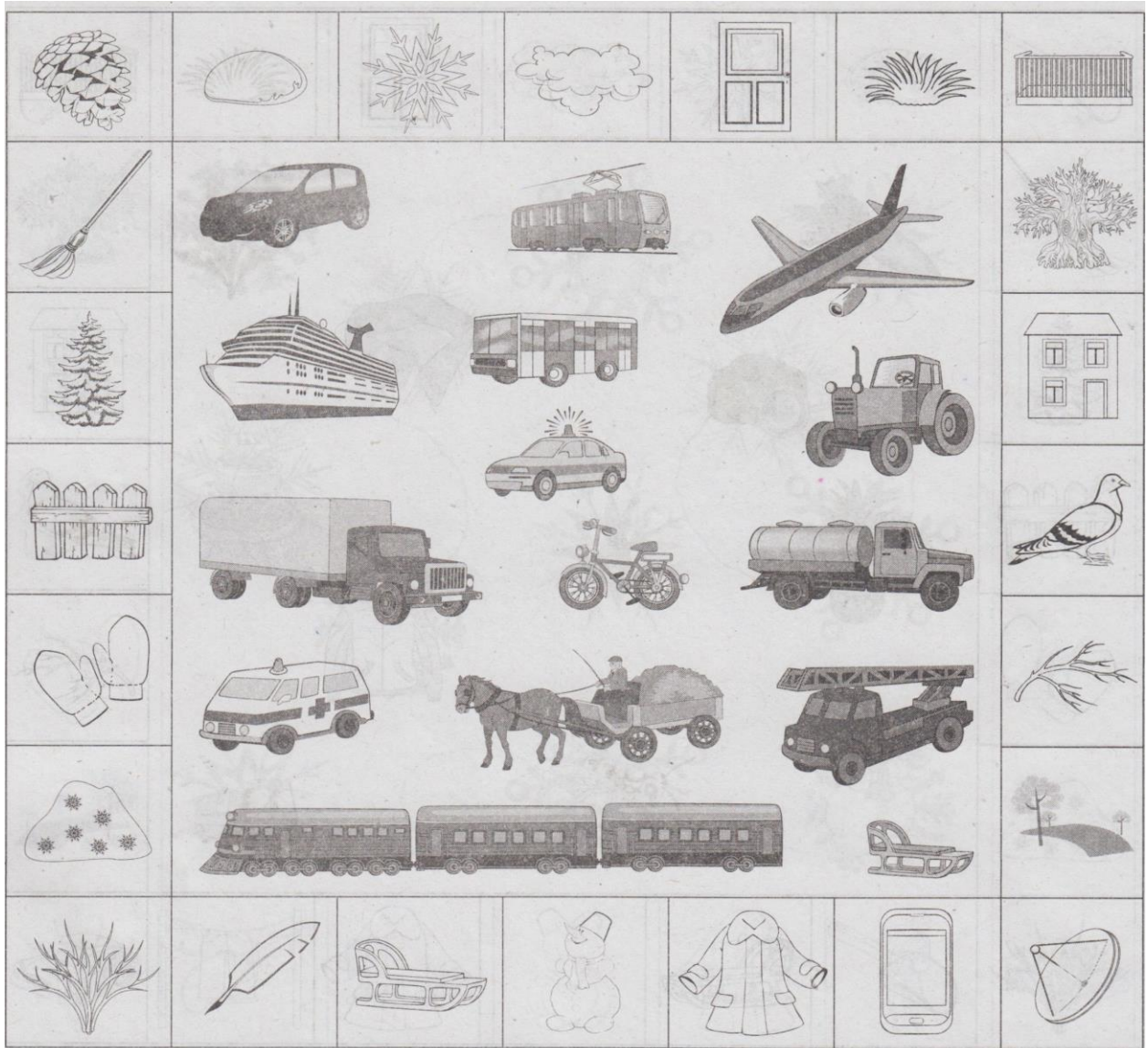

Рис. Б.11.1 Аркуш для індивідуальної роботи

Завдання: – Що ти бачиш на малюнку? Як це можна назвати одним словом? Чи все можна назвати транспортом?

Чому ти так вважаєш? Що ти бачиш щодня? Що ти бачиш зрідка? За яких умов? Обведи транспорт, який ти бачиш поруч із садочком.

Рис. Б.11.2 Позначки для індивідуальної роботи на аркуші

Тема: Тварини навколо

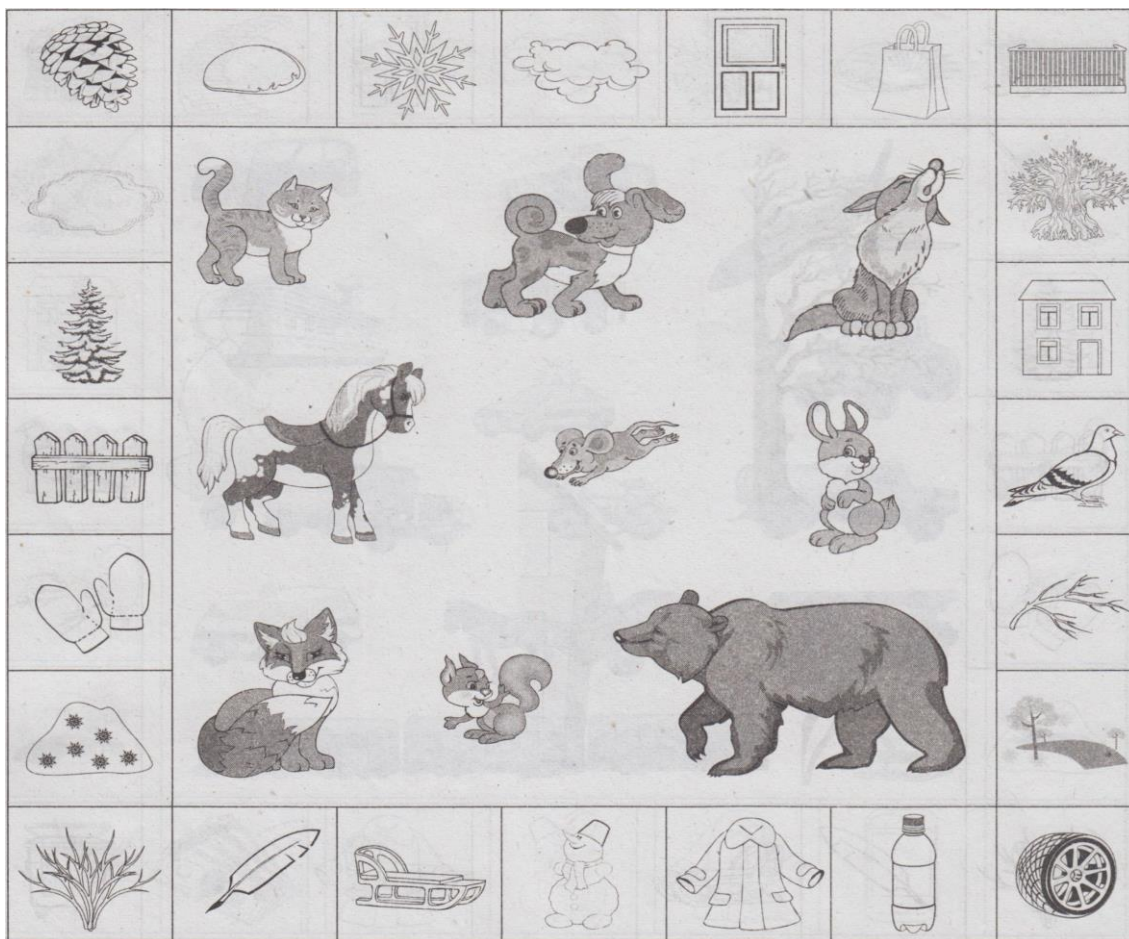

Рис. Б.12.1 Аркуш для індивідуальної роботи

Завдання: – Що ти бачиш на малюнку? Як їх можна назвати одним словом? Обведи тих тварин, яких ти можеш побачити навколо себе. Чому інших тварин ти не можеш побачити? Які з цих тварин можуть жити вдома? Намалюй навколо таких тварин будиночок, а поруч – їжу, якою вони харчуються.

Рис. Б.12.2 Позначки для індивідуальної роботи на аркуші

Тема: Першоцвіти

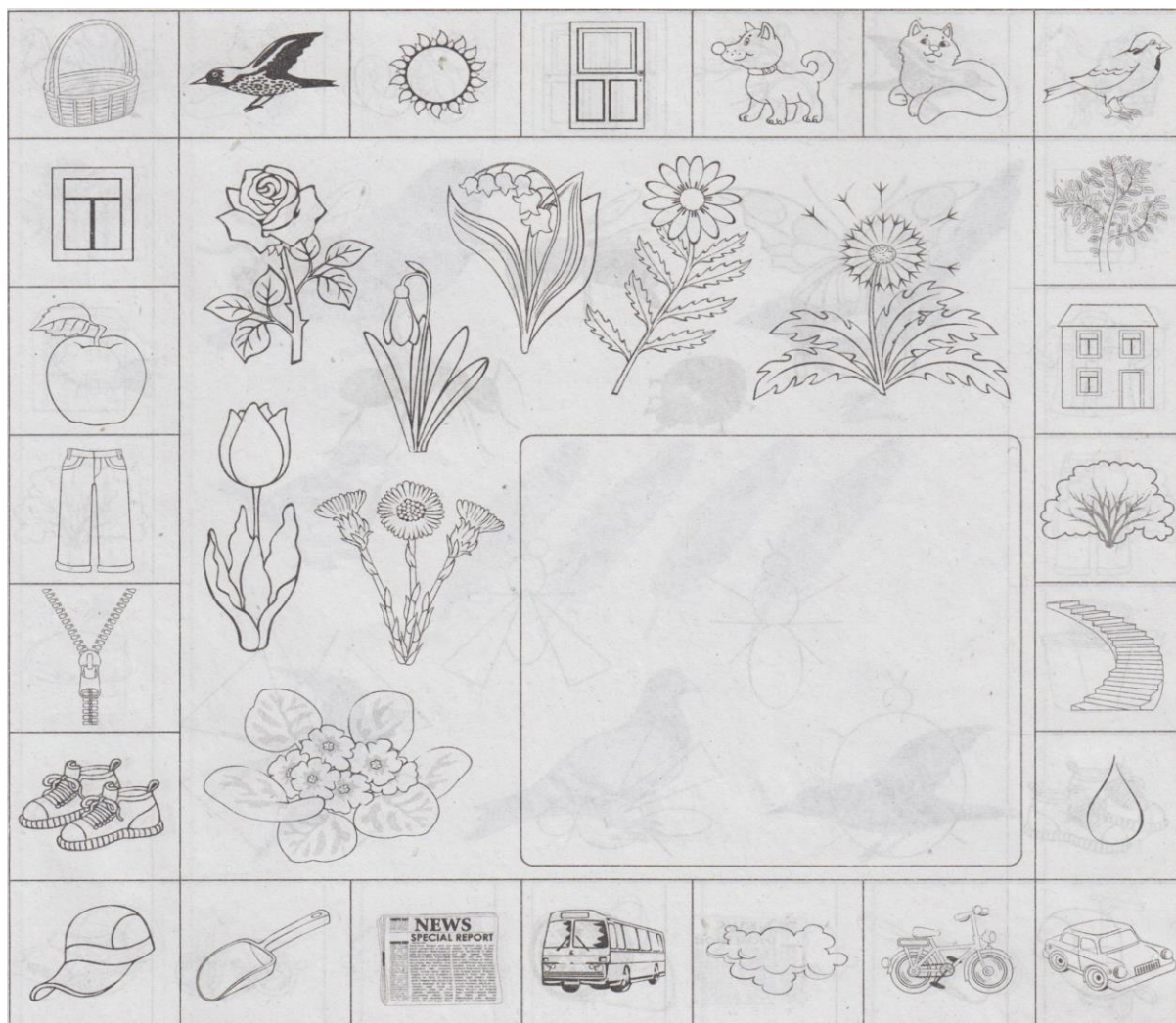

Рис. Б.15.1 Аркуш для індивідуальної роботи

Завдання: – Що ти бачиш на малюнку? Обведи весняні квіти, а інші закресли. Розфарбуй квітку, яка тобі подобається найбільше. Склади з природних матеріалів квітку та приклей її в порожню рамку.

Рис. Б.15.2 Позначки для індивідуальної роботи на аркуші

Тема: Весняний вітер

Рис. Б.16.1 Аркуш для індивідуальної роботи

Завдання: – Що ти бачиш на малюнку? Що вітер може здути, а що ні?
За яких умов? Домалюй деталі, яких не вистачає цим предметам.

Рис. Б.16.2 Позначки для індивідуальної роботи на аркуші

Тема: Комахи

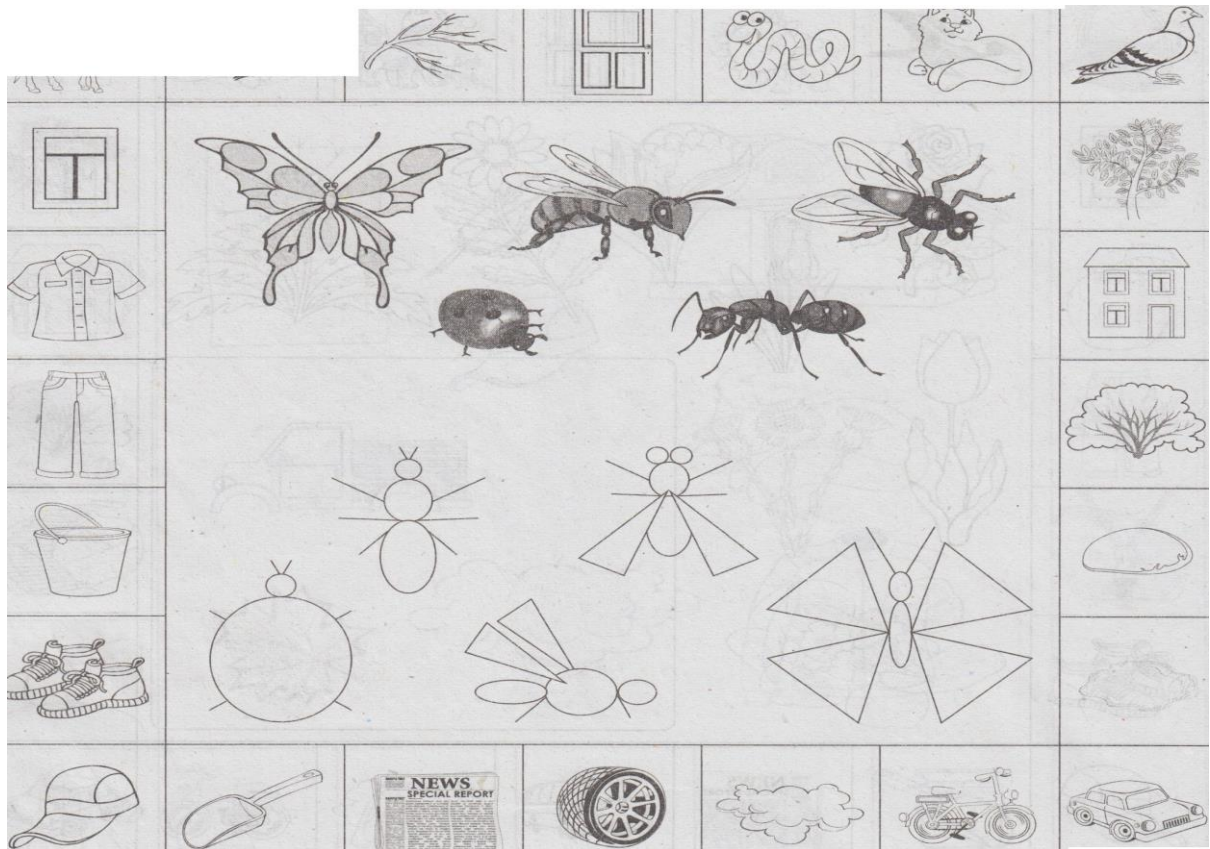

Рис. Б.17.1 Аркуш для індивідуальної роботи

Завдання: – Що ти бачиш на малюнку? З'єднай фото комах з їх зображенням, складеним з геометричних фігур. З яких фігур складено кожную комаху?

Рис. Б.17.2 Позначки для індивідуальної роботи на аркуші

Тема: Весняні роботи людей

Рис. Б.18.1 Аркуш для індивідуальної роботи

Завдання: – Що ти бачиш на малюнку? Склади розповідь про хлопчика і дівчинку, постав цифри: що було спочатку, а що потім? Які б ще зображення ти додав? Чому?

Рис. Б.18.2 Позначки для індивідуальної роботи на аркуші